

Encyklopedie české kultury (EČK)

Softwarový systém
pro kulturní encyklopedistiku

Analýza potřeb
a funkcionality systému
verze 2.6
19. březen 2018

Encyklopedie české kultury (EČK)

Softwarový systém
pro kulturní encyklopedistiku

Analýza potřeb
a funkcionality systému
verze 2.6
19. březen 2018

Materiál vznikl s podporou výzkumného programu:

Paměť v digitálním věku

Výzkumné téma:

Ostroví spolehlivého poznání. Encyklopedická báze digitálního věku.

© Jan Anděl, Pavel Janáček, Martin Jiřík, Karel Piorecký, Pavel Šidák 2017

Obsah

1. Výchozí teze Encyklopedie české kultury (EČK)	7
1.1. Obecný záměr projektu EČK.....	7
1.2. Výchozí požadavky na platformu EČK	9
1.3. K architektuře systému EČK	10
1.3.1. Standard EČK.....	12
1.3.1.1. Datový model INTERPI z hlediska využití pro Standard EČK.....	13
1.3.1.2. MARC21 z hlediska využití pro Standard EČK	14
1.3.1.3. Struktura hesla (záznamu) podle Standardu EČK	14
1.3.1.3.1. Obligatorní pole.....	14
1.3.1.3.2. Volitelná pole.....	17
1.3.1.3.3. Systémová (technická) pole (funkční atributy).....	17
1.3.1.4. Modelový příklad struktury personálního hesla ve Standardu EČK	18
1.3.1.5. Příklady zápisu skutečných hesel ve Standardu EČK	20
2. Výsledky druhé fáze analytické části vývoje systému	25
2.1. Celkový koncept	25
2.1.1. Jazykové verze v EČK.....	25
2.2. Portál EČK.....	26
2.3. Aplikace EČK.....	27
2.3.1. Publikační systém	29
2.3.2. Redakční systém	31
2.4. Uživatelé.....	35
2.5. Popis stavu hesla podle viditelnosti	37
2.6. Popis stavu hesla podle rozpracovanosti	39
2.6.1. Verzování a historické verze hesel.....	41
2.6.2. Vnitřní odkazy	44
2.7. Životní stavy Slovníku.....	45
2.7.1. Založení slovníku.....	45
2.7.2. Vymazání slovníku.	46
2.8. Šablony rozšiřující základní strukturu	46
2.9. Vyhledávací systém a vyhledávací API	51
2.10. Administrační systém.....	53
2.11. Technický návrh	53
2.11.1. EČK: Component model.....	54
2.11.2. Aplikace EČK: Component model	55
2.11.3. Procesy v redakčním systému: Životní cyklus hesla.....	55
3. Další postup při vývoji systému EČK	58
4. Možnosti financování dalšího vývoje EČK	59
5. Dokumenty	60
5.1. Stav digitální encyklopedistiky v ČR a v zahraničí	60
5.2. Oslovení participantů EČK.....	61

5.3.	Vznikající encyklopedie ÚČL.....	63
5.3.1.	Stávající encyklopedie ÚČL	64
5.3.2.	Encyklopedie vázané na ÚČL.....	64
5.4.	Analýza podkladů	65
5.5.	Typologie hesel a jejich srovnání	66
5.5.1.	Typologie hesel	66
5.5.2.	Stavba hesel	66
5.5.3.	Sumarizace potřeb a představ o řešení	67
5.6.	Analýza vnitřních zdrojů (programové řešení slovníků vzniklých na půdě ÚČL).....	68
5.6.1.	Slovník nakladatelství	68
5.7.	Zvažovaná a vyloučená řešení.....	74
5.7.1.	Wikipedie	74
5.7.2.	Linked Data	75
5.7.3.	Původní formát Standardu EČK	75
5.7.4.	Nevyhovující interní řešení	76
6.	Přílohy.....	77
6.1.	Obligatorní pole sedmi základních typů hesel	77
6.2.	Struktura hesla typu Dílo, šablona Dílo umělecké, Periodikum, Budova.....	79
6.3.	Atributy hesla zobrazované v seznamu výsledků vyhledávání	83
6.4.	Dotazy – výchozí představa možností dotazování	83
6.5.	Ukázky hesel z vybraných stávajících slovníků.....	85
6.6.	Ukázky hesel z vybraných vznikajících slovníků	89
7.	Prameny a literatura.....	99
7.1.	Prameny	99
8.	Seznam obrázků a tabulek	100
9.	Slovníček termínů.....	100

1. Výchozí teze Encyklopedie české kultury (EČK)

1.1. Obecný záměr projektu EČK

Řada ústavů Akademie věd ČR (dále AV ČR) vytváří cestou základního výzkumu encyklopedické práce (soubory hesel jednoho nebo více typů) o tvůrcích, dílech, institucích, jevech a pojmech české kultury (literatura, věda, výtvarné umění, historické osobnosti, lidová kultura apod.). Některá z pracovišť zveřejňují zatím výstupy svých projektů ve formě knižních publikací, ale uvažují o přechodu do prostředí internetového redakčního systému a k internetové publikaci, jiná již připravují a dávají k dispozici své slovníky pomocí internetu, popřípadě pracují obojím způsobem současně. Internetový redakční systém významně usnadňuje práci na slovníkovém projektu, publikační systém umožňuje nabídnout výsledky výzkumu i jiným skupinám publika, než které obvykle vyhledávají informace v tištěných slovnících tohoto typu, a nabízí takové přístupy k vyhledávání informací v encyklopedickém díle, které nemůže tištěná kniha poskytnout. Naším cílem je nabídnout řešení pro širokou škálu oborů zkoumajících a encyklopedicky popisujících kulturní jevy (kromě oblasti překladových, event. dalších jazykových slovníků, která si vzhledem ke své strukturní odlišnosti vyžaduje specifický přístup a je předmětem samostatného záměru ÚJČ AV ČR).

Z odborných, organizačních i ekonomických důvodů je výhodné **digitalizační aktivity v oblasti kulturní encyklopedistiky koordinovat**. Individuální postup ústavů v oblasti digitalizace přináší zbytečně vysoké náklady na vývoj softwaru i na hardwarové řešení, přestože úkol sám je z velké části totožný a náklady na jeho opakované řešení z velké části redundantní. Výhodou společného postupu je v další řadě nativní kompatibilita všech slovníkových projektů. Velmi důležité je společné řešení interoperability s národními i mezinárodními znalostními sítěmi, protože schopnost této kooperace patří v současnosti k základním morálním požadavkům na podobný systém. Lze dále předpokládat, že integrace dat a přístup k nim z jednoho místa internetu zvětší potenciál oslovení veřejnosti a v důsledku i účinnost reprezentace Akademie věd ČR jako poskytovatele veřejné služby spočívající v šíření relevantních vědeckých poznatků.

Obecným cílem projektu EČK je založit v prostředí média, pro něž je charakteristická neselektivnost a absence hodnotové hierarchizace dat, velké, dobře viditelné a snadno využitelné ostrovy spolehlivých informací. Encyklopedie české kultury nemá být novým encyklopedickým dílem s jednotnou koncepcí, autorským a redakčním kolektivem, ale společným prostředím pro přípravu a prezentaci heterogenních slovníkových děl tematicky spjatých s dějinami, kulturou a uměním v českých zemích. **Na rozdíl od Wikipedie**, která představuje otevřené encyklopedické dílo, vytvářené participativní metodou bez pevného redakčního zázemí, jež by zaručovalo věcnou i formální správnost a konzistenci uvedených informací, je EČK koncipována na principu zprostředkování autorizovaných poznatků, které jsou vytvářeny i aktualizovány uzavřenými vědeckými týmy, a jejich interpretací, které vznikají na základě relevantních vědeckých metod a nezastírají svou historickou situovanost (právě princip prezentismu spolu s permanentním ustalováním politického kompromisu o výkladu prezentovaných fenoménů je významným rysem Wikipedie: srov. např. analýzu V. Smyčky, 2014; srov. také další články v tematickém bloku věnovaném historiografické kritice Wikipedie, tamtéž). Části uživatelů, kteří v současnosti své informační potřeby uspokojují prostřednictvím Wikipedie, chce EČK nabídnout alternativu ve Svazku

slovníků a encyklopedií založených na základním výzkumu a epistemologických standardech současných humanitních a společenských věd.

Na rozdíl od některých internetových encyklopedií vznikajících jako výstup vědeckých pracovišť, které jsou budovány na základě apriorního fixního hesláře (např. *Antropologický slovník* PF MU, <http://is.muni.cz/do/1431/UAntrBiol/el/antropos/slovník.html>, aj.), je navržený systém EČK koncipován na principu otevřeného hesláře a otevřené struktury hesla (tj. heslové stati), a je tak připravena pro průběžnou aktualizaci výkladových modelů i na pronikání nových vědeckých poznatků.

S Wikipedií EČK naopak spojuje otevřenost možnostem webového prostředí (průběžná aktualizace, užití hypertextů, zahrnutí obrazových, audiálních a audiovizuálních prvků atd.). Tímto charakterem se EČK odlišuje od některých jiných českých odborných internetových encyklopedií, adresářů či biografických databází, jež jsou budovány rigidně (např. *Slovník českých filozofů*, <http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/index.html>, či Databáze českého uměleckého překladu po roce 1945, <http://www.obecprekladatelu.cz/DUP00.htm>).

Název Encyklopedie české kultury je pracovní a může být v průběhu vývoje nahrazen výstižnějším pojmenováním. Tak lze uvažovat např. o názvu Česká kulturní encyklopedie (neimplikuje redukcí předmětu jen na sféru národní kultury, pojmenovává hledisko české kultury, z něhož jsou slovníková díla vytvářena), Akademická encyklopedie (reflektuje akademickou úroveň poznatků v ní obsažených i způsob zpracování) apod. V tomto materiálu označujeme jako Encyklopedii české kultury, resp. EČK, jak proponovaný svazek slovníkových a encyklopedických děl ústavů AV ČR (obsah), tak i softwarový systém, který bude sloužit vytváření a publikaci těchto děl (technologie). Jde přitom o různé entity a z hlediska jednoznačnosti je do budoucna žádoucí, aby nesly různá jména. Proto je cílem nalézt v průběhu vývoje vhodné (pravděpodobně zkratkové) slovo, které by identifikovalo samotný software.

ÚČL disponuje odpovídajícím zázemím pro koordinaci a vývoj systému EČK. ÚČL již dnes provozuje řadu různých internetových služeb, které v současnosti zaznamenávají cca 100 tisíc uživatelských návštěv měsíčně. Na vývoj redakčních a publikačních systémů pro encyklopedické práce, pro textologické, archivní, bibliografické, biografické a informační projekty se ÚČL specializuje od konce 90. let, a to většinou ve spolupráci s externími dodavateli softwaru. Menší část softwaru vzniká přímo ve Středisku výpočetní techniky ÚČL. Systémy vyvinuté a provozované v rámci projektů ÚČL dosáhly ocenění odborné komunity (např. cena Infora 2006 pro Českou elektronickou knihovnu). Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., má mnohaleté odborné zkušenosti s tvorbou literárních slovníků a encyklopedií. EČK naváže na metodologické postupy uplatňované v předchozích obdobích při vzniku děl, jako jsou *Lexikon české literatury*, *Slovník českých spisovatelů od roku 1945* nebo interpretační slovníky *Slovník české prózy* či *V souřadnicích volnosti*. Vývojový tým EČK si zároveň uvědomuje nutnost přehodnocení některých teoretických postojů a postupů práce, kterou s sebou nese proces remediace, tedy přechod od tištěného média k médiu digitálnímu.

1.2. Výchozí požadavky na platformu EČK

Využití

1. EČK bude možno využít pro tvorbu nových digitálních slovníků i pro digitalizaci slovníků již vydaných tiskem.
2. Konverze slovníků z jiných digitálních platform se bude řešit individuálně s odpovídajícími náklady.
3. **Třístupňové členění**
4. Z hlediska koncového uživatele bude mít EČK třístupňové členění: 1. základní jednotkou bude Slovník, 2. jeden nebo více Slovníků bude tvořit Svazek slovníků, 3. jeden nebo více Svazků slovníků bude tvořit EČK.
5. **Typy hesel**
6. Každý Slovník bude sestávat z hesel jednoho nebo více typů.
7. S principem decentralizace souvisí fakt, že struktura hesla každého typu se bude pro každý Slovník upřesňovat individuálně.
8. **Velikost datové základny**
9. Jeden Slovník typicky o rozsahu stovek nebo tisíců hesel, jeden Svazek slovníků typicky o rozsahu tisíců až desítek tisíc hesel, celá EČK o rozsahu desítek tisíc až stovek tisíc hesel.
10. **Vyhledávání**
11. EČK bude nabízet strukturované a fulltextové vyhledávání.
12. Strukturované vyhledávání bude v určitém rozsahu možné i z nejvyšší úrovně EČK.
13. Z nejvyšší úrovně EČK se budou prohledávat najednou všechny Slovníky ve všech nebo vybraných Svazcích slovníků, z druhé úrovně se budou prohledávat všechny nebo vybrané Slovníky v příslušném jednom Svazku slovníků, z úrovně nejnižší se budou prohledávat hesla v daném Slovníku.
14. **Decentralizace**
15. Každá instituce používající systém EČK bude mít možnost sama implementovat software, nastavovat jej a spravovat svá data.
16. Každý Slovník v EČK bude mít svůj vlastní redakční a autorský kolektiv.
17. EČK nebude mít společný heslář, hesla se stejným tématem se budou moci opakovat ve všech slovnících.
18. Obsah Slovníků nebude koordinován, vyjma případů, kdy se tak jednotlivé autorské kolektivy dohodnou z vědeckých důvodů.
19. Každý Slovník i každý Svazek slovníků budou mít svou vlastní grafickou identitu, obdobným způsobem odkazující ke společné platformě EČK.
20. **Hypertextovost**
21. Hesla v jednotlivých slovnících EČK na sebe budou navzájem odkazovat prostřednictvím hyperlinků.
22. Hesla z jednotlivých Slovníků EČK budou prostřednictvím hyperlinků odkazovat do externího prostředí webu.
23. Každé heslo EČK bude mít unikátní a neměnnou identifikaci v prostředí webu (permalink).
24. **Multimedialita**

25. Ke každému heslu EČK bude možno připojit jako přílohy různé textové, obrazové, video nebo audio dokumenty (za použití implementovaného integrovaného přehrávače v prohlížeči).
26. **Organizace redakční práce**
27. EČK nabídne nástroje pro komplexně strukturované, vícestupňové redakční workflow organizované podle zvyklostí a potřeb jednotlivých týmů, ale bude zároveň natolik flexibilní, aby software mohly využívat i jednočlenné týmy.
28. **Univerzálnost**
29. EČK bude pro koncové uživatele dostupná na různých platformách (PC, tablety, smartphony).
30. **Historicita**
31. Platforma umožní uchovávat i publikovat historické verze hesel.
32. **Internacionalizace**
33. EČK bude možno propojit s národními i mezinárodními standardy (Dariah, Clarin, Europeana apod.) a sdílet uložené informace v mezinárodních sítích založených na těchto standardech.
34. EČK bude mít české i anglické vyhledávací rozhraní.
35. EČK umožní ukládat a prohlížet hesla v českém jazyce a v jiných jazycích.
36. EČK bude vstřícný k možnosti využití automatických translátorů (jež lze také implementovat).
37. **Komunikace s uživateli**
38. Uživatelské rozhraní EČK bude doplněno o systém zveřejňování reklamních bannerů a novinek (zpráv o aktivitách souvisejících s prezentovanými Slovníky, o vědecké a popularizační činnosti pracovišť apod.).
39. Na hlavní stránce každého Slovníku budou zveřejňována nová nebo jiná vybraná hesla.
40. Systém bude optimalizován z hlediska SEO (mj. zpřístupnění obsahu pro vyhledávače).
41. Systém umožní základní statistiku přístupů a využívání.
42. Systém bude optimalizován pro zrakově postižené uživatele a bude dodržovat zásady pro weby veřejných institucí.
43. Systém bude otevřen pro užití nástrojů data miningu.
44. **Svobodný software**
45. Software EČK bude vyvinut, šířen a rozvíjen pod otevřenou licenci, tzv. opensource.

1.3. K architektuře systému EČK

Architektura systému EČK je založena na principech:

1. univerzality,
2. interoperability,
3. decentralizace a
4. úspornosti.

Systém je navržen tak, aby vytvářel prostor pro Slovníky různého rozsahu a komplexnosti a pro různě velké pracovní týmy od jednočlenných až po vícestupňové, odborně a věcně specializované redakční kolektivy.

Poskytuje nástroje, jak úrovni jednoho Slovníku individualizovat typy hesel i jejich strukturu, a přizpůsobit se tak zvyklostem a potřebám různých oborů. Zároveň však umožňuje jednotně interpretovat všechna hesla ze všech Slovníků, kooperovat s externími znalostními sítěmi a definovat vztahy mezi objekty EČK a národními i mezinárodními autoritními databázemi.

Systém je navržen tak, aby náklady na jeho správu byly minimální a koncentrovaly se na střední úrovni, odpovídající jednotlivým zapojeným institucím. Na nejvyšší úrovni systému nejsou vytvářena ani shromažďována žádná data, systém pro svůj chod nevyžaduje centrální kapacity v podobě pracovních sil, které by spravovaly společné rejstříky či hesláře a vystupovaly jako autorita ve vztahu k jednotlivým zapojeným institucím. Pokud v systému vznikne potřeba společného rejstříku, řeší se vazbou k již existující externí databázi na národní úrovni, tj. k národním autoritám.

Sto procentní uplatnění všech zmíněných principů současně není možné, protože jdou proti sobě: navržená architektura je výsledkem náročného vyvažování mezi nimi a dlouhodobého hledání přijatelného kompromisu. Nejvíce bylo obětováno z principu úspornosti: implementace navrženého systému si vyžádá značné náklady.

Z hlediska technického řešení je systém EČK dvoustupňový, skládá se ze dvou softwarových balíčků. První nazýváme Aplikací EČK a předpokládáme jejich nezávislou instalaci všemi institucemi, které se do systému EČK zapojí. Druhý balíček představuje Portál EČK, který jako brána do datového světa všech zapojených Aplikací EČK bude typicky (nikoli však nutně) instalován pouze jedenkrát.

Z hlediska uživatele se systém EČK jeví jako třístupňový. Na nejnižší úrovni umožňuje samostatné vytváření a publikování jednotlivých Slovníků EČK. Slovníky se vytvářejí v rámci redakčního systému, který je součástí Aplikace EČK, a jejich počet v jedné Aplikaci není předem omezen. Každý Slovník má svého vlastního editora a svůj redakční tým, který si sám stanoví, z jakých hesel o jaké struktuře bude Slovník sestávat.

Svou druhou a třetí úroveň se systém EČK obrací ke koncovému uživateli. Jde o dvě úrovně federativního zpřístupnění dat ze Slovníků EČK. První stupeň představuje Svazek slovníků. Svazek slovníků tvoří všechny Slovníky, které jsou založeny, vytvářeny a publikovány v jedné instalaci Aplikace EČK.

Předpokládá se, že typicky bude každá zapojená instituce provozovat svou instalaci Aplikace EČK a že v důsledku oborové specializace zapojených institucí budou oborově specializovány i Svazky slovníků (Ústav pro českou literaturu – Svazek slovníků nazvaný kupříkladu Česká literární encyklopedie, Historický ústav – Svazek slovníků nazvaný kupříkladu Česká historická encyklopedie atd.). V takovém případě bude mít příslušná instituce pod svou plnou kontrolou jak veškerá data, která vytvořila, tak i veškerá nastavení systému.

Systém je zároveň natolik flexibilní, že umožňuje i jiné modely vztahů mezi institucemi a instalacemi: pokud se na tom dohodnou a rozdělí si odpovědnost i náklady, může více institucí kooperovat na jednom Svazku slovníků (tak by například Českou historickou encyklopedii mohla tvořit i slovníková díla vzniklá v Ústavu soudobých dějin nebo Masarykově ústavu a Archivu AV ČR), případně může jedna instituce provozovat více instalací Aplikace EČK (více Svazků slovníků – například Etnologický ústav by mohl provozovat jednu instalaci pro Encyklopedii české lidové kultury a jednu pro Českou hudební encyklopedii apod.)

Druhou úroveň federace představuje Portál EČK.

Vyhledávací rozhraní je součástí systému EČK na obou federativních úrovních: z úrovně Aplikace EČK se vyhledává v jednom Slovníku, v několika vybraných Slovnících nebo ve všech zařazených Slovnících, na úrovni Portálu EČK vyhledávání zasahuje všechny nebo opět jen vybrané Aplikace EČK, tj. Svazky slovníků.

V systému EČK rozlišujeme dva, resp. čtyři typy vyhledávání:

1. fulltextové
2. strukturované
 - 2.1. základní strukturované
 - 2.2. rozšířené strukturované.

Fulltextové vyhledávání prochází všechna textová pole hesla a hledá v nich hodnotu zadaného textového řetězce.

Jako základní strukturované vyhledávání označujeme kvazirelační vyhledávání zadaných řetězců v těch polích hesla, která jsou standardizována napříč celým datovým světem EČK (tzv. obligatorní pole). V případě rozšířeného strukturovaného vyhledávání se vyhledává nejen v obligatorních polích hesla, ale také v těch nestandardizovaných polích hesla (tzv. volitelná pole), o jejichž zařazení do vyhledávání rozhodne editor při konfiguraci Slovníku EČK. Rozšířené strukturované vyhledávání není vzhledem k architektuře systému dostupné na nejvyšší úrovni Portálu EČK, lze ho využít pro vyhledávání v jednom Svazku slovníků nebo v jednom Slovníku.

Pokročilé vyhledávání na úrovni Portálu EČK a Aplikace EČK je tvořeno kombinací strukturovaného a fulltextového vyhledávání a nastavením logických vazeb mezi nimi.

1.3.1. Standard EČK

Klíčový problém celého návrhu EČK představovalo definování datové struktury, jež by byla dostatečně flexibilní a univerzální, aby vyhověla tvorbě a publikování Slovníků různého druhu (např. s komplexními, obsáhlými a detailně strukturovanými hesly i s hesly krátkými a nestrukturovanými), ale zároveň byla do té míry standardizovaná, aby v rozumné míře umožnila strukturované vyhledávání napříč různými Slovníky z různých oborů. Podmínkou zároveň bylo, aby datová struktura EČK byla propojitelná s mezinárodními standardy, a umožňovala tak sdílení informací uložených v EČK v národních i mezinárodních výměnných sítích.

Během analýzy jsme zvažovali různé formáty ukládání dat. Po prostudování požadavků partnerů projektu vyvstal problém v definování univerzální struktury, jež by vyhovovala všem zájemcům. Mezi zvažovanými způsoby nakládání s daty bylo jak použití již existujících projektů, tak i uzpůsobení softwaru mediawiki, jež je použit pro stránky www.wikipedia.org. Postupně jsme z různých důvodů zavrhlí všechna existující řešení (podrobněji viz kap. 5.7). Zbyla jen možnost návrhu vlastního datového Standardu EČK, jehož popis bude součástí veřejné dokumentace systému. Standard umožní postupné přidávání nových Slovníků i kooperaci jednotlivých částí systému EČK navzájem i s externími systémy.

V průběhu hledání možných řešení jsme uvažovali využít pro Standard EČK tzv. Muzejních autorit (viz web <http://www.citem.cz/ke-stazeni/#Standardy>). Naším východiskem se však nakonec stal pokročilejší datový model INTERPI (viz <http://www.interpi.cz/>), který je výsledkem dlouhodobého vývoje Národní knihovny ČR a Národního archivu ČR. Stejně jako INTERPI je i Standard EČK koncipován jako nadstavba mezinárodního bibliografického standardu MARC21. Právě návaznost na INTERPI a MARC21 zajišťuje převoditelnost dat ve Standardu EČK do národních i mezinárodních kooperačních systémů. Použití modelu INTERPI pro EČK je komplikováno tím, že pro INTERPI není zveřejněn XML standard jednotlivých atributů tak, jak tomu je v případě CITEM.

1.3.1.1. Datový model INTERPI z hlediska využití pro Standard EČK

Jako podklad pro datový standard EČK byl zvolen mezinárodní výměnný knihovnický formát MARC21. MARC21 je univerzálním standardem nejen pro české prostředí, ale je obecně rozšířen i ve většině euroamerického prostoru. Vývoj formátu zajišťuje Library of Congress ve Washingtonu.

MARCOvé formáty (vedle MARC21 např. starší formáty UNIMARC či USMARC) představují pro knihovnictví obecný standard prakticky od počátků automatizované katalogizace v 60. letech 20. stol. Aktuálně používaný MARC21 je pak univerzálním formátem využívaným v knihovnách bez rozdílu jejich oborového zaměření, a je tak aplikovatelný pro potřeby popisu různorodé škály heterogenních objektů.

Vedle klasického formátu bibliografického, určeného pro popis knihovních dokumentů, existuje též tzv. formát MARC21 pro autority, určený k podrobnějšímu zápisu údajů o nejrůznějších objektech reálného světa, které je třeba připojit k záznamu dané knihy (údaje o osobách, korporacích, geografických pojmech atp.), zejména pro potřeby jeho tzv. věcného popisu. Autoritní záznam umožňuje detailněji specifikovat selekční prvky v záznamu bibliografickém, de facto je však samostatným plnohodnotným databázovým záznamem s vlastní strukturou, nad níž je pochopitelně možno zprovoznit vyhledávání. Stávající knihovní katalogy dnes fungují jako soubor několika – vždy však alespoň dvou – vzájemně provázaných databází (bibliografické a autoritní).

Díky jejich dlouhodobému využívání dnes pro databáze ve formátu MARC21 existuje řada ověřených a funkčních softwarových nástrojů pro výměnu dat a sdílenou katalogizaci (protokol Z39.50) a automatickou aktualizaci záznamů či přebírání dat z jiných databází (protokol OAI-PMH) atp. Na trhu je k dispozici řada knihovních systémů, které spolu mohou vzájemně komunikovat právě díky využití formátu MARC21. I do českého prostředí pak v poslední době pronikají i softwarová řešení opensourcová.

Struktura formátu MARC21 je pak dostatečně elastická a granulární/pročleněná. Její základ tvoří jednotlivá pole s normovaným zápisem. Pole jsou označena slovním názvem, ale zároveň též strojově čitelným číselným kódem. Číselné kódy pro obdobné typy údajů jsou pro snadnější orientaci v datech logicky provázány (např. všechna pole pro zápis názvových údajů začínají 2, pole pro zápis osobních jmen vždy končí dvojčíslím 00 atp.). Obsah jednotlivých polí může být dále specifikován systémem tzv. indikátorů (pomocných číselných kódů), které napomáhají jejich databázové indexaci (takto je řešeno např. vyloučení gramatických členů pro tvorbu databázových rejstříků atp.). Každé pole se může skládat z více podpolí. Jednotlivá pole či podpole je přitom možné v příslušném záznamu libovolně opakovat, popř. je možno vybraná pole či podpole nastavit jako neopakovatelná. MARC21 není uzavřená struktura a zároveň umožňuje doplnění stávajícího záznamu o další pole a podpole dle specifických potřeb uživatelů databáze.

Výhodou MARCu je i dlouhodobě vyvíjená a zkušenostmi ověřená metodika zápisu jednotlivých polí, kterou lze převzít jako výchozí řešení též pro potřeby EČK, aniž by bylo nutné komplikovaně vytvářet metodiku samostatnou. Řešení přejatá do normy MARCu jsou výsledkem dlouholetého vývoje a odrážejí intenzivní diskuse v odborné knihovnické veřejnosti na národní i mezinárodní úrovni. Převzetí metodiky zápisu MARC21 v mnohém usnadní případné zapojení dat EČK do národních

a mezinárodních sítí výměny vědeckých informací a vzájemnou kompatibilitu dat. Data v MARC21 lze v případě potřeby konvertovat do jiných standardizovaných formátů (např. xml, Dublin Core aj.) Návaznost na datový model INTERPI zaručuje kompatibilitu záznamů EČK s jinými podobnými projekty a kooperačními sítěmi na národní i mezinárodní úrovni. INTERPI navazuje na práci Moravského zemského muzea v projektu CITEM, který rovněž představoval nadstavbu mezinárodního bibliografického popisného systému MARC 21.

1.3.1.2. MARC21 z hlediska využití pro Standard EČK

Pro potřeby prvotní fáze analýzy (analýza 1) byly zohledněny výsledky projektu INTERPI – Interoperabilita v paměťových institucích (<http://www.interpi.cz/>), řešeného v letech 2011–2015 Národní knihovnou ČR ve spolupráci s Národním archivem a firmou Cosmotron. Jedním z jeho hlavních cílů bylo na základě analýzy existujících národních a mezinárodních standardů v paměťových institucích nejrůznějšího typu (knihovny, muzea, galerie) vyvinout jednotnou metodiku popisu objektů kulturního dědictví ve všech typech paměťových institucí tak, aby byla formulována společná a všestranně akceptovatelná metodika zápisu a umožněna vzájemná interoperabilita různých typů paměťových institucí. Výchozím standardem se přitom staly právě standardy knihovnické, neboť právě knihovny v budování svých kooperačních sítí zatím pokročily nejdále, což je logicky dáno tím, že zpracovávají stejné objekty. Přínosem archivů a muzeí zase bylo další rozvinutí a prohloubení potřebné datové struktury o jejich specifické potřeby, neboť tyto typy paměťových institucí potřebují podrobnější a specifičtější způsob zápisu než běžné knihovní katalogy. Jako podnětná se v tomto ohledu ukázala zevrubnou analýzou podložená *Metodika tvorby znalostního modelu INTERPI*, která posloužila jako výchozí kostra při návrhu datového modelu pro EČK.

Znalostní model INTERPI představuje nadstavbu nad mezinárodním standardem MARC21, čímž je zajištěna provázanost mezi databázemi založenými na tomto modelu a kupř. Národními autoritami ČR, možnost uvádění alternativních podob jmen a názvů, odkazování na jedinečné mezinárodní identifikátory objektů atd. Těchto vlastností MARC21 využívá i Standard EČK.

1.3.1.3. Struktura hesla (záznamu) podle Standardu EČK

Standard EČK popisuje strukturu libovolného záznamu (hesla), který je součástí datového světa EČK. V obecnosti sestává záznam ve Standardu EČK z těchto tří segmentů:

1. obligatorní pole,
2. volitelná pole,
3. systémová (technická) pole.

1.3.1.3.1. Obligatorní pole

Standard EČK počítá v návaznosti na datový model INTERPI se sedmi základními typy záznamů, z nichž každé je charakterizováno vlastní **sadou obligatorních polí, tvořících záhlaví hesla**. Obligatorních polí je minimální počet (5–9) a byla volena tak, aby umožňovala rozumnou míru strukturovaného vyhledávání na všech úrovních EČK: Slovníku, Svazku slovníků nebo celého datového světa EČK.

Popis obligatorních polí všech sedmi základních typů hesel i s uvedením jejich korespondence na standardy INTERPI a MARC jsou popsány v Příloze 1 – *Standard EČK – obligatorní pole základních typů hesel*.

Sedm základních typů hesel Standardu EČK představují (v závorce název ekvivalentní entity INTERPI):

1. personální heslo (osobnost/bytost)
2. heslo typu lidský výtvar (dílo/výtvar)
3. institucionální heslo (korporace)
4. souborné heslo (obecný pojem)
5. heslo typu událost (událost)
6. heslo typu geografický objekt (geografický objekt)
7. heslo typu rod (rod/rodina)

Přesný popis všech sedmi typů hesel viz přílohu č. 6.1 a 6.2.

U některých konkrétních hesel není na první pohled zřejmé, do kterého typu spadají. Jedná se zejména o vyjasnění vztahu kategorie „instituce/korporace“ a „dílo“, do nichž obou by bylo lze zahrnout periodikum, problematika se jeví též kategorie „událost“. EČK chápe periodikum jako dílo, neboť jde o hmotný časoprostorově realizovaný a lokalizovatelný artefakt, k němuž budou asociovány typy hesla „personální“ (autoři); „korporace“, resp. „instituce“ by označovala vydavatelství/nakladatelství, nikoli to, co zde bylo publikováno. Tyto nekorespondence mezi typy hesel, jak si je proponují autoři jednotlivých slovníků a jak jsou dány lexikografickou tradicí, a mezi kategoriemi INTERPI, řeší EČK poli „podtřída“ a „podtyp“ (kde se např. ukáže, že „PERIODIKUM“ je podtypem kategorie „DÍLO“).

Pro některé Slovníky zařazené do EČK je takto obecná škála kulturních entit dostačující. Mnohé Slovníky sestávají kupříkladu z hesel jediného typu, která lze se základními typy Standardu EČK, respektive s datovým modelem INTERPI, beze zbytku identifikovat: jde o personální hesla, hesla typu lidský výtvar (výtvarné nebo literární dílo) atp. Příkladem může být Biografický slovník Českých zemí nebo Slovník světových literárních děl. Zároveň je však zřejmé, že existují i takové slovníky, které pracují s podrobnější typologií hesel. Slovník české literatury po roce 1945 zahrnuje například vedle hesel personálního typu (autoři), institucionálního typu (nakladatelství, literární organizace) a typu lidský výtvar (věnovaných literárním dílům) také speciální hesla typu periodikum, která nemají protějšek na totožné úrovni v modelu INTERPI – z hlediska tohoto modelu jde zpravidla o jednu z podkategorií některé ze sedmi základních entit.

Na své nejnižší úrovni (Slovník EČK) poskytne proto systém EČK nástroje, jak základní kategorie INTERPI interpretovat ve shodě s příslušnými oborovými kontexty a konfigurovat i nadstavbové typy hesel, odpovídající právě podkategoriím sedmi základních typů. Tato konfigurace bude probíhat prostřednictvím tzv. **šablon**. Implementace nadstavbových typů hesel bude uskutečňována vyplněním (přednastavením) konstantních hodnot do příslušných polí obligatorního segmentu. Šablonu lze chápat jako soubor těchto konstantních hodnot, které se výběrem šablony automaticky vloží do příslušného záznamu. (Princip šablon je podobně uplatněn na různých úrovních softwaru EČK, viz dále.)

Následující tabulka uvádí příklady návazností mezi kategoriemi INTERPI, typy záznamů podle Standardu EČK a modelovými typy hesel ve Slovnících EČK, realizovaných příslušnými šablonami.

INTERPI (konečná škála)	Standard EČK (konečná škála)	Šablony hesel Slovníků EČK (ukázky)	Příklad hesla
entita osobnost/bytost	personální heslo	osobnost	Milan Kundera (1929 -)
entita dílo/výtvar	heslo typu lidský výtvar	literární dílo periodikum divadelní budova	Milan Kundera: Žert (1967) Listy Činoherní klub (v Praze)
entita instituce (korporace)	institucionální heslo	nakladatelství instituce literárního života	Československý spisovatel Svaz československých spisovatelů
entita typu obecný pojem	souborné nebo terminologické heslo	pojem	jamb národ ikonografie
entita typu událost	heslo typu událost	událost literárního života	IV. sjezd SČSS (1967)
entita typu geografický objekt	heslo typu geografický objekt	geografický objekt	Babiččino údolí
entita rod / rodina	heslo typu rod / rodina	rod	Lucemburkové

Tabulka 1 - Vztah kategorií INTERPI, Standardu EČK a hesly

Na vyšší úrovni Portálu EČK budou hesla nadstavbových typů interpretována vždy jako hesla toho základního typu, k němuž se vztahují podle datového modelu INTERPI. Protože je kupříkladu periodikum z hlediska datového modelu INTERPI chápáno jako podkategorie typu dílo/výtvar, na nejvyšší úrovni celé EČK budou hesla o periodikách chápána jako hesla typu shodného s hesly uměleckých či literárních děl, architektonických objektů apod. Orientaci koncového uživatele bude u těchto sdružených typů napomáhat textový popis typu ve vyhledávacím rozhraní (např. u hesel typu lidský výtvar bude uveden výčet nejčastějších příkladů implementace: literární a umělecké dílo, divadelní inscenace, periodikum, budova a architektonický objekt...).

Komunikace mezi jednotlivými Slovníky v rámci EČK i komunikace mezi EČK a externími systémy na národní i mezinárodní úrovni vyžaduje, aby byl obsah obligatorních polí podroben standardním syntaktickým pravidlům. Ta budou v případě obligatorních polí Standardu EČK odpovídat pravidlům pro MARC21, resp. jejich nadstavbě v podobě INTERPI.

Ilustrovat to lze zápisem osobních jmen. Pole pro jméno bude v heslech typu osobnost vyplňováno v souladu s pravidly, která se uplatňují například v Národních autoritách ČR.

Při dodržení struktury dat MARC21 lze docílit toho, že ve dvou různých slovnících EČK se bude heslo o stejné osobě jednou nadepisovat „Karel Čapek“ a podruhé „Čapek, Karel“ a zároveň z hlediska systému i případných konverzních nebo kooperačních softwarů zůstane zachována věcná identita obou hesel. (Preferujeme ovšem standardní zápis dle MARC21 a systematizaci podle něj, pokud se jedná např. o pořadí příjmení a jména.). Ve standardu MARC21 se zároveň se jménem ukládají i další formy jména jako pseudonym, šifra a další, takže toto pole je spíše logickým obalem pro více datových entit souvisejících s vlastním jménem. (Podobně to platí pro jiné typy entit, může jít o názvy a zkratky organizací, historické názvy měst atd.)

Dalším bodem, který bude muset být řešen v souladu se standardy INTERPI (MARC21), jsou geografická místa a jejich ukotvení v mapách. Při zápisu těchto dat je nutné překonat problémy typu, kde se nalézá střed oblasti Velká Morava, změny názvů typu Gottwaldov – Zlín a mnohé další.

Jedinou prakticky realizovatelnou cestu představuje vztahovat geografické objekty v EČK k rejstříku geografických identit Národních autorit ČR. Protože jsou knihovny akademických ústavů prostřednictvím Knihovny AV ČR nebo svých středisek vědeckých informací do systému Národních autorit ČR zapojeny, předpokládáme souhlas Národní knihovny ČR s využitím rejstříků z tohoto systému pro identifikaci příslušných záznamů nebo polí datového světa EČK.

Obdobným způsobem bude využita i metodika MARC21 pro zápis chronologických dat. Tato metodika definuje časové pojmy a jejich přepis do číselné podoby. Časové údaje budou v obligatorní části záznamů EČK ukládány dvojmo, poprvé jako text, který se zobrazuje v publikačním rozhraní, podruhé jako číselný údaj, který se využívá při prohledávání. Pro přepis je nutno využít konvencí, které si můžeme představit na příkladech: časový údaj „okolo roku 1600“ se přepíše na 1590–1610, „začátek 18. století“ se přepíše jako 1700–1720 atd. Slovních zápisů může být nepřeborné množství (například „kolem roku“ a „okolo roku“), takže si zde nelze usnadnit práci automatizovaným přepisem.

1.3.1.3.2. Volitelná pole

Segment volitelných polí je představován poli, jejichž počet i pojmenování jsou prostřednictvím tzv. šablony konfigurovány zvláště pro každý typ hesla využitý v jednom konkrétním Slovníku EČK, případně pro všechny Slovníky na úrovni jedné Aplikace EČK, pokud bude příslušná šablona nastavena jako globální a sdílena všemi Slovníky ze stejného Svazku slovníků.

Architektura EČK umožňuje, aby volitelná pole byla při konfiguraci Slovníku (respektive šablony hesla) zahrnuta do tzv. rozšířeného strukturovaného vyhledávání na úrovni Aplikace EČK, ne však do strukturovaného vyhledávání na agregované úrovni Portálu EČK. Právě volitelná pole ponесou v případě komplexních, dlouhých a vysoce strukturovaných hesel většinu výkladových (typu životopisu a výkladu tvorby u literárních osobností) i faktografických informací (typu primární i sekundární bibliografie v heslech stejného typu). Volitelná pole budou většinou textová (se standardními typy: krátký text, dlouhý text, seznam a další) a zápis do nich nebude podroben žádnému syntaktickému standardu.

Jednou již nakonfigurovaná volitelná pole bude možné v průběhu životního cyklu hesla (resp. šablony hesla) smazat. Pokud taková pole budou mít některá hesla vyplněna, zajistí Aplikace EČK smazání těchto polí ve všech heslech bez ohledu na jejich stav či příznaky – archivní, historická, redigovaná atd.

1.3.1.3.3. Systémová (technická) pole (funkční atributy)

Poslední **segment zahrnuje systémová (technická) pole**. Kromě záhlaví hesla a odborného výkladu je nutno se záznamem ukládat řadu metadat. Patří mezi ně identifikátor záznamu, který je popsán v kapitole 2.7 a jenž umožňuje přístup k záznamu uvnitř i vně datového světa EČK. Zároveň s ním se ukládá i unikátní identifikátor verze hesla (permalink). Kromě toho bude nutné zavést i označení časovou značkou, případně volitelným názvem, označujícím změny od posledního uložení, atribut definující jazyk hesla atd.

Dalším atributem budou redakční komentáře. U těch se předpokládá zaznamenání autora, času a textu komentáře. Počítá se s napojením komentáře buď k celému heslu, nebo k jednomu konkrétnímu poli hesla – například k názvu hesla. Zda budou komentáře ukládány jako samostatná

entita, nebo je bude výhodnější ukládat spolu s metadaty, lze ponechat na návrhu implementace. Z hlediska funkčnosti se jedná o totožné řešení.

V systémových polích se dále bude evidovat stav hesla, tedy zda je heslo publikováno (viditelné), nachází se ve fázi vytváření, redakce, schvalování atd. Jelikož se budou uchovávat i vybrané publikované verze hesla (historické verze), bude nutno uchovávat časovou posloupnost stavů a tyto řetězce stavů propojovat. Stav hesla bude muset být navázán na verzi. S tímto aspektem bude muset počítat i vyhledávací rozhraní. Kromě samotného označení verze bude nutné zachovávat i historii úprav (kdo heslo publikoval, přepsal atd.).

Součástí systémových polí bude mimo jiné i typ hesla, alias, chybová zpráva – např. „heslo zneplatněno“, identifikátor slovníku, multimediální přílohy (vázané na hesla) a jejich pořadí.

Verze hesla bude opatřena atributy:

- typ – pracovní, archivní, dokumentační, historická (případně realizovat prostřednictvím pdf),
- číslo verze,
- číslo předchozí verze,
- název verze,
- identifikátor hesla,
- určení stavu viditelné (publikované) x neviditelné (nepublikované),
- identifikátor editora, redaktora, který verzi uložil resp. změnil stav.

1.3.1.4. Modelový příklad struktury personálního hesla ve Standardu EČK

Tabulka představuje strukturu personálního hesla v modelovém literárním slovníku, a to ve dvou variantách: pro podrobný slovník a pro stručný slovník. Jde o zjednodušený obraz hesla, vynechána jsou např. návěští dle standardu MARC21, variantní zápisy číselných údajů, atributy jednotlivých polí řídící jejich zobrazování publikačním systémem EČK nebo jejich zařazení do rozšířeného strukturovaného vyhledávání atd. V segmentu systémových polí jsou na ukázkou zahrnuta pouze vybraná pole.

Modelový příklad personálního hesla (autor) – podrobný literární slovník

Segment	Pole	Vlastnost entity v INTERPI (strana) ¹	MARC21
Obligatoční pole	název hesla/jméno + šifry a pseudonymy [jde o pole variantní, srov. kap. 2.3.2]	31	100
	podtřída	31	368?
	podtyp		368?
	obor působnosti	35	372
	pohlaví	35	374
	datum narození	35	046f
	datum úmrtí	35	046g
	místo narození	35	370a
	místo úmrtí	35	370b
Volitelná pole	charakteristika		
	životopis občanský		
	životopis literární		
	primární bibliografie		
	sekundární bibliografie		
	autoři hesla		
Systémová pole	příloha-fotogalerie		
	identifikátor EČK		
	unikátní identifikátor hesla		
	komentáře		
	časové razítko		
	stav hesla		

Tabulka 2 – Modelové personální heslo (podrobný slovník)

¹ Paginace odkazuje na interní materiál *Metodika tvorby znalostního modelu interpi: Certifikovaná metodika* (2016), pro interní použití uložen zde:

https://data.ucl.cas.cz/index.php/apps/files/?dir=/PROJEKT_kency&fileid=1143492#pdfviewer

Modelový příklad personálního hesla (autor) – stručný literární slovník			
Segment	Pole	Vlastnost entity v INTERPI (strana)	MARC21
Obligatoční pole	název hesla/jméno + šifry a pseudonymy	31	100
	podtřída	31	368?
	podtyp		368?
	obor působnosti	35	372
	pohlaví	35	374
	datum narození	35	046f
	datum úmrtí	35	046g
	místo narození	35	370a
	místo úmrtí	35	370b
Volitelná pole	charakteristika		
	výklad		
Systémová pole	identifikátor EČK		
	unikátní identifikátor hesla		
	komentáře		
	časové razítko		
	stav hesla		

Tabulka 3 – Modelové personální heslo - stručný slovník

1.3.1.5. Příklady zápisu skutečných hesel ve Standardu EČK

Namísto vztahu polí ke standardům INTERPI a MARC21 v modelových příkladech v předchozí podkapitole naznačujeme v následujících příkladech využití atributů pole. Atributy polí se předvyplňují při konfiguraci typu záznamu na úrovni slovníku. Při vkládání vlastních hodnot jednoho konkrétního pole se nepovinně vyplňují pouze externí identifikátory. První příklad používá textu z publikovaného literárního slovníku stručného typu (Slovník českých spisovatelů z nakl. Libri). O zařazení tohoto slovníku do EČK se neuvažuje, ale dobře reprezentuje tradiční spisovatelské či literární slovníky pro širokou veřejnost, druhý příklad textového materiálu ze Slovníku současné literatury po roce 1945. Texty z obou slovníků jsou kráceny.

**Příklad personálního hesla (autor) ve stručném literárním slovníku
(Slovník českých spisovatelů z nakl. Libri)**

Segment	Pole	Obsah	Atributy pole				
			Název pole	Publiková ní názvu pole	Publikování hodnoty pole	Rozšířené strukturované	Externí identifikátory
Obligatoční pole	název hesla/jméno + šifry a pseudonymy	SEIFERT Jaroslav	jméno	Ne	Ano		
	podtřída	autor	podtřída	Ne	Ne		
	obor působnosti	literatura; novinářství	obor působnosti	Ne	Ne		
	pohlaví	muž	pohlaví	Ne	Ne		
	datum narození	23.9.1901	datum narození	Ne	Ano		
	datum úmrtí	10.1.1986	datum úmrtí	Ne	Ano		
	místo narození	Praha-Žižkov	místo narození	Ne	Ano		
	místo úmrtí	Praha	místo úmrtí	Ne	Ano		
Volitelná pole	charakteristika	Představitel proletářské poezie a významný básník poetismu, autor melancholických lyrických veršů, publicista, překladatel. První český nositel Nobelovy ceny za literaturu.	záhlaví	Ne	Ano	Ano	
	výklad	Vyrůstal v proletářské rodině na žižkově. Gymnázia zanechal, stal se žurnalistou. Během 20. let působil jako novinář v různých komunistických denících, časopisech a nakladatelstvích (Rudé právo, Rovnost, Reflektor, Komunistické knihkupectví a nakladatelství aj.). (...) Vlastní S. Lyrické dílo doplňují jeho básnické překlady - především G. Apollinaira a P. Verlaina. Spolu s hebraistou S. Segertem přeložil Starozákonní Píseň písní (v knize Pěts vátečních svitků, 1958).	výklad	Ne	Ano	Ano	
Systémová pole	identifikátor EČK		identifikátor EČK	Ne			
	unikátní identifikátor hesla		unikátní identifikátor hesla	Ne			
	komentáře		komentáře	Ne			
	časové razítko		časové razítko	Ne			
	stav hesla		stav hesla	Ne			

Tabulka 4 - Personální heslo (stručný slovník)

Heslo uložené ve struktuře uvedené výše zobrazí publikační rozhraní slovníku EČK koncovému uživateli takto:

SEIFERT Jaroslav 23. 9. 1901 Praha-Žižkov - 10. 1. 1986 Praha
Představitel proletářské poezie a významný básník poetismu, autor melancholických lyrických veršů, publicista, překladatel. První český nositel Nobelovy ceny za literaturu.
Vyrůstal v proletářské rodině na žižkově. Gymnázia zanechal, stal se žurnalistou. Během 20. let působil jako novinář v různých komunistických denících, časopisech a nakladatelstvích (Rudé právo, Rovnost, Reflektor, Komunistické knihkupectví a nakladatelství aj.). „[...] Vlastní S. lyrické dílo doplňují jeho básnické překlady - především G. Apollinaira a P. Verlaina. Spolu s hebraistou S. Segertem přeložil Starozákonní Píseň písní (v knize Pěts vátečních svitků, 1958). Redigoval také několik příležitostných sborníků a připravil několik výborů, zejm. z autorů sobě blízkých, mj. J. Nerudy a J. Vrchlického.

Příklad personálního hesla (autor) v podrobném literárním slovníku (Slovník české literatury po roce 1945 on-line)

Segment	Pole	Obsah	Atributy pole				
			Název pole	Publikování názvu pole	Publikování hodnoty pole	Rozšířené strukturované publikování pole	Externí identifikátory
Obligatormí pole	název hesla/jméno/šifra/pseudonym	Jaroslav SEIFERT	Jméno	Ne	Ano		
	podtřída	autor	Podtřída	Ne	Ne		
	Podtyp						
	obor působnosti	literatura; novinářství	Obor působnosti	Ne	Ne		
	pohlaví	muž	Pohlaví	Ne	Ne		
	datum narození	23.9.1901	Datum narození	Ne	Ano		
	datum úmrtí	10.1.1986	Datum úmrtí	Ne	Ano		
	místo narození	Žižkov (dnes Praha-Žižkov)	Místo narození	Ne	Ano		
	místo úmrtí	Praha	Místo úmrtí	Ne	Ano		
Volitelná pole	charakteristika	Básník a překladatel	Záhlaví hesla	Ne	Ano	Ano	

	životopis občanský	Mládí prožil v prostředí dělnického Žižkova, kde jeho otec, vyučený zámečnický a aktivní sociální demokrat, mj. obchodoval s obrazy a kde Seifert po obecné škole vychodil šest tříd klasického gymnázia. [...]	Výklad	Ne	Ano	Ano	
	životopis literární	Seifert patřil k zakladatelům uměleckého sdružení Devětsil (1920) a z jeho pověření redigoval v roce 1922 s Karlem Teigem stejnojmenný sborník. [...]i. Užil pseudonymů M. Muguet					
	Výklad	Seifertova raná proletářská poezie, horující pro revoluční přetvoření společnosti a charakterizovaná ryze smyslovým, vitálním vztahem ke světu,					
	primární bibliografie	Beletrie: Město v slzách (BB 1921; rozšíř. 1923); Samá láska (BB 1923); Na vlnách TSF (BB 1925; přeprac. s tit. Svatební cesta, 1938); Slavík zpívá špatně (BB 1926); Poštovní holub (BB 1929); [...] Prezidentu	Bibliografie	Ano	Ano	Ano	
	sekundární bibliografie	Knižně: V. Černý: Jaroslav Seifert (1954), též in Tvorba a osobnost 1 (1993); Nobel Prize – Nobel preis (sb., Frankfurt nad Mohanem 1984); [...] Rozloučení s Jaroslavem Seifertem (Česká expedice, 1986, ed.	Literatura	Ano	Ano	Ano	
	autoři hesla	Zdeněk Pešat (1998); Karel Piorecký (2007)	Autoři	Ne	Ano	Ne	
	přílohy-fotogalerie		Přílohy	Ne	Ne	Ne	
Systémová pole	identifikátor EČK		Identifikátor EČK	Ne	Ne	Ne	
	unikátní identifikátor hesla		Unikátní identifikátor hesla	Ne	Ne	Ne	
	komentáře		Komentáře	Ne	Ne	Ne	
	časové razítko		Časové razítko	Ne	Ne	Ne	
	stav hesla		Stav hesla	Ne	Ne	Ne	

Tabulka 5 - Personální heslo (podrobné)

Heslo uložené ve struktuře uvedené výše zobrazí publikační rozhraní slovníku EČK koncovému uživateli takto:

Jaroslav SEIFERT

23. 9. 1901 Žižkov (dnes Praha-Žižkov) - 10. 1. 1986 Praha

Básník a překladatel

Mládí prožil v prostředí dělnického Žižkova, kde jeho otec, vyučený zámečnický a aktivní sociální demokrat, mj. obchodoval s obrazy a kde Seifert po obecné škole vychodil šest tříd klasického gymnázia a poté se věnoval žurnalistice. [...] Původní tvorbu směl zveřejňovat až na konci 70. let, kdy politické kruhy vzhledem k jeho značné popularitě hledaly – ač podepsal Chartu 77 – kompromis vyúsťující v Seifertův příslib, že se jeho jméno již neocitne pod protestními peticemi, což však Seifert nedodržel. V roce 1984 obdržel Nobelovu cenu za literaturu. Ze zahraničních cest měla zásadnější význam pro jeho tvorbu cesta s Karlem Teigem přes Itálii do Francie (1924) a účast v československé kulturní delegaci při návštěvě Sovětského svazu (1925).

Seifert patřil k zakladatelům uměleckého sdružení Devětsil (1920) a z jeho pověření redigoval v roce 1922 s Karlem Teigem stejnojmenný sborník. [...] K antologii *Láska v písních celého světa* (1940) propůjčil Seifert své jméno Pavlu Eisnerovi, k překladu Davida Guramišviliho *Veselá vesna* (1963) Petru Koptovi, k výboru a převyprávění slovenských pohádek Boženy Němcové *Mahulena krásná panna* (1982) Jiřímu Brabcovi. Užil pseudonymů M. Muguet (Trn 1924) a Marie Ulrichová (1923 in *Sborník protiklerikálních veršů*); šifry: -DI- (s Karlem Teigem), -er., ert., -ert., -es., -f., -f, fer-, FERT., Fert., -fert, -fert-, -fert., J S, J. S., js., -js., - js, J. Sft., -jst., jt., q, -q, -q., -rt-, -rt, -rt., S., s., -S., -S-, -s., -s-, (s), Sft., t.

Seifertova raná proletářská poezie, horující pro revoluční přetvoření společnosti a charakterizovaná ryze smyslovým, vitálním vztahem ke světu, se odvíjela ve znamení poetického naivismu. Inspiraci k němu poskytla soudobá vlna insitního umění (Henri Rousseau i domácí výtvarníci), stejně jako prostředí Žižkova s jeho lidovými zábavami, řemeslnými malíři i hospodskými písničkami (*Město v slzách, Samá láska*).

Bibliografie:

Beletrie: *Město v slzách* (BB 1921; rozšíř. 1923); *Samá láska* (BB 1923); *Na vlnách TSF* (BB 1925; přeprac. s tit. *Svatební cesta*, 1938); *Slavík zpívá špatně* (BB 1926); *Poštovní holub* (BB 1929); [...] *Prezidentu Edvardu Benešovi* (BB 2004); scénicky: *Velká scéna* (1922).

Literatura:

Knižně: V. Černý: *Jaroslav Seifert* (1954), též in *Tvorba a osobnost 1* (1993); *Nobel Prize – Nobel preis* (sb., Frankfurt nad Mohanem 1984); [...] *Rozloučení s Jaroslavem Seifertem* (Česká expedice, 1986, ed. Zdeněk Hrubý = J. Hořec) a dále 4 rukopisné sborníky v majetku rodiny.

Zdeněk Pešat (1998); Karel Piorecký (2007)

2. Výsledky druhé fáze analytické části vývoje systému²

2.1. Celkový koncept

Software EČK bude rozdělen na dvě samostatně fungující jednotky detailně popsané níže. Zastřešujícím prvkem bude vstupní portál datového světa EČK, tedy **Portál EČK**. Druhým prvkem bude **Aplikace EČK**, sdružující redakční, vyhledávací, administrační a publikační systém. Data všech Slovníků vytvářených a publikovaných v rámci jedné Aplikace EČK jsou spravována touto Aplikací.

Protože se tohoto projektu účastní více institucí, které reprezentují různé vědecké obory a odpovídající konvence kulturní encyklopedistiky a mají oprávněný zájem na plné kontrole nad cennými daty, která jsou na jejich půdě vytvářena, není možné založit EČK na centralizované a vysoce standardizované databázi. Cestou je naopak vytvoření distribuovaného, v maximální možné míře otevřeného databázového světa. Toho je možné dosáhnout stanovením jasně definovaného komunikačního rozhraní určeného pro vyhledávání (**Vyhledávací API EČK**) v rovině Portálu EČK. Existence Vyhledávacího API EČK umožní zapojit se do EČK i subjektům, kterým z nějakého důvodu nebude vyhovovat Aplikace EČK a budou datový Standard EČK pro své encyklopedické projekty implementovat ve vlastním software. Ježto bude vyhledávací API veřejně známo, jednoduše také půjde vytvořit další aplikace, které budou umět vytěžovat strukturovaná data a dále je využívat pro specializované projekty z oblasti digital humanities (např. prostřednictvím data miningu). V rovině Aplikace EČK bude kompatibilita s dalšími projekty a otevřenost jiným implementacím zajištěna zveřejněním celé datové struktury.

Veřejná definice Vyhledávacího API EČK a Standardu EČK zaručuje, že kdokoliv bude moci vytvořit vlastní implementaci těchto standardů a výsledný software bude spolupracovat se zbytkem ekosystému EČK. Jako příklad lze uvést vytvoření speciálního redakčního systému pro konkrétní projekt, který bude mít mnohem komplikovanější datovou strukturu, ale pokud bude podporovat vyhledávací API, budou v něm obsažené informace o příslušných kulturních jevech dostupné rovněž z roviny Portálu EČK. Nabízí se také vytvořit speciální mobilní aplikaci, která vyhledávání napříč datovým světem EČK usnadní pro uživatele chytrých telefonů.

Zvolená architektura systému EČK rovněž umožní používat Aplikaci EČK nezávisle na Portálu EČK, protože každá Aplikace EČK v sobě bude mít rovněž implementován i samostatný vyhledávací algoritmus. V každé instalaci této Aplikace bude možné definovat různé Slovníky a nezávisle s nimi pracovat jak ze strany redakčních týmů, tak ze strany koncových uživatelů.

2.1.1. Jazykové verze v EČK

V systému EČK budou data ukládána v kódování Unicode, které umožní uložit znaky většiny abeced, které se v současnosti používají. Systém EČK umožní vytvářet a publikovat hesla v různých jazycích. Heslo o stejném objektu („Jaroslav Seifert“) v jiném jazyce bude chápáno jako samostatné heslo, nepůjde tedy o verzování jednoho hesla v různých jazycích v rámci jednoho slovníku.

V jednom Slovníku EČK budou ukládána, zpracovávána a publikována výhradně hesla v jednom jazyce, Publikační a vyhledávací rozhraní včetně řazení vyhledaných dat bude na úrovni jedné

² Upozornění: žádný z obrázků užitých v textu nemá povahu definitivního grafického návrhu. Stanovení tohoto návrhu není předmětem této fáze vývoje. Tento dokument není grafickým manuálem, jde jen o schematické výchozí řešení určené k další debatě.

Slovníku EČK realizováno v jazyce tohoto Slovníku s možností přepnout na úrovni uživatelského rozhraní textovou masku popisků, tlačítek apod. do angličtiny. Aplikace umožní ukládat a zpracovávat hesla ve více jazycích. Při vyhledávání z Portálu EČK se bude vyhledávat v Aplikacích, Slovnících a heslech uživatelem vybraného jazyka, pokud uživatel jazyk nevybere, bude se vyhledávat ve Slovnících a heslech jazyka nastaveného pro Portál jako defaultní. Rovněž Portál bude nabízet přepnutí popisků, tlačítek apod. uživatelského rozhraní do angličtiny (k přepnutí bude sloužit tlačítko, např. vlaječka, na obrazovce). Na úrovni zobrazení vyhledaných hesel bude podporováno použití automatického překladu. Správná funkčnost bude záviset na znalostech uživatele a stupni vývoje této technologie.

Datová struktura EČK i architektura softwaru bude navržena tak, aby práci s hesly v různých jazycích umožňovala. Pro vývoj první funkční generace software EČK bude zároveň implementováno primárně ukládání a zobrazování hesel v českém či anglickém jazyce. Prezentace výsledků bude tedy ve výchozí implementaci podle pravidel české abecedy. Písmena s diakritickými znaménky v jiných národních abecedách mají až sekundární řadící platnost. Abecední řazení bude respektovat normu ČSN 97 6030 (její popis viz <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=900>).

V ideálním případě by měl být připravený backend aplikace – nastavení jazyka slovníku, implementovat mechanismus překladu ovládacích prvků, mechanismus přepínání zobrazení dle jazyku např. „jméno/ příjmení“ nebo „příjmení/jméno“ a další s tím, že se bude programovat pouze česká varianta, ovšem přidání dalšího jazyka bude jednoduše realizovatelné.

2.2. Portál EČK

Tento softwarový balík bude mít hlavní funkci v prezentaci projektu EČK jako celku a v nabídce fulltextového a strukturovaného vyhledávání napříč celým datovým světem EČK. Na prezentační vrstvě se předpokládá několik textů o projektu, Zapojené instituce a další. Pro úpravu těchto textů se počítá s jednoduchým redakčním systémem. Zde rovněž půjde editovat sekci Novinky, kde se budou objevovat krátké zprávy o aktivitách AV ČR, zapojených ústavů apod. Navíc bude umožněno nahrávání a zobrazování reklamních bannerů (například Týdne vědy nebo dalších popularizačních akcí, jiných informačních zdrojů zapojených ústavů), nastavení délky jejich zobrazování a případně počtu zobrazení. Bannery budou mít jednotnou standardizovanou velikost. Další položkou bude napojení na sociální sítě například postranním panelem.

Webové rozhraní Portálu bude plně responzivní, aby umožňovalo intuitivní používání i z mobilů či tabletů. Hlavní strana bude maximálně jednoduchá tak, aby se zdůraznila nejpodstatnější funkce encyklopedie, jíž je vyhledávání informací – podobně postupuje i Google při designu své úvodní obrazovky.

Na Portálu EČK se nebudou nacházet vlastní slovníková data. V důsledku toho bude vyhledávací část pouze předávat vyhledávací dotazy vytvořené uživatelem ve webovém rozhraní na zaregistrované Aplikace EČK, případně jiné aplikace podporující Vyhledávací API EČK. Funkčnost bude tedy podobná například virtuálnímu katalogu knihovny v Karlsruhe (<http://kvk.bibliothek.kit.edu>). Nalezená data se budou postupně objevovat v závislosti na rychlosti odpovědí jednotlivých instalací EČK, a to v předem nastavené posloupnosti řazení: nejdříve se zobrazí hesla s názvem odpovídajícím hledanému výrazu, poté hesla s nálezem v textu. Jako výsledek se bude zobrazovat pouze krátký text se základními údaji o hesle a s identifikací slovníku, jehož je součástí, a fixně dlouhý text před

a po výrazu vyhledaném při fulltextovém prohledávání (kontext nalezeného výskytu). Tyto výsledky budou fungovat jako odkazy přímo do jednotlivých Slovníků v rámci Aplikací EČK. Celý záznam hesla bude koncovému uživateli zobrazen na úrovni příslušné Aplikace EČK. Zcela otevřený vyhledávací API bude nutné omezit například počtem vyhledávání z jedné IP adresy za minutu, aby nedocházelo ke zneužití či přetížení jednotlivých Aplikací EČK. Propojení mezi vyhledávacím portálem a jednotlivými aplikacemi bude zabezpečeno například využitím oauth2. Podobným způsobem by bylo vhodné autorizovat jednotlivé uživatele, kteří budou potřebovat pro svůj výzkum data automaticky vytěžovat ve větší míře. To na jednu stranu přináší určitou vstupní bariéru, ale na druhou to zase přinese znalosti, jak jsou Aplikace EČK a jejich data využívána např. pro data mining.

Velká pozornost bude věnována pečlivému návrhu vyhledávacího rozhraní – API, které musí kvůli zajištění zpětné kompatibility zůstat konzistentní (pokud by nastala změna v obligatorních polích, API by neznámé pole ignorovalo) mezi různými pozdějšími verzemi Aplikace EČK.

V případě strukturovaného vyhledávání se z pohledu Portálu navíc přidá (ve srovnání s Aplikací EČK) jen funkce výběru z instalací Aplikace EČK. Tato funkce určí, na které instalace Aplikace EČK zaslat vyhledávací dotaz. Prohledávané atributy musí být totožné napříč celým datovým světem EČK. To znamená, že strukturované vyhledávání z Portálu EČK je omezeno na obligatorní pole (záhlaví) sedmi základních typů hesel dle Standardu EČK (základní strukturované vyhledávání).

Dále bude potřeba brát zřetel na přístupnost navrhovaných stránek pro zrakově postižené. V podstatě to nepřináší žádná omezení, ale je nutné s touto problematikou od začátku počítat.

Portál EČK by měl být nejen v češtině, ale i v angličtině. Redakční rozhraní tedy bude umět editovat texty v obou jazykových variantách a veškeré ovládací prvky budou zároveň muset počítat s překladem, a to včetně vyhledávacího rozhraní.

Nabízí se využít de facto standardu l10n, který slouží pro lokalizaci. Na jeho základě by bylo možné jednotlivé ovládací prvky přeložit do libovolného jiného jazyka (v praxi to znamená, že programátor v kódu označí tlačítko nějakým názvem a dle jazyka uživatele se ten název při zobrazení změní na správnou hodnotu v přiloženém jazykovém slovníku).

Obrázek 1 - Náhled Portálu EČK (nejde o grafický návrh)

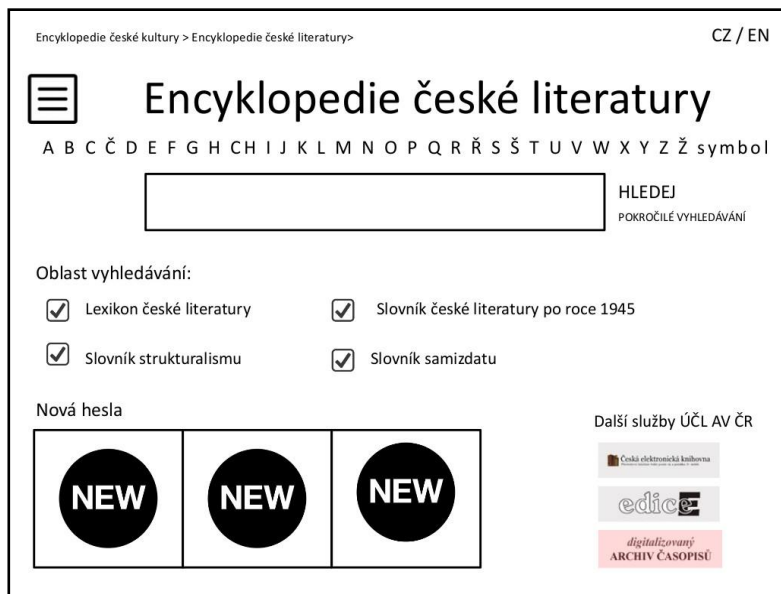
2.3. Aplikace EČK

Aplikace EČK bude mít tyto hlavní části:

1. publikační (prezentační),
2. redakční,
3. vyhledávací,
4. administrační.

Pro koncové uživatele (běžné návštěvníky webového rozhraní každé instalace Aplikace EČK) bude dostupná pouze publikační a vyhledávací část. Celá Aplikace EČK bude dále dělitelná na jednotlivé Slovníky. U nich se počítá s úplným vzájemným oddělením redakčního i datového prostoru vyplývajícím již z nezávislého jmenného prostoru databází.

Pro přehlednost začínáme popisem veřejné části – publikačního systému, dále jednotlivých logických částí Aplikace EČK a poté i popisem vyhledávacího, redakčního a administrativního systému.

Obrázek 2 - Mobilní verze instalace

2.3.1. Publikační systém

Po otevření vstupní adresy instalace (např. "http://slovníky.ucl.cas.cz/") se objeví výchozí strana. Orientační náhled mobilní verze je na obrázku níže.

Jelikož se od počátku počítá s responzivním designem, musí být i desktopová verze co nejjednodušší, aby odpovídala dnes často používanému návrhovému postupu „mobile first“ – tedy navrhnout napřed mobilní stránku, kde může být z důvodu přehlednosti umístěno co nejméně textu a grafických prvků, a až pak tento návrh upravit pro desktopové prostředí. Vstupní design bude muset být jednoduchý, aby ho bylo možné snadno upravovat podle představ zapojených institucí (jednotlivé instalace Aplikace EČK). Responzivní design bude uplatněn pouze v publikačním a vyhledávacím systému. Redakční a Administrační systém budou koncipovány primárně pro desktopové použití.

Grafické odlišení bude umožněno i na úrovni webových rozhraní jednotlivých slovníků, a to dílčí modifikací CSS (jiný font, úprava barev apod.), která neporuší konzistentnost zobrazování v rámci jedné instalace Aplikace EČK.

kliknutím na odpovídající vlaječku v pravém horním rohu. Z hlediska anglicky mluvícího návštěvníka by tedy mělo být možné se dozvědět vše potřebné o projektu, použít vyhledávání a získat výsledky. Samotné texty slovníků budou vesměs v českém jazyce, ale počítá se s odkazem na automatický překlad pomocí <http://translate.google.com>, což by mělo napomoci alespoň základní orientaci o obsahu hesla. Budou-li v angličtině i samotná hesla, bude globálnímu publiku dostupný celý web. Software Aplikace EČK umožní vkládat slovníková hesla v libovolném jazyce (viz kap. 2.1.1), ovládací prvky půjde místo do angličtiny přeložit i do kteréhokoli jiného jazyka. Ve výchozí implementaci budou nicméně jak Aplikace, tak i Portál EČK podporovat jen češtinu a angličtinu.

Úvodní stránka bude obsahovat reklamní bannerový systém. Toto půjde využít pro prezentační účely ústavů či dalších partnerů a případně umožnit barterové výměny reklamní plochy či přilákat další návštěvníky.

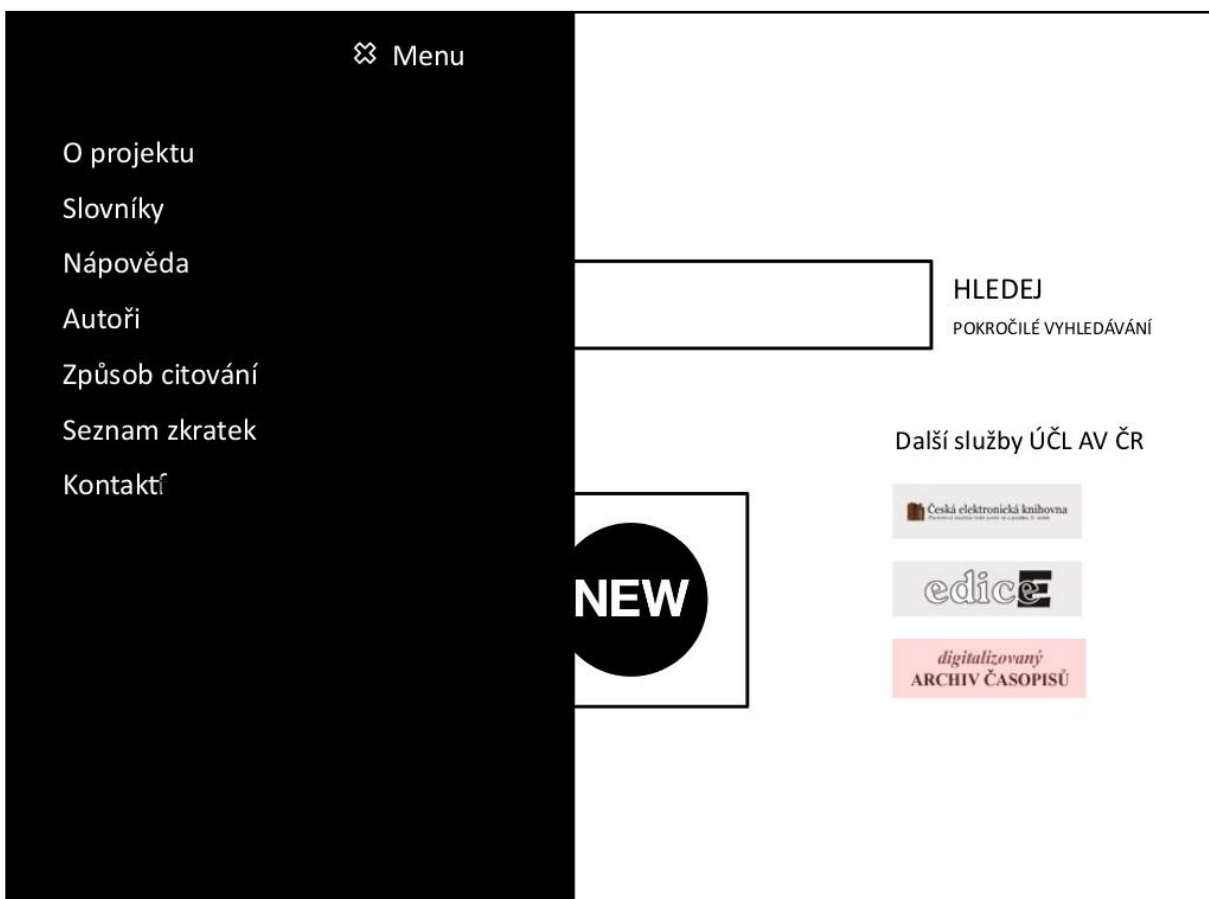
Obrázek 3 - Náhled konkrétního slovníku

Dalším prvkem na úvodní stránce bude sekce obsahující poslední přidaná hesla nebo jinak (manuálně) vybraná hesla. Obsluhu budou provádět pověřená osoba pro Aplikaci EČK a dále pověřené osoby pro jednotlivé slovníky. Například při jubileu se zobrazí heslo určité osoby atp. Bude tedy nutné umožnit výběr například tří hesel ze všech publikovaných pro stručné zobrazení jako upoutávky na další obsah, hesla by mělo být možné doplnit krátkým komentářem objasňujícím důvod zobrazení.

Součástí hlavní strany Aplikace EČK i Slovníku by měl být ukazatel celkového počtu hesel v daném celku. V mobilní verzi by tento ukazatel mohl být skryt v některém prezentačním textu například „O slovníku“.

Z hlavní strany Aplikace EČK půjde přepínat přímo na hlavní strany jednotlivých Slovníků. Na nich již pak bude jen odkaz na hlavní stranu Aplikace EČK,

Na úvodní stránce bude okénko sloužící pro fulltextové vyhledávání napříč všemi slovníky v dané Aplikaci EČK. Vyplněním a odesláním dotazu se uživatel dostává do vyhledávacího rozhraní. Do stejného místa by se dostal kliknutím na tlačítko Pokročilé vyhledávání.

Obrázek 4 - Úvodní stránka Aplikace s "Menu"

Další velkou částí bude zobrazení hesel v jednotlivých slovnících. V horní části pod logem a názvem slovníku by měla být lišta s hlavními položkami menu, např. „O slovníku“ a další. Další zobrazovanou částí by mělo být takzvané drobečkové (breadcrumbs) menu, tedy lišta zobrazující strukturu Portál > Aplikace > Slovník > název hesla. Zde by ideálně měly být jednotlivé slovníky zobrazeny formou roletky a bylo by možné takto mezi slovníky přepínat. Pak by již následovala lišta s menu pro samotné heslo, nabízející tyto funkce: tisk, uložení do pdf (rtf), vytvoření citace, sdílení na FB, uživatelský feedback (automaticky předstrukturovaná mailová zpráva pro určenou osobu z řad autorského týmu slovníku zahrnující heslo plus prostor pro komentář uživatele). V případě použití anglického jazyka by se zde měl objevit odkaz na strojový překlad za využití např. translátoru Google.

Následovat bude zobrazení obsahu hesla. Zobrazení bude definováno zvlášť pro každý ze sedmi základních typů hesel dle Standardu EČK nebo z nich odvozené typy hesel vytvořené pomocí editoru šablon (více v samostatné kapitole dále. Definice určí, jak se zobrazuje záhlaví příslušného typu hesla, zda a jak se při tomto zobrazení použijí obrazové přílohy hesla. Dále definice stanoví, jak se zobrazí ta pole (a názvy polí) z volitelného segmentu hesla, která jsou v rámci příslušného slovníku konfigurována jako zobrazovaná, jak se zobrazí systémová (technická) pole hesla a seznam obrazových, audiovizuálních, textových příloh. Samotné zobrazení obsahu jednotlivých polí bude záviset na typu těchto polí. Typ „krátký text“ se bude zobrazovat s výchozím formátováním daným CSS stylem stránky, typ dlouhý text by měl podporovat formátování textu (např. tučný text, kurzíva, nadpisy a další), vkládání hypertextových odkazů, vkládání obrázků či případně videí.)

Pod výpisem aktuální zveřejněné verze hesla budou seřazeny odkazy na historické verze hesla v pdf.

2.3.2. Redakční systém

Redakční systém bude sloužit k sestavení základního schématu Slovníku (typy hesel, struktura hesel jednotlivých typů; srov. též kap. 2.8), přidávání uživatelů, úpravě obsahu na úvodní stránce slovníku, přidávání a úpravě záznamů hesel (obsahu i atributů, jako je stav) a dále bude poskytovat základní statistický přehled připravovaných hesel a dalších stavů hesel. K základní orientaci redakčního týmu by se po zalogování do redakčního systému měl uživateli zobrazovat protokol o posledním dění ve formě krátkých textových zpráv (v počtu 10–50 posledních (např. „14.3.2018 Heslo Karel Čapek přesunul Antonín Novák do stavu PUBLIKOVÁNO/VIDITELNÉ.“ nebo „13.9.2019 Heslo Josef Čapek VYTVOŘENO Františkem Čížkem.“). Tím bude mít každý z členů redakčního týmu přehled o posledním dění v přípravě slovníku.

Dále se každému členu redakčního týmu objeví seznam všech viditelných (publikovaných) i neviditelných (nepublikovaných) hesel příslušného Slovníku. Každé heslo bude zobrazeno spolu se všemi svými atributy – kromě stavů (včetně viditelné – neviditelné) a základních časových koordinát (datum vytvoření, datum přepnutí do aktuálního stavu) zde bude identifikován uživatel, který má heslo přiděleno. Hesla budou vhodně podle atributů seříděna tak, aby v horní části seznamu viděl uživatel hesla, která má přidělena sám.

Hesla budou seřazena podle subjektivní důležitosti vzhledem k přihlášenému členu redakčního týmu: např. přiřazená hesla, přiřazená zpracovávaná, hesla přiřazená jiným členům týmu v různých stádiích. Hesla bude možné seřadit i podle jiných atributů – názvu, autora, redaktora a typu. Rovněž

zde bude jednoduché vyhledávání, respektive filtrování podle názvů či typů hesel, autorů či redaktorů. V každém okamžiku filtrace by se měl ukazovat počet odpovídajících záznamů. Nad samotnými hesly by mělo být vyhledávací pole nabízející fulltextové prohledávání všech hesel v poslední aktuální pracovní nebo poslední publikované verzi slovníku. Výsledky se zobrazí v běžném vyhledávacím rozhraní, jen se v něm navíc objeví tlačítko editovat.

Po kliknutí na heslo se otevře vlastní redakční rozhraní, kde bude možno vyplňovat jednotlivá pole, ovládat verze a rovněž i stavy hesla. Předpokládá se, že každá editace hesla se otevře v novém panelu prohlížeče. Ke každému editovanému heslu budou dostupné následující nástroje – tisk hesla včetně komentářů, náhled v Publikačním systému, přepínání stavů a autorů či redaktorů a editor verzí (kapitola 2.6.1). Každý uživatel má automatické oprávnění připojovat své komentáře k libovolnému heslu ze seznamu. Může tak například jiného autora rozpracovaného hesla upozornit na své specifické poznatky k příslušnému tématu, upozornit na chybu v redigovaném hesle a podobně. Toto oprávnění společně s kompletním výpisem všech hesel ve slovníku zároveň umožňuje realizovat kolektivní diskuse všech členů týmu o vybraných heslech.

Slovník české literatury po roce 1945

ECK > Encyklopedie české literatury > Slovník české literatury po roce 1945

Martin STÖHR

* 2. 12. 1970, Zlín

Báseník

Martin Stöhr v letech 1985–1989 studoval Střední průmyslovou školu stavební v Gottwaldově (Zlíně), poté v letech 1989–1992 na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci obor český jazyk a literatury. Patřil k neformálnímu okruhu spirituálně orientovaných autorů sdružených kolem časopisu *Host*, k němuž náleželi [Tomáš Reichel](#), [Petr Čižhoň](#), [Pavel Petr](#) ad.

Na poetiku prvních dvou básnických sbírek (*Teď noci*, *Hodina Hora*) mělo zřetelný vliv dílo [Bohuslava Revnuka](#). Stöhr v nich svou pozornost důsledně soustředil k venkovskému prostoru.

Bibliografie primární:

Poezie: *Teď noci* (BB 1995); *Hodina Hora* (BB 1998); *Přechodná bydliště* (BB 2004).

Příspěvky v almanaších a sbornících: *Cestou* (2003); *Co si myslí andělíčků* (2004); *Antologie nové české literatury 1995-2004* (2004); *S tebou sám* (2005); *Antologie české poezie II. díl /1986-2006 /* (2007); *Po městě, jež je mi souzeno* (2007).

Bibliografie sekundární:

Studie a články: P. Čekota: *Samota chycená tmou*, *Host* 1997, č. 5, též in *Noci bezmoci* (1997); M. Balaščík: *Martin Josef Stöhr: Teď noci*, in *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity. Řada literárněvědná. Roč. 47, č. 1* (1998); K. Piorecký: *Mladá spirituální poezie devadesátých let*, *ČL* 2008, č. 1; J. Zizler in *V souřadnicích volnosti* (2008).

Recenze: *Teď v noci*: MCP (= Martin C. Putna), *Souvislosti* 1995, č. 4; *Mojmír Trávníček, Proglas* 1996, č. 1/2; M. Exner, *Host* 1996, č. 5 * *Hodina Hora*: V. Stanzel, *Host* 1998, č. 8; P. Kotrla, *Tvar* 1998, č. 16; F. Věštíčka, *LitN* 1999, č. 4 * *Přechodná bydliště*: J. Trávníček, *Host* 2004, č. 4; I. Harák, *Pandora* 2006, č. 13; M. Exner, *Tvar* 2004, č. 6; tamtéž M. Jareš a K. Piorecký.

Rozhovor: O. Horák, *Tvar* 2001, č. 15.

Autoři hesla:

Karel Piorecký (2008)

Aktualizace hesla 5. 2. 2009

Historické verze hesla: [Verze 1998](#); [Verze 2000](#)

Obrazové a multimediální přílohy:

Citace: *Slovník české literatury po roce 1945 online*, Praha: Ústav pro českou literaturu, 2014, <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/>

Obrázek *Ошибка! Не указана последовательность.* - *Náhled zobrazení hesel*

Redakční systém již ve výchozí implementaci umožní vkládat do polí typu krátký text a dlouhý text speciální XML tagy s ohledem na standardy pro Linked Open Data, konkrétně standard TEI. Jde o standardizovaného popisu pro elektronické edice, celkem čítá cca 500 normovaných tagů, více

například zde - https://en.wikipedia.org/wiki/Text_Encoding_Initiative. Míra podpory pro tagování dle standardu TEI ve výchozí implementaci závisí na dostupnosti volných nástrojů.

Při zadávání pole například jméno bude hlavně u typu Osobnost nutné nabídnout nejen primární pole „Preferovaný název“ v pevně definovaném formátu jméno příjmení, ale i další, například alternativní jména:

1. jméno
2. příjmení
3. úřední / skutečné / světské / jméno / jméno za svobodna
4. akronym / zkratka / iniciálová zkratka apod.
5. autorská šifra
6. novinářská značka
7. pseudonym
8. církevní jméno
9. jméno získané sňatkem
10. historická podoba jména
11. přímé pořadí

Tyto atributy se budou volitelně zobrazovat, ale měly by sloužit primárně k vyhledávání. Tyto atributy vlastně seskupují určitá logická pole, přes která by se mělo prohledávat, protože nás přímo nezajímá, zda vyhledávané jméno byl pseudonym nebo vlastní jméno. Toto chování vyplývá z historie standardu MARC a v tomto případě je to rozepsáno v textu Metodika INTERPI. V databázích dle standardu MARC je toto řešeno jedním polem, které je děleno definovanými značkami, které signalizují typ uložených dat (viz Balíková – Kunt – Šubová – Andrejčíková 2014).

Při zadávání některých polí (např. oboru působnosti) záleží na pořadí zadání, toto pořadí bude možné i následně měnit bez nutnosti nového zadání.

Pokud bude k danému heslu nahráno více obrázků, bude možno zvolit snímek, který bude pro zobrazení použit jako výchozí.

Pod obrázky budou seřazeny video a audio soubory. Bude na každém uživateli, aby nahrál multimediální soubor ve formátu podporovaném pro přehrání přímo v prohlížeči, nyní např. h.264.

Pro ukládání multimediálních souborů bude použita buď hlavní databáze, tak aby byla všechna data pohromadě, nebo souborový systém (lokální, síťový, distribuovaný atd.) na serveru. V konfiguraci jednotlivých aplikací bude umožněno nastavit cestu k uloženým objektům. To do budoucna zajistí možnost, jak odlehčit vytíženým aplikačním serverům tím, že tato zátěž bude delegována na sekundární systémy, ať již to bude nějaká speciální aplikace, či jen externí souborový systém.

Autor bude moci komentovat celé heslo nebo jednotlivé položky hesla. Ke každé části textu může být více **komentářů**, aby se umožnila forma dialogu nad určitým problémem. Komentáře zůstanou viditelné napříč všemi vývojovými stavy a verzemi hesla. Autor může mazat nebo editovat pouze vlastní komentáře. V komentáři bude uvedeno, kdo jej napsal a kdy, případně datum poslední editace. Editor bude moci mazat i komentáře jiných uživatelů, ale nebude je moci měnit.

Redaktor dále může přidávat komentáře i k cizím heslům a případně může komentáře mazat. Editovat však může pouze své komentáře. Redakční rozhraní verzí slouží k definování historických a publikovaných verzí k danému záznamu a rovněž k přepnutí hesla do stavu zveřejněno (viditelné). Verzí bude větší množství v různých stavech, jak je popsáno v kap. 2.6.

Editor Slovníku bude konfigurovat šablony neboli rozšiřovat Standard EČK pro jednotlivé typy hesel v konkrétním Slovníku, dále bude ovládat verze hesel, upravovat obsah úvodní strany slovníku. Počítá se s možností importu a exportu jednotlivých šablon pro použití v dalších Aplikacích EČK. Defaultní součástí implementace bude množina šablon pro základní typy dle Standardu EČK. Dalším úkolem bude spravovat uživatelské účty daného slovníku, protože členové redakčního týmu se nebudou do systému registrovat sami, ale budou se přihlašovat k účtu, který jim založí editor jako hlavní správce jednotlivého slovníku.

2.4. Uživatelé

Prvním uživatelem každé instalace Aplikace EČK bude vždy **administrátor**. Ten bude mít na starosti technickou správu Aplikace EČK, zakládání a správu Slovníků a přidělení práv jejich **editorům**. Každý Slovník v Aplikaci EČK bude mít svého editora a svoji vlastní správu uživatelských účtů. Pokud jedna osoba bude spolupracovat na několika Slovnících, bude mít pro každý z nich založen zvláštní uživatelský účet.

Poznámka: Uživatelská práva se budou v EČK pro každý jednotlivý Slovník v určité instalaci Aplikace EČK nastavovat individuálně konkrétním osobám, fakticky se v zájmu maximální flexibility a univerzality redakčního workflow nepočítá s pevnými kategoriemi typu šéfredaktor, oborový redaktor, výkonný, jazykový či věcný redaktor. Zde však kategorie pro snazší orientaci uvádíme. V reálném systému bude editor každému členu redakčního týmu přidělovat sadu práv ke změně stavů hesla (na stav publikováno, na stav redigováno, na stav schvalováno apod.). Zde uváděné kategorii můžeme rozumět jako určitému balíku oprávnění přidělených jednotlivému uživateli. Kromě administrátora a editora uvažujeme ještě kategorie (v sestupném pořadí podle množství kompetencí): **redaktor, autor**.

Heslo bude mít právo založit jen **editor**. To bude hlavní správce každého Slovníku. Mezi jeho úkoly bude patřit vytváření nových uživatelů či mazání stávajících, vytváření nových hesel, editace textů na úvodní stránce slovníku a úpravy struktury hesla ve slovníku – více v dalších kapitolách. Editor také může změnit stav hesla na publikované.

Při založení hesla může (ale nemusí) být ihned tomuto heslu přiřazen autor, který tento záznam okamžitě uvidí na úvodní obrazovce po přihlášení mezi přiřazenými hesly. Po vytvoření hesla jej předá redaktorovi. Ten bude navíc moci předat heslo jinému redaktorovi či jej poslat ke schválení.

Editovat obsah hesla bude moci uživatel typu redaktor a editor kdykoli. Autor edituje „svoje“ hesla, do toho patří i hesla, která mu jsou přidělena v průběhu svého životního cyklu – tj. autor hesla se může měnit.

odhlásit
Karel Piovecký
[editor](#)

Slovník české literatury

Vyhledávání

Hledej

[Založit heslo](#)

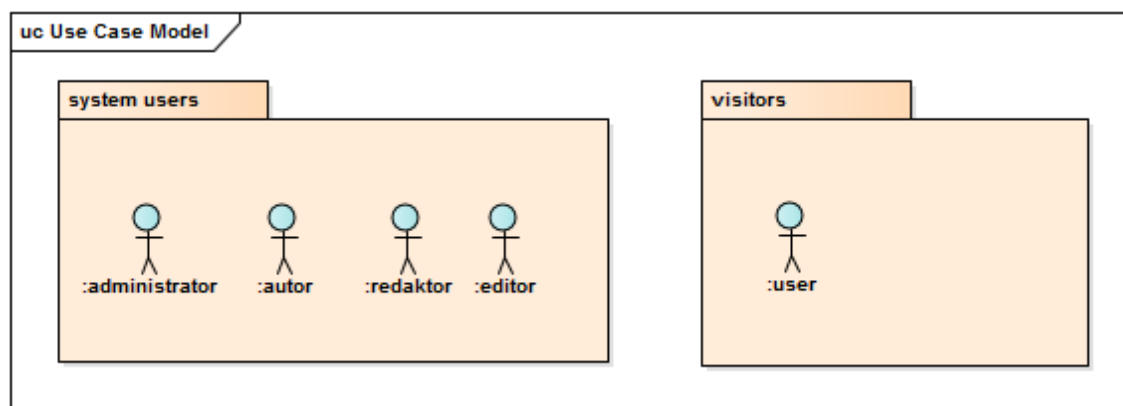
Akce ▼	Název ▼	Typ ▼	Stav ▼	Změněn ▼	Autor ▼	Redaktor ▼
Edit	ČAPEK, Karel Jan, 22. 1. 1962	Osobní	Vytvářeno	15. prosinec 2009, 9:26	Karel Piovecký	Michal Píbián
Edit	SÝS, Karel, 26. 7. 1946	Osobní	Vytvářeno	27. listopad 2012, 13:51	Karel Piovecký	Pavel Šidák
Edit	ŠANDA, Michal, 10. 12. 1965	Osobní	Kontrolováno	23. leden 2010, 16:47	Karel Piovecký	Petr Plechiác
Edit	STÖHR, Martin, 2. 12. 1970	Osobní	Schvalováno	23. leden 2010, 16:38	Karel Piovecký	Andrea Vitová
Info	A. NEUBERT	Nakladatelství	Redigováno	14. leden 2010, 12:08	Pavel Šidák	Andrea Vitová
Info	A. PÍŠA	Nakladatelství	Vytvářeno	19. říjen 2010, 11:14	Michal Píbián	Pavel Šidák
Info	A. STORCH SYN	Nakladatelství	Schvalováno	14. prosinec 2009, 19:38	Andrea Vitová	Michal Píbián

Obrázek 6- Náhled obrazovky po zalogování (příklad možného řešení)

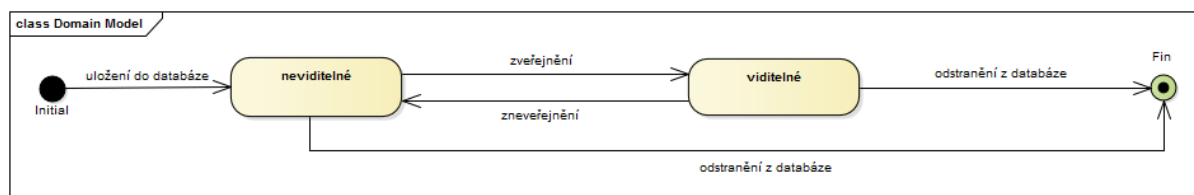
2.5. Popis stavu hesla podle viditelnosti

Heslo je po založení ve **stavu neviditelné (nepublikované)** a zároveň ve **stavu vytvářeno** (viz 2.6). Bude zobrazeno všem uživatelům redakčního systému Slovníku, ale ne uživatelům přistupujícím k Publikačnímu rozhraní Aplikace EČK. Nebude také prohledávatelné z Portálu EČK ani z Aplikace EČK. Viditelnost (publikovanou) hesla je stav, který heslo nabývá. Tento stav je vlastní všem jeho verzím (historické apod.) a může být systémovými uživateli libovolně přepínán.

Stav viditelnosti je rozhodující pouze pro návštěvníka publikačního rozhraní na webu. V případě, že je heslo neviditelné a návštěvník se na něj odkáže přímo (link) nebo nepřímo (vyhledávání, odkaz z jiného hesla), server vrací odpověď, že heslo existuje, ale je neviditelné (nepublikované).

Obrázek 7 - Uživatelé

Obrázek 8- Stav "Viditelné" a "Neviditelné"

Editace hesla		STÖHR, Martin	
verze 35// historie hesla		Uložit / Náhled / Tisk / Odeslat / Změnit stav/ Zavřít	
Struktura hesla: Název hesla Křestní jméno Příjmení Pohlaví Podtřída Obor působnosti Datum narození Místo narození Přidat datum úmrtí Přidat místo úmrtí Užívaná jména Užívané jméno Užívané jméno Přidat užívané jméno Přidat užívané čístry Stručná charakteristika Výklad Bibliografie Literatura Autoři hesla Aktualizace hesla Obrazová příloha	Název hesla: STÖHR, Martin Křestní jméno: Martin Příjmení: STÖHR Pohlaví: muž Podtřída: spisovatel Obor působnosti: literatura Datum narození : Den: 2 Měsíc: 12 Rok: 1970 Slovy: Místo narození: Zlín Užívané jméno: Stöhr, Martin Josef Užívané jméno: Stöhr, Martin J. Stručná charakteristika: Básník Výklad: Martin Stöhr v letech 1985–1989 studoval Střední průmyslovou školu stavební v Gottwaldově (Zlíně), poté v letech 1989–1992 na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci obor český jazyk a výtvarná výchova a následně v letech 1993–1997 učitelství výtvarné výchovy pro Základní umělecké školy (diplomová práce <i>Výtvarná kultura moderního Zlína</i>). Roku 1995 se stal externím redaktorem brněnské literární revue <i>Host</i> a od roku 1997 zde působí jako stálý redaktor. Pracuje také jako redaktor poezie stejnojmenného nakladatelství. Básnické knihy vydává rovněž ve své soukromé edici MaPa. Od počátku devadesátých let publikuje básně, literární publicistiku a sporadicky též články o výtvarném umění v časopisech <i>Host</i> , <i>Prostor Zlín</i> , <i>Tvar</i> , <i>Psi víno</i> , <i>Literární noviny</i> , <i>Sedmá generace</i> , <i>Souvislosti</i> aj. V 90. letech patřil k neformálnímu okruhu spirituálně orientovaných autorů sdružených kolem časopisu <i>Host</i> , k němuž náleželi Tomáš Reichel , Petr Čichoň , Pavel Petr ad. Výklad díla Na poetiku prvních dvou básnických sbírek (<i>Ted' noci</i> , <i>Hodina Hora</i>) mělo zřetelný vliv dílo Bohuslava Reynka .	Komentáře: 1) Doplň do užívaných jmen variantu „Martin Jozef Štúr“, kterou používá na Slovensku. Michal Příbáň, 2. 8. 2016 (smazat) 2) Oprav název prvotiny na <i>Ted' noci</i> . Michal Jareš, 3. 8. 2016 (smazat)	

Obrázek 9 - Náhled editačního rozhraní

2.6. Popis stavu hesla podle rozpracovanosti

Heslo po založení editorem bude ve **stavu vytvářeno** a zároveň ve stavu **neviditelné** (viz 2.5). Po přidělení se pak objeví nahoře na úvodní obrazovce autora a níže u ostatních členů autorského a redakčního týmu slovníku. Heslo může nabývat jakéhokoliv stavu a v podstatě libovolně mezi stavy přecházet.

Stav hesla vyjadřuje, v jaké fázi svého životního cyklu se dané heslo nalézá. Základní rozdělení ukazuje schéma níže.

Z pohledu koncového uživatele může být heslo pouze publikované (viditelné). Pokud však se bude heslo nacházet v jiném stavu např. redigováno a zároveň neviditelné, tak bude systém vybaven mechanismem, který místo obsahu hesla zobrazí upozornění, že heslo je momentálně přepracováno.

Speciální situací je **smazání** hesla, kdy systém již nemá žádné informace o hesle s výjimkou informace o tom, že heslo na daném permanentním linku bylo smazáno. Smazáním hesla dojde ke kompletnímu zrušení všech záznamů o heslu, vymazání historických verzí, tj. k odstranění všech údajů o hesle. Pro zachování kontinuity je při konkrétním dotazu na permanentní link hesla zobrazena informace „heslo smazáno“. Permanentní link již nesmí v budoucnu získat žádné jiné heslo.

Dalším problémem může být situace, kdy dojde k **rozdělení** či **naklonování** hesla. V systému má každé heslo unikátní označení, které jej jednoznačně identifikuje. V případě rozdělení hesla identifikátor zůstane původnímu heslu a „novou“ kopie získá identifikátor nový. Odkaz na tuto novou sekci bude nutné umístit do těla primárního hesla. Takto bude možné i vytvářet aliasy pro další hesla.

Z hlediska člena týmu Slovníku se situace jeví komplikovaněji. Z analýzy vyplynulo, že je nutné počítat s redakčními týmy od velikosti jednoho člověka až po desítky lidí. Z tohoto důvodu nemůže existovat lineární posloupnost stavů hesla. V případě velkého a funkčně strukturovaného redakčního týmu se počítá s přidělením různých kombinací oprávnění různým osobám, v případě jednočlenného týmu s přidělením všech oprávnění osobě jedné. Členové velké redakce mohou v souladu se svými oprávněními jednak přepínat hesla ze stavu do stavu, jednak je předávat dalším členům redakce. Kombinací těchto dvou operací, tj. změny stavu a předání jiné osobě, lze v redakčním systému EČK realizovat libovolné workflow, a to včetně vícestupňové specializované redakce, v níž text obíhá mezi pozicemi autor – redaktor oborový – redaktor věcný – hlavní redaktor (editor). Pro jednočlennou redakci by bylo zbytečně rigidní převádět záznam mezi jednotlivými stavy, ale maximální soubor oprávnění přidělený jednomu uživateli dává příslušnému uživateli možnost převést heslo ze stavu vytvořeno rovnou do stavu viditelné (tj. publikovat heslo).

Při běžném stylu redakční práce je nové heslo, jak vyplynulo z analýzy, nejprve **založeno** editorem, ten jej pak přidělí konkrétnímu autorovi. Autor na hesle pracuje (tj. **vytváří** ho); je-li záznam z jeho pohledu hotov, předá jej k redakci některému z redaktorů a současně změní stav hesla na **redigováno**. Redaktor ještě může heslo posunout k věcné redakci, tzv. **kontrole**. Pokud je redakce (resp. kontrola) úspěšná, přejde heslo do stavu **schvalování**. Pokud je záznam v pořádku, změní se stav hesla na hotovo a případně (ne však nutně) i na **viditelné**. (Ale příznak viditelné se vždy pojí se stavem hotovo.) Stav smazáno znamená úplné vymazání hesla z databáze.

Zatím jsme uváděli jen příklad změny stavů směřujících „dopředu“ od založení hesla k jeho dokončení, resp. publikaci. Redakční systém EČK však umožní také reverzní pohyb. Bude-li potřeba (např. editor rozhodne o doplnění hesla redaktorem nebo redaktor o přepracování autorem), může se heslo vrátit ze stavu **hotovo** do stavu redigováno, popřípadě do stavu vytvářeno apod.

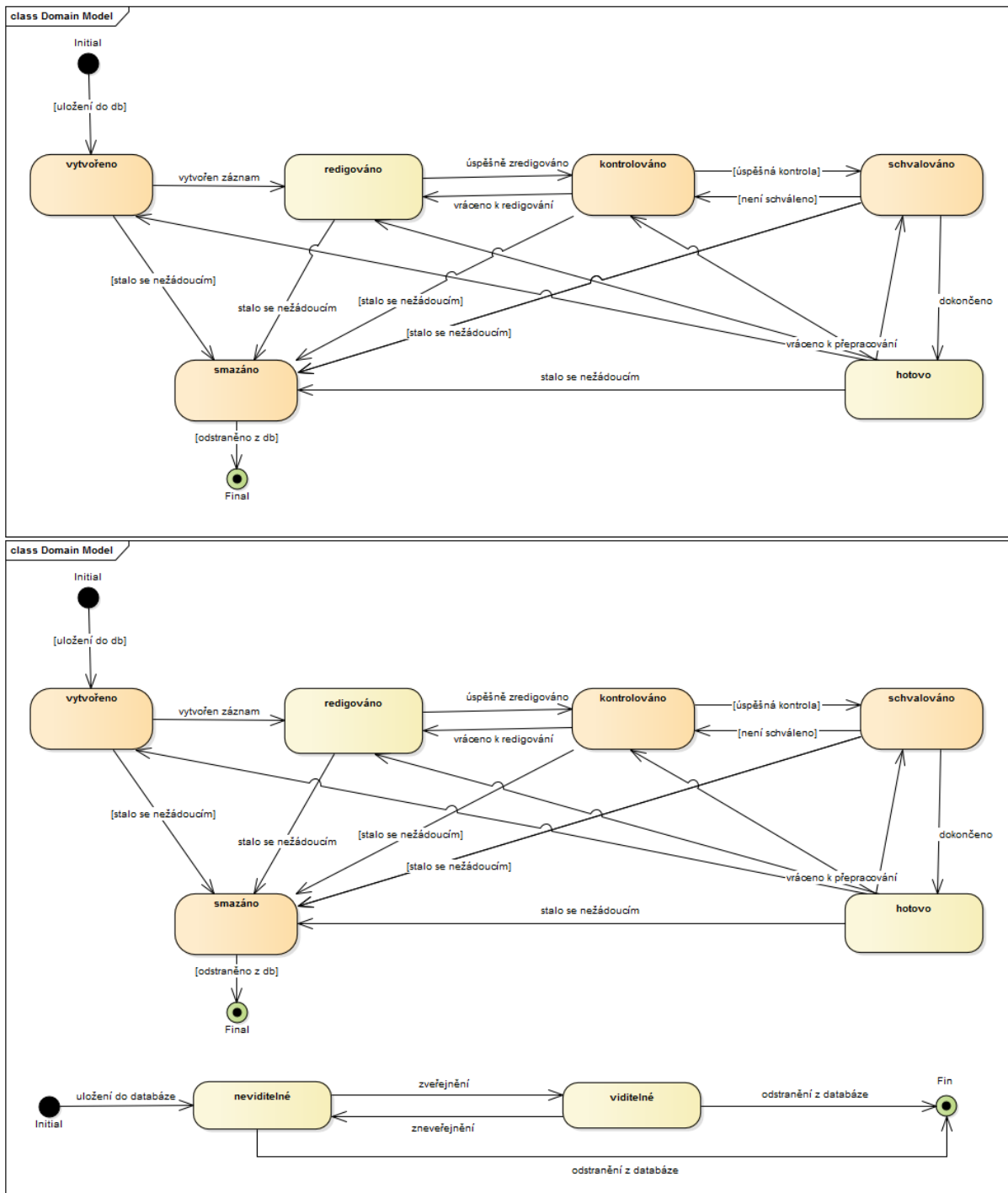
Stav viditelné či neviditelné je proto také nutno oddělit od zbylých stavů hesla. Představme si publikované heslo, v němž je objevena drobná chyba. Editor se rozhodne, že je ji potřeba opravit, a zadá opravu autorovi či redaktorovi, zároveň však chyba není tak závažná, aby bylo nutné heslo stáhnout z veřejné části. Proto editor heslo jen převede ze stavu schváleno do stavu kontrolováno a zvolí odpovídajícího redaktora či autora, kterému bude heslo předáno k úpravě. Stav hesla viditelné editor ponechá, takže po celou dobu opravování zůstane opravovaná verze hesla zveřejněna. Jindy se může stát, že chyba v hesle bude takového charakteru, že bude nutné záznam suspendovat ze stavu viditelné, tj. stáhnout ho z webové prezentace dostupné koncovým uživatelům. V tom případě bude zobrazeno upozornění, že heslo se přepracovává.

Z hlediska kategorií uživatelů má tvůrce (autor) právo převést heslo do následujících stavů: redigováno, kontrolováno, schvalováno; redaktor smí heslo převést do stavů: vytvářeno, redigováno, kontrolováno, schvalováno; kontrolor (tj. specializovaný redaktor) smí heslo převést do stavů: vytvářeno, redigováno, kontrolováno, schvalováno. Editor smí heslo převést do stavů: vytvářeno, redigováno, kontrolováno, schvalováno, hotovo, viditelné (publikováno) a neviditelné (nepublikováno).

Stav bude měnit uživatel v mezích svých oprávnění. Například uživatel s právy redakce nebude moci heslo posunout ze stavu vytvářeno do hotovo, či dokonce zveřejněno. Kromě aktuálního stavu tedy dalším atributem hesla bude, zda je heslo zveřejněno, nebo nikoliv. Tento atribut je nezávislý na stavu hesla, jak bylo popsáno výše.

Se stavy se také pojí nezbytnost ukládání historie vývoje záznamu (kdo kdy heslo vytvářel, kdo byl redaktorem, kdo heslo schválil a publikoval atd.). Toto opatření umožní základní kontrolu nad aktivitami jednotlivých uživatelů nebo identifikaci případného problémového uživatele. Dále umožní sledovat aktivitu jednotlivých členů týmů a případně převést nějaké úkony na jiného uživatele s rychlejším postupem práce apod.

V Aplikaci EČK se předpokládá manipulace pouze s jednotlivými hesly. Pro hromadné úpravy typu přesun hesel z kategorie do kategorie, mazání některých polí atd. bude nutné použít přímo nástroje určené pro konkrétní použitou databázi. V průběhu životního cyklu software je pravděpodobné, že se některé nástroje budou vyvíjet a případně začleňovat, ale stejně jako import dat toto není přímou součástí vyvíjeného řešení.

Obrázek 10 - Stav záznamu

2.6.1. Verzování a historické verze hesel

Při každém uložení hesla se vytvoří automatická verze hesla. Sled těchto verzí bude kompletně uchovávan až do příští změny stavu hesla. Při změně stavu dojde k promazání sledu verzí tak, že uložena zůstane až verze poslední, pokud autor, redaktor či editor před změnou stavu nevybral

manuálně k uložení navíc ještě jednu nebo několik verzí jiných. Například bude-li heslo mít 50 pracovních verzí ve stavu vytvářeno, při změně stavu na „kontrolováno“ se 49 starších verzí smaže a uchová se pouze ta verze, při níž došlo ke změně stavu, tedy verze 50. Takové verzi se bude říkat „archivní“. Pokud však autor před příkazem ke změně stavu označí jako verzi vybranou k uložení verzi 25. a 31., uloží se tyto dvě verze („dokumentační“) a kromě nich ještě verze 50. („archivní“) Verze uložené při změně stavu již se nemažou nikdy. Ve výsledku tak budou u každého hesla dokumentovány všechny stavy obsahu, v němž heslo vstupovalo a vystupovalo z jednotlivých fází redakčního procesu, bylo zveřejňováno, stahováno z veřejné části internetu, znovu redigováno, vytvářeno, schvalováno apod., a také stavy, které pokládají na základě subjektivní znalosti za důležité autoři, redaktoři, editor apod.

Jelikož na přípravě Slovníků budou spolupracovat početné týmy, může se snadno stát, že jeden uživatel změní text způsobem, který bude nutno restituovat do výchozího stavu, popřípadě zjistit, kdo je za změny odpovědný. Redakční systém tedy bude nabízet možnost zobrazit různé verze dokumentu a rovněž zde bude možnost volby verze k dalšímu použití, tedy té, která se bude dále upravovat. Ve *Slovníku české literatury po roce 1945* jde o jednu z často používaných funkcí. Z počátku vývoje by stačilo pouhé zobrazení verzí vedle sebe, v dalších fázích by určitě bylo vhodné implementovat nějakou formu unixového nástroje diff, který by i přesně zobrazil srovnání verzí textu.

Verze budou na sebe navazovat pouze lineárně tak, jak vznikaly v čase. Nepředpokládáme zde žádné větvení.

Bude možno i z publikačního rozhraní odkázat přímo na konkrétní viditelnou verzi pomocí identifikátoru verze daného hesla, pokud nebude identifikátor použit, tak se zobrazí poslední viditelná verze.

		PŘÍZNAK		VERZE					
Ze stavu	Do stavu	Číslo verze	Viditelné	Pracovní	Archivní	Dokum.	Historická	Uživatelský vstup	Důsledek pro verze a příznaky
	Vytvářeno	1	ne	ano	ne	ne	ne	Založení hesla	
Vytvářeno	Vytvářeno	2	ne	ano	ne	ne	ne	Uložení hesla	
Vytvářeno	Vytvářeno	3	ne	ne	ne	ano	ne	Uložení hesla a výběr verze jako důležité	
Vytvářeno	Redigováno	4	ne	ne	ano	ne	ne	Změna stavu hesla	smažou se předchozí pracovní
Redigováno	Redigováno	5	ne	ano	ne	ne	ne	Uložení hesla	
Redigováno	Redigováno	6	ne	ne	ne	ano	ne	Uložení hesla a výběr verze jako důležité	
Redigováno	Redigováno	7	ne	ano	ne	ne	ne	Uložení hesla	
Redigováno	Kontrolováno	8	ne	ne	Ano	ne	ne	Změna stavu hesla	smažou se předchozí pracovní
Kontrolováno	Schváleno	9	ne	ne	Ano	ne	ne	Změna stavu hesla	smažou se předchozí pracovní
Schváleno	Hotovo	10	ano	ne	Ano	ne	ne	Změna stavu hesla	smažou se předchozí pracovní a nastaví jako viditelné
Hotovo	Redigováno	11	Ne	Ne	ano	Ne	Ne		PS,VS – používá se dále verze 10
Redigováno	Redigováno	12	Ne	Ne	Ne	Ano	ne		
Redigováno	Hotovo	13	Ano	Ne	Ano	Ne	ne		
Hotovo	Kontrolováno	14	Ne	Ne	Ano	Ne	ne		PS,VS – používá se dále verze 14
Kontrolováno	Kontrolováno	15	Ne	Ano	Ne	Ne	ne		
Kontrolováno	Schváleno	16	Ne	Ne	Ano	Ne	ne		
Schváleno	Hotovo	17	Ano	Ne	Ano	Ne	ne		

Tabulka 6 – Vztah verze a cyklu a vztah verze hesla a viditelnost v jednotlivých komponentách

Mimo jiné i vzhledem k předpokládanému převodu starších knižních slovníků do elektronické podoby je nutné, aby byla zachována původní knižní verze často několik desítek let stará. I z tohoto důvodu bude možno nastavit více viditelných verzí dokumentu, přičemž primárně se bude zobrazovat ta nejnovější a na starší se bude možno dostat překlikem z publikačního rozhraní.

Některé z verzí se stanou verzemi **archivními**, dokumentačními nebo historickými, ostatní jsou **mazány** při změně stavu. **Archivní** je poslední verze hesla před jeho odesláním do následujícího stavu (v daném stavu hesla je tedy vždy jen jedna); je uložena automaticky; lze ji pojmenovat; **dokumentační**: je verze hesla z jakékoli chvíle, je jich libovolný počet, nebo není žádná (0–n); lze ji (je) pojmenovat. Verze archivní a dokumentační nikdy nebyly zveřejněny.

Koncovým uživatelům bude přístupná verze **historická**. Ta již byla alespoň 1 x zveřejněna. Volí se manuálně. Jen na historickou verzi je viditelný odkaz v publikačním systému, archivní a

dokumentační verze mají odkaz jen v redakčním systému. (Výběr verzí j. archivní a dokumentační se provádí v editoru verzí. Nastavení verze na historickou spustí vygenerování její podoby v pdf. Takto bude dostupná z hlediska publikačního systému vždy v původní podobě. V redakčním systému zůstane tato verze zachována, ale její zobrazení se bude měnit dle aktuálního stavu šablony hesla. V redakčním systému bude mít editor možnost zobrazit a případně pracovat se všemi verzemi hesla. Pro tuto funkcionalitu bude umístěno v horní části redakčního rozhraní rozbalovací menu, kde půjde jednotlivé verze ovládat – archivovat, mazat, publikovat a další.

Zobrazitelnost verzí hesla v jednotlivých systémech ukazuje tato tabulka:

Systém	Publikační	Redakční	Vyhledávací
Verze hesla			
Pracovní	ne	ano	ano z RS
Dokumentační	ne	ano	ne
Archivní	ne	ano	ne
Historická	Ano v pdf	ano	ne

Tabulka 7 – zobrazitelnost verzí hesla v jednotlivých systémech

2.6.2. Vnitřní odkazy

Z důvodu požadavku rozdělení databází jednotlivých slovníků je nutné vytvořit systém, který umožní propojení jednotlivých záznamů či objektů. Z počátku zvažované řešení použít jako identifikátor pouze název záznamu jsme opustili, protože při změně jména by došlo k porušení integrity dat. Jelikož předpokládáme dlouhodobější využívání ekosystému EČK, musíme se pokusit vytvořit systém, který minimalizuje rizika znefunkčnění odkazů.

Jednotlivé instalace Aplikace EČK lze odlišit pomocí doménového jména (např. ecl.ucl.cas.cz), které se definuje při instalaci. Toto jméno zpravidla zůstane stejné. Pokud se změní, z hlediska Portálu EČK to vyvolá nutnost upravit seznam vyhledávaných Aplikací EČK. Větší problém nastane při odkazování napříč různými Aplikacemi EČK. V tomto případě bude nejspíše nutné vytvořit speciální databázový dotaz, který ve všech instalacích Aplikace EČK nalezne veškeré odkazy na původní doménové jméno a nahradí je za nové. Taková situace však vůbec nemusí nastat nebo bude velmi výjimečná a relativně jednoduše řešitelná, takže to nepředstavuje zásadní nedostatek. V rámci jedné instalace Aplikace EČK se předpokládá ukládání odkazů bez doménového jména.

Z výše zmíněného důvodu oddělených bází dat je nutné i rozlišení odkazů mezi různými slovníky v rámci jedné Aplikace EČK. Toto rozlišení bude mít na starosti třípísmenný identifikátor, který se bude definovat při zakládání nového slovníku. Tento identifikátor musí zůstat stejný po celou dobu existence, aby nevznikla nekonzistence odkazů. Tyto zkratky budou například lxl pro Lexikon české literatury a další. Použití samotné zkratky v adrese např. <http://slovník.ucl.cas.cz/lxl/> povede přímo na stránku jednotlivého slovníku, a nikoliv na úvodní stranu aplikace.

Samotný identifikátor by měl být tvořen shlukem náhodných znaků hned za identifikátorem slovníku. Pro zachování kompatibility a možnosti rozvoje i na neunixových systémech se nepoužijí v kombinaci velká písmena či dokonce speciální znaky, např. \$, # či %. Při použití devíti náhodných znaků z malých písmen a číslic dostáváme $2,25 \cdot 10^{34}$ možností, což by mělo vyloučit vznik několika stejných identifikátorů v rámci jednoho slovníku. Při generování by navíc neměl být problém ověřit unikátnost nového identifikátoru.

Za tímto identifikátorem by byla jmenná interpretace názvu bez diakritiky, pomocí algoritmu převedená pouze na malá písmena a s podtržítky místo mezer. Tímto zajistíme, že při odkazování dovnitř encyklopedie bude okamžitě rozpoznatelný obsah odkazu, což zvyšuje proklikovost. Jde o způsob běžný u elektronických verzí novinových titulů.

Výsledný odkaz bude tedy mít pro představu následující tvar: `HYPERLINK "http://slovník.ucl.cas.cz/lexf4h8v7vtp/strukturalismus_v_ceskych_zemich/"http://slovník.ucl.cas.cz/lexf4h8v7vtp/strukturalismus_v_ceskych_zemich/`.

2.7. Životní stavy Slovníku

2.7.1. Založení slovníku.

Založení Slovníku sestává z pěti kroků, uvedeme jej zde na příkladu (hypotetického) Slovníku literárních periodik.

1. Administrátor v administračním systému založí Slovník literárních periodik (zadá jeho jména a zkratku SLP) a přiřadí mu editora (vytvoří jeho účet). Zvolí také jazyk slovníku (čeština).
2. Editor po přihlášení do redakčního systému zvolí šablonu Dílo (jiný typ hesel ve slovníku nebude).
3. Dalším krokem je úprava šablony Dílo pro potřeby SLP. Editor slovníku otevře tuto šablonu v editoru šablon. Vytvoří její klon a nazve ho Periodikum. Dále upraví nebo předvyplní **obligatorní pole**:

- Název hesla (hlavní název díla): přejmenuje na Hlavní název periodika
- podtřída: předvyplní obsahem „autorská a umělecká díla“
- podtyp: ?
- typ díla: předvyplní obsahem „periodikum“
- datum zveřejnění (počátek existence): vybere možnost multiplikace a párování
- konec existence: vybere možnost multiplikace a párování

Poté přidá **volitelná pole** a zvolí typ jejich obsahu:

- Podtituly (text)
- Obecné informace (text)
- Podrobná charakteristika (text)
- Periodicita (text)
- Vydavatelé (text, multiplikace)
- Místo vydání (text, multiplikace)
- Technické informace (text)
- Členové redakční rady (text)

4. Založí účty redaktorům Slovníku literárních periodik a přiřadí jim sadu oprávnění.

5. Založí první hesla slovníku a přidělí je redaktorům, resp. autorům.

Dál již SLP vzniká podle workflow popsaného v Analýze.

2.7.2. Vymazání slovníku.

Stejně jako samotná hesla může být i Slovník **zrušen** (tj. zcela vymazán), nebo **smazán** (tj. nezobrazen). Smazaný Slovník je viditelný administrátorovi. Hesla zrušeného/smazaného slovníku jsou automaticky také zrušena/smazána.

2.8. Šablony rozšiřující základní strukturu

Šablony v našem pojetí nabízí možnost další a individualizované strukturace dat nad Standard EČK na úrovni jednotlivých slovníků. Standard EČK přitom slouží spíše k logickému propojení datových celků na úrovni Portálu EČK. Vzhledem k různorodosti datových zdrojů se ukazuje nutné nabídnout uživatelům možnost zakládání hesel, která svou strukturou odpovídají jejich detailním zvyklostem a požadavkům. Zároveň je nutné tato individualizovaná data umět zobrazovat a vyhledávat. Tuto funkcionalitu nazýváme **Editor šablon**.

Editor šablon

PERSONÁLNÍ HESLO

Název pole:

Anglicky:

Zobrazovat název v PS

Typ pole ▼

Datum
Text krátký
Text dlouhý
Seznam

Pořadí při

zobrazení v PS ▼

1
2
3
4
5
6
7
8

Vyplňuje se : povinně

nepovinně

Prohledává se: fulltextem

strukturovaně

Multiplikace: ANO

NE

Výchozí hodnota:

Identifikátor znalostní databáze: ANO

NE

ULOŽIT

STORNO

ODSTRANIT POLE

Obrázek 11 - Editor šablon

Základní funkcí Editoru šablon je tedy přidávat v redakčním systému nová pole do hesla určitého typu. Editor by měl vyhovět například požadavkům typu: „V heslech autorů v našem slovníku je potřeba uvádět i primární bibliografii, která bude samostatně prohledatelná (což umožní odpovědět na otázku, kteří autoři napsali dílo určitého názvu) a zobrazovaná v publikačním systému.“

Představme si okamžik, kdy Administrátor Aplikace EČK založil nový Slovník a určil Editora tohoto Slovníku. Editor bude následně konfigurovat typy hesel, z nichž se bude Slovník skládat. Jako

východisko pro tuto konfiguraci bude mít v nabídce základních sedm typů hesel podle Standardu EČK. Zvolí si například typ Osoba / Osobní heslo. Editor šablon mu následně zobrazí sadu obligatorních polí dle Standardu EČK. U těchto polí bude Editor moci nastavit výchozí hodnoty, např. pokud bude konfigurovat literární slovník, bude u všech podtřída „fyzická osoba“ a její oborové zařazení bude mít například hodnotu „spisovatel“. Zároveň bude mít Editor možnost změnit i názvy těchto obligatorních polí, tak aby se na úrovni Slovníku nazývala tato pole v souladu se zvyklostmi příslušného oboru (např. Popis změny na Charakteristika apod.). Editor šablon možná rovněž zadat název daného pole v angličtině – anglické názvy se použijí při přepnutí jazykové verze v publikačním rozhraní.

Z analýzy vyplynulo, že sedm základních typů INTERPI představuje škálu o něco obecnější, než jaká je běžně užívaná typologie hesel ve slovnících a encyklopediích kulturního obsahu. Opakovaně se vracel požadavek rozšíření této škály tím, že některý podtyp dle klasifikace INTERPI bude „vytažen“ na úroveň základních sedmi typů. Aby toto umožnil, bude muset Editor šablon umožnit „klonování“ základních typů Standardu EČK na další typy, jako je např. periodikum, kterými se mohou některé slovníky výlučně zabývat.

Nový typ Periodikum tedy vznikne v Editoru šablon naklonováním z typu Dílo. U takto vytvořeného nového typu bude nutno vyplnit, jakým způsobem se vztahuje ke Standardu EČK a ke standardům INTERPI. U typu periodikum bude tedy editorem Slovníku již při založení typu hesla přednastavena podtřída na „Dílo umělecké“, zařazení na „Periodikum“ a pravděpodobně dojde k úpravě názvů povinných polí (počátek vydávání – konec vydávání apod.).

Z hlediska Portálu EČK bude toto heslo pro vyhledávání „srozumitelné“ jako heslo typu Dílo, strukturované vyhledávání na úrovni jednoho Slovníku nebo Aplikace EČK však bude operovat již přímo s typem Periodikum. Pokud to bude na úrovni Aplikace, budeme muset rozlišit případných více šablon typu periodikum, ale budeme moci nabídnout hledání přes více dat.

Vedle šablon základních a šablon hesel je také **šablona globální**. Ta se uplatní pro všechny slovníky v dané Aplikaci (tedy podkategorii „periodikum“ bude možné využít ve všech Slovnících, ale bude-li jiný Slovník bude chtít mít obdobný typ, bude se muset jmenovat jinak).

Konzistence databázového zápisu bude zajištěna výše zmíněným principem rozšiřování schématu Slovníku o nové šablony. V tomto bodě bude velká odpovědnost na bedrech editora, aby správně na počátku předvyplnil pole definující vztah naklonovaného typu ke Standardu EČK (INTERPI).

Kromě Redakčního systému ovlivní šablony i vyhledávací rozhraní Slovníku a Aplikace. Zde by měl na základě výběru administrátora Aplikace, který může některou z šablon užitých v Aplikaci označit za globální, k základním sedmi typům přibýt další nový typ odpovídající příslušné globální šabloně, zde například výše zmíněné Periodikum, naopak typy v daném Slovníku neobsazené se pro vyhledávání jen v konkrétním Slovníku zobrazovat nebudou. Ve výsledku to znamená, že rozhraní pro strukturované vyhledávání na úrovni konkrétního Slovníku nabídne jednu či několik variant vyhledávání (realizovaných v rámci layoutu např. záložkami), jejichž počet i struktura bude odpovídat počtu a struktuře šablon hesel použitých v daném Slovníku.

Kromě „naklonování“ šablony, předvyplnění a přejmenování obligatorních polí Standardu EČK nabídne Editor šablon přidávání dalších polí do hesla. Z analýzy nám vyplynulo, že systém by měl během přidávání nového pole nabídnout následující možnosti:

1. definovat název nově zakládaného pole – zde se vytvoří ze zadaného jména unikátní identifikátor např. field_zivotopis a k tomuto identifikátoru se poté přiřadí překlad do jazyků slovníku např. česky a anglicky
2. určit, zda se bude název pole zobrazovat v publikačním rozhraní;
3. nepovinně vyplnit doplňkové pole identifikátorem odkazujícím na autoritní či jiné znalostní databáze (umožní případné propojení na jiné národní i mezinárodní databáze);
4. stanovit typ pole:
 - a. datum – pole budou v tomto případě dvě, jedno pro textový zápis, např. „kolem roku 1820“, který se bude zobrazovat v publikačním systému, a druhé pro číselné zadání 1818 – 1822, které bude sloužit pro vyhledávání;
 - b. text – těchto polí bude nejvíce, a to ve dvou variantách:
 - i. krátký neformátovaný text typu charakteristika;
 - ii. dlouhý text, kde se v redakčním systému zobrazí textový editor umožňující formátování textu, jako je například JCE editor používaný v CMS Joomla. U dlouhých textů bude implementováno možnost nastavit při konfiguraci hesla výchozí formátování, např. stálou strukturu mezititulků apod.;
 - c. seznam – toto by usnadnilo vyplňování polí s omezeným výčtem možností, počítá se i s možností současného zvolení více prvků ze seznamu (pole s opakováním, funkční atribut); položky seznamu obsahují unikátní hodnoty, položky seznamu lze přidávat. Do hesla se ukládají hodnoty, nikoliv relační vztah odkazující přes identifikátor na hodnotu
5. stanovit, zda jde o pole povinně vyplňované – každé heslo uložené v databázi Slovníku musí mít v tomto poli obsah. Pokud by se povinné pole přidávalo v průběhu životního cyklu Slovníku, kdy již na stejné šabloně vzniklo x hesel, prázdné pole nesmí vadit – případně by se řešilo manuální úpravou;
6. stanovit, zda pole bude zobrazováno v publikačním rozhraní – některá pole mohou sloužit pouze pro zobrazení v Redakčním systému;
7. zvolit pořadí zobrazení polí v Publikačním systému, přičemž pozice 1 – 8 budou např. vyhrazeny pro pole Standardu EČK, další může být použita pro správné seřazení polí při publikaci;
8. definovat výchozí hodnotu pole – předvyplnit touto hodnotou pole při zadávání v Redakčním systému, např. „obor výzkumu byla hlavně sociologie“. Toto by mělo fungovat i pro typ pole dlouhý text;
9. definovat, zda se bude pole prohledávat – někdy je žádoucí, aby některá pole byla prohledavatelná fulltextem, někdy nikoli;
10. stanovit, zda bude pole prohledáváno separátně z rozhraní pro strukturované vyhledávání ve Slovníku – takové pole se promítne do vyhledávacího rozhraní a doplní zde pole dle Standardu EČK, např. při vyhledávání osoby se zobrazí mimo polí dle Standardu EČK i pole Sekundární bibliografie a bude možné vyhledávat nějaký výraz pouze v tomto poli (v logické kombinaci s vyhledáváním v dalších polích);

Tj. přidání nového pole bude zároveň spojeno s naplněním funkčních atributů:

- systémové ID (pro uživatele neviditelné, pro rozlišení jednoznačnosti pole a jeho překladu)
- název (česky, anglicky nebo podle potřeby autorů)
- plus zbytek povinných polí dle EČK
- k jakému typu dle Standardu EČK nebo šablony patří
- publikované v PS
- identifikátor autoritní báze
- typ pole – datum, text, seznam ...
- obligatorní – nelze smazat, jen upravit název atd
- povinné
- výchozí hodnota
- prohledavatelné
- opakovatelné

Zároveň editor šablon bude vyplňovat minimálně tyto funkční atributy přímo šablony:

- název
- identifikátor slovníku
- základní typ dle Standardu EČK
- podtyp
- seznam polí volitelných
- pořadí polí obligatorních a volitelných
- globální (toto nastaví administrátor Aplikace ve svém rozhraní)

Editor šablon bude lze využít jak na počátku vytváření Slovníku, v okamžiku prvotního konfigurování typů a struktury hesel, tak v průběhu životního cyklu Slovníku. Bude tedy např. možné přidávat do Slovníku nové šablony hesel postupně, popřípadě dodatečně upravovat a doplňovat strukturu polí již dříve založené šablony. Zejména dodatečné úpravy šablony v okamžiku, kdy na ní budou již vytvořeny desítky nebo stovky hesel, bude klást nároky na editory Slovníků. Pokud by bylo nutné se některého pole zbavit, nabízelo by se nastavit mu vlastnost neviditelnosti v publikačním systému. V případě nutnosti úplného smazání tohoto pole půjde skutečně smazat, zároveň s tím ovšem algoritmus smaže i veškerá data v tomto poli obsažená napříč databází. Není možné některá data ponechat, jelikož by se v budoucnu mohla opět někde vynořit a způsobit problémy při zobrazení a mystifikovat konečného uživatele, což není u redigované databáze akceptovatelné.

Šablony bude možné exportovat a použít je (případně modifikovat) v dalších Slovnících nebo Aplikacích EČK.

Editoři Slovníků a redakční kolektivy získají v Editoru šablon nástroj, jímž společnou datovou strukturu EČK definovanou Standardem EČK přizpůsobí vlastním potřebám i zvyklostem, ale jenž zároveň zachová možnost prohledávání z úrovně Portálu EČK i kompatibilitu všech dat EČK s národními a mezinárodními standardy. Nastavením výchozích hodnot se urychlí zápis nových hesel a sníží se riziko faktických i grafických chyb.

2.9. Vyhledávací systém a vyhledávací API

Základním vstupem pro vyhledávání bude jedno pole určené pro fulltextové vyhledávání textového řetězce napříč všemi publikovanými daty. Nadstavbou bude strukturované vyhledávání. To nabídne možnost pokročilého vyhledávání pro uživatele, kteří již mají konkrétnější představu, co hledají. Strukturované vyhledávání bude na všech úrovních EČK individualizováno podle typu hesla dle Standardu EČK, respektive na úrovni Aplikace EČK a Slovníku podle typů hesel definovaných šablonami.

Základním rozdělením bude si zvolit ze základních typů záznamů například osobnost, dílo a další.

Po zvolení tohoto typu se zobrazí další možnosti vyhledávání odpovídající zvolenému typu, například datum narození, místo narození a další. Strukturované vyhledávání bude možno kombinovat s fulltextovým prohledáváním. Tímto se umožní detailní práce s datovým obsahem. Nejkomplexnější strukturované vyhledávání bude nabídnuto v publikačním rozhraní jednoho konkrétního Slovníku.

Budou tedy tři úrovně vyhledávání: vyhledávání v Portálu, vyhledávání v Aplikaci napříč Svazkem slovníků a hesly definovaných typů (za užití globálních šablon) a nejpodrobnější vyhledávání v jednom vybraném Slovníku, zde včetně přidaných polí.

Výstupem vyhledávání bude množství výsledků (hesel), jejichž řazení představuje předem obtížně definovatelný problém. Kritéria řazení na úrovni Portálu EČK bude patrně nutné doladit až při samotné implementaci podle praktického chování celého software. Je velmi pravděpodobné, že například na vyhledávací dotaz „Karel Čapek“ přijde značné množství odpovědí z různých Aplikací a jejich různých Slovníků. Jelikož nebudeme znát zaměření jednotlivých uživatelů, nedokážeme jednoznačně určit, že právě tohoto uživatele zajímají například výsledky z architektury (tj. pokud nevyužije strukturované vyhledávání, kde bude podobné omezení možné).

Základní řazení bude probíhat na základě místa nálezu hledaného řetězce. Nejprve budou umístěny články s nálezem přímo v názvu hesla. Pokud těchto výsledků bude více, seřadí se dále abecedně dle jména zdrojového slovníku. Pak budou seřazeny výsledky s nálezem v těle textu nejspíše podle vybraného druhu relevance. V případě stejné hodnoty se budou výsledky řadit podle abecedního pořadí názvu slovníku. Toto bude výhoda proti úrovni Portálu, kde se bude muset vyřešit normalizace výsledků napříč Aplikacemi EČK. Jelikož se počítá primárně s českými texty, bude i řazení primárně nastaveno tímto způsobem. Při zadávání dat a před dokončením bude nutné tuto funkcionalitu detailně vyzkoušet, protože není dopředu zřejmé, jak se bude vše chovat dohromady s reálnými daty a například cizojazyčnými jmény hesel.

Výsledky se vyhledávají **pouze v poslední publikované verzi**, pracovní ani historické verze se neuvažují. To však neplatí pro přihlášeného uživatele Redakčního systému, kterému musí být umožněno prohledávání v poslední pracovní verzi, jinak by nebylo možné prohledávat ještě nepublikovaná hesla.

Výsledky na Portálu EČK a v Aplikaci EČK by se měly zobrazovat v rozsahu údajů uvedeném v tabulce níže. To platí pro platformu, kde bude dostatek místa, tedy desktop a tablet.

Kategorie	Zobrazit
Osoba	jméno, příjmení, rok narození, rok úmrtí, zdrojový slovník
Instituce	název, obor působnosti, rok zahájení, rok ukončení, zdrojový slovník
Dílo	název, typ díla, rok zahájení (rok ukončení, je-li), zdrojový slovník
Termín	Název hesla, zdrojový slovník
Událost	Název, typ události, datace, zdrojový slovník
Geografický objekt	Název, podtřída (vznik, zánik, jsou-li), zdrojový slovník
Rod	Název, podtřída, začátek existence, konec existence, zdrojový slovník

Tabulka 8 - Výpis výsledků hledání

Výsledky získané přímo z vyhledávacího rozhraní Slovníku bude možno zobrazovat nepatrně jednodušeji, jak je patrné z tabulky níže.

Kategorie	Zobrazit
Osoba	jméno, příjmení, rok narození, rok úmrtí
Instituce	název, obor působnosti, rok zahájení, rok ukončení
Dílo	název, typ díla, rok zahájení (rok ukončení, je-li)
Termín	Název hesla, podtřída (rok/y, jsou-li)
Událost	Název, typ události, datace
Geografický objekt	Název, podtřída (vznik, zánik, jsou-li)
Rod	Název, podtřída, začátek existence, konec existence

Tabulka 9 - Zjednodušený výpis výsledků hledání

V prostředí například mobilního telefonu by se výpis zjednodušil na podobu: název hesla a zdrojový slovník pro úroveň Portálu EČK a Aplikace EČK; název hesla pro úroveň Slovníku. Zde se počítá s grafickým tlačítkem, které umožní zobrazení jednoho vybraného výsledku.

Po kliknutí na nějaký výsledek se uživateli zobrazí již samotný záznam v odpovídajícím slovníku, více v sekci pojednávající o Publikačním systému.

Vyhledávací rozhraní na úrovni slovníku i celé Aplikace EČK musí počítat s tím, že bude značně proměnlivé v závislosti na struktuře definované pomocí šablon. Jelikož na úrovni Slovníku bude možné povolit pouze některé typy hesel, nabídne vyhledávací rozhraní vyhledávání pouze v těchto typech – těch může být méně, ale i více, pokud se ve slovníku tolik šablon nedefinuje. V šablonách je dále možné nedefinovat více separátně prohledatelných polí, která by se objevovala po polích definovaných ve Standardu EČK pro základních sedm typů hesel.

Vyhledávací rozhraní neboli API je určené pro komunikaci mezi různými službami. V tomto případě bude určené pro vyhledávání z externích zdrojů, primárně z Portálu EČK, ale do budoucna je možné využít v dalších projektech. Toto rozhraní bude ale rovněž použito pro interní vyhledávání. Je nutné

definovat jak formát dotazu, zároveň však i formát výstupních dat, které Portál či Aplikace EČK budou umět zobrazit.

Výchozím vyhledáváním bude fulltextové prohledávání všech publikovaných záznamů skrze všechna pole dle Standardu EČK, respektive všech polí s textovou informací (tj. s vyloučením polí s binárními formáty, např. obrázky či videa). Pro potřeby vyhledávání v Portálu EČK bude nutné pro správné řazení výsledků z různých instancí Aplikace EČK zvolit odpovídající metodu výpočtu relevance daného výsledku a pravděpodobně zakázat u všech instalací normalizaci, která by způsobila špatné řazení dílčích výsledků. Tato problematika se pochopitelně týká i strukturovaného vyhledávání a bude nutné se jí podrobně věnovat při implementaci. Vyhledávací algoritmus na straně jednotlivých instalací Aplikace EČK bude zároveň muset zohlednit, zda se jedná o přihlášeného uživatele. Nastane-li tento případ, bude nutné prohledávat i dosud nepublikované záznamy.

Z hlediska Portálu EČK bude možné omezení vyhledávání pouze na jednotlivé Aplikace EČK – například vyhledávání pouze ve slovnících Ústavu pro českou literaturu, ve slovnících Historického ústavu a dalších. Zde se pouze určí, na které instalace Aplikace EČK má Portál EČK rozeslat dotazy.

Dále by se vyhledávání rozpadlo na pátrání po entitách či kategoriích záznamu. Ty vycházejí ze Standardu EČK a jde o sedm základních typů (například osobnost či dílo, srov. přílohu I). Každá kategorie má odlišné atributy, takže okno vyhledávání bude muset být značně proměnlivé. U některých polí se předpokládá použití rozbalovacích lišt, jelikož jejich výčet bude konečný, jinde takovéto zjednodušení nebude možné. U atributů reprezentujících čas bude nutné v závislosti na použité technologii uvést příklad formátu vyhledávání, protože z hlediska databázového systému je něco jiného 1960.7.25 a 7. července 1960. Tento formát se odvíjí od použitého databázového řešení. Dalším časovým parametrem bude nějaké časové období, např. 1800–1899, do kterého by se měl výsledek vejít.

2.10. Administrační systém

Administrační rozhraní bude sloužit k ovládání Aplikace EČK na nejvyšší úrovni. Zde se budou editovat texty zobrazované na hlavní straně. Dalším úkolem bude zakládání Slovníků a jejich editorů. Při založení slovníku administrátor nastaví jazyk, název a zkratku slovníku, pod níž bude slovník a jeho hesla dostupný.

Dále zde bude připraveno i rozhraní pro ovládání reklamních bannerů a dále zobrazování krátkých textových novinek. Počítá se se zobrazením třech aktuálních hesel. V případě, že nebude zvolené žádné významné heslo, tak se zobrazí pouze tři nejnovější.

V této části se budou nastavovat i šablony jako globální pro celou Aplikaci EČK.

2.11. Technický návrh

Po prostudování všech požadavků a jejich postupné analýze se vyjasnily mnohé požadavky na potenciální řešení, které by takto nastavené podmínky splnilo.

Protože neznáme přesnou strukturu dat a jednotné struktury dat takto univerzálního systému nelze ani nikdy dosáhnout, jeví se jako optimální řešení použití **key-value databáze**. Tyto databáze nemají žádné vnitřní rozdělení ani relace, ty se však dají doplnit využitím takzvaných views – pohledů. Z hlediska funkcí, bezpečnosti a stability vývoje se jeví v současné chvíli jako ideální nástroj CouchDB

od nadace Apache foundation, který je vydáván se zdrojovým kódem pod licencí [HYPERLINK "http://www.apache.org/licenses/LICENSE-2.0"](http://www.apache.org/licenses/LICENSE-2.0) Apache License 2.0. Nástroj již z návrhu podporuje distribuci a replikace na více strojů, a tím zajišťuje vysokou dostupnost databáze. Pokud by hrozil nedostatek místa pro uložená data, stačí buď dokoupit další disky či místo na virtuálním serveru, nebo rovnou dokoupit další servery, které se jednoduše přidají do již funkčního clusteru. Zálohování je zde také velmi jednoduché. Další funkční výhodou je copy-on-write povaha této databáze, tedy že původní verze dat se nepřepisuje novými daty, ale ponechává se a nová verze se zapíše celá znovu. Takto bude zajištěna možnost zachování a procházení různých verzí dokumentů.

Protože vyhledávání v datech je dosti komplikovaná záležitost, většinou se používají otevřená řešení. Jeden z nejnásazovanějších programů je Apache Lucene od téže nadace jako databáze CouchDB. Propojení těchto dvou aplikací zajišťuje další software s názvem Couchdb-lucene. Vše je opět vydáváno jako open source pod velmi svobodnou licencí [HYPERLINK http://www.apache.org/licenses/LICENSE-2.0](http://www.apache.org/licenses/LICENSE-2.0) Apache License 2.0 . Na počátku se definuje, jaká data se mají indexovat do vyhledávacího B-stromu, s přidáním nových dat se index automaticky doplňuje. Takto probíhá fulltextové prohledávání, ale díky možnostem definovat si vlastní pohledy na databázi je velmi jednoduché zaindexovat i vztahy mezi objekty a odpovědět komplikovanější dotazy typu „která autorka psala od roku 1895 do roku 1897 romány v Poděbradech“ (resp. jaké knihy typu román byly napsány v daném období a místě a jejich autorkou byla žena).

Webové rozhraní má velké požadavky na variabilitu zobrazovaných dat. Proto se jeví jako nutné použít k tomu poslední dobou téměř všudypřítomný JavaScript, respektive nějaký nad ním postavený framework. Zde bude záležet na konkrétní implementaci, ale z dostupných otevřených řešení se vzhledem k požadavkům jeví jako vhodný framework Angular, případně jQuery. Obzvláště první případ by nabídl elegantní řešení některých pokročilejších požadavků. Z placených možností by přicházel v úvahu framework ExtJS, ale to již spadá spíše do kategorie ekonomických úvah.

Protože jak databáze CouchDB, tak samozřejmě i frameworky jazyka JavaScript používají nativně JSON objektů, nabízí se velmi elegantní řešení využít JavaScript i pro serverovou část Aplikace, a zajistit tak konzistentnost Aplikace EČK napříč všemi jejími částmi. Toto zajišťuje aplikace Node.js, která je také distribuována jako open source software.

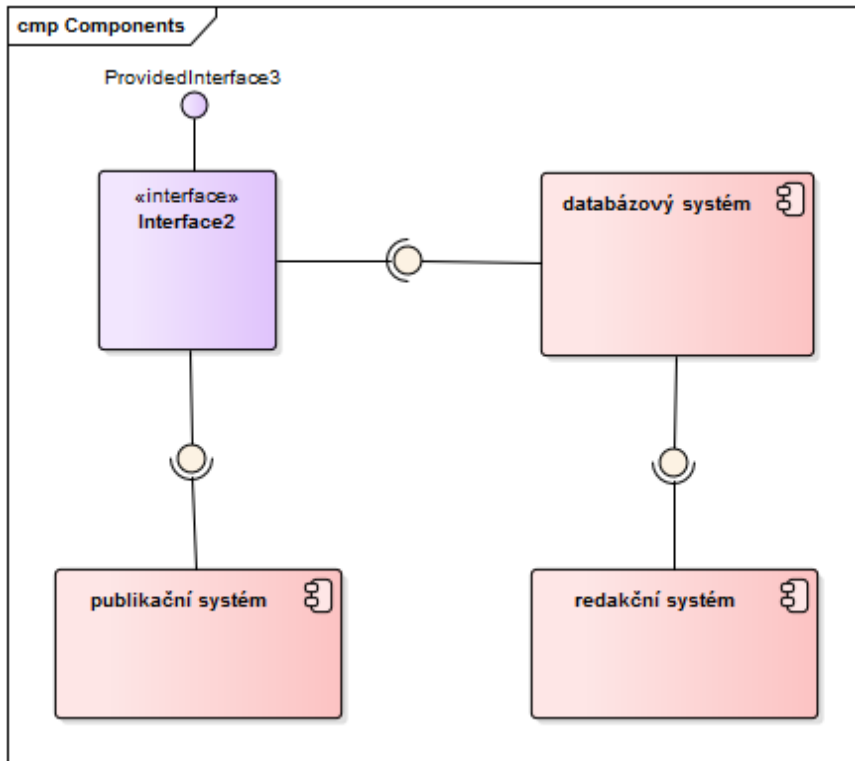
Všechny výše uvedené aplikace jsou určeny primárně pro operační systém Linux, který by tedy bylo v případě akceptace navrhovaného řešení nutné použít. Všechny části daného systému mohou být spuštěny na jednom serveru, ale zároveň není problém v případě většího využití či vytížení vše rozdělit mezi serverovou farmu, nebo část přenést na některé cloudové řešení. Takto by byla zajištěna možnost kontinuálního rozvoje i do budoucna. To by bylo podpořeno i tím, že všechny navrhované komponenty mají za sebou mnoho let vývoje a navíc za nimi nestojí jedna firma, jejíž krach by znamenal konec komponenty.

2.11.1. EČK: Component model

V nejvyšší a nejjednodušší úrovni abstrakce Portál nabídne uživateli rozhraní a dotazem na databázi Aplikace získá data. Dotazování může probíhat jak na úrovni Portálu EČK, tak na úrovni Aplikace EČK. Hlavní důraz je kladen na to, aby každý participant mohl používat svou Aplikaci EČK podle svých představ a nastavení, s definovaným API, které umožní Portálu EČK dotazovat se a získávat odpovědi v předem definovaném formátu. Tento model umožňuje navíc i vytvoření Aplikace vlastní a její

začlenění do tohoto systému. Jedinou překážkou k získání výsledků i z takto vytvořené Aplikace je akceptace zdroje administrátorem Portálu EČK a jeho zařazení do výběru vyhledávání.

Z hlediska centralizace výsledků a uživatelské přívětivosti by bylo vhodné pracovat pouze s jedním Portálem EČK, který agreguje vyhledávání ze všech Aplikací EČK. Není ale možné vyloučit, že některé skupiny uživatelů bude tak velká kumulace možných výsledků rozptylovat, případně nebudou souhlasit s výběrem tematických skupin nebo grafickou podobou Portálu a budou se zasazovat za vytvoření Portálu vlastního. Definovaná struktura umožní nejen vytvoření a modifikaci vlastního klonu, ale díky otevřenosti formátů i návrh vlastního Portálu. Je následně na správcích jednotlivých Aplikací, zda takovému Portálu umožní čerpat své datové zdroje.

Obrázek 12 - Component model

2.11.2. Aplikace EČK: Component model

Základem Aplikace EČK je databázový systém spravující oddělené báze slovníků. K jejich modifikaci dochází prostřednictvím redakčního systému na základě přístupových práv aktérů a definovaných pracovních postupů.

2.11.3. Procesy v redakčním systému: Životní cyklus hesla

Založení hesla. Provádí oprávněný uživatel, tj. editor. Z pohledu systému dojde pouze k založení záznamu ve slovníku. Tvůrce sice není nucen vyplnit žádné pole, ale k dispozici jsou mu k vyplnění všechna pole záznamu a předpokládá se, že minimálně hlavní pole bude v tomto kroku vyplněno. Není to však podmínkou.

Přidělení autorovi a vytváření. Uživatel, oprávněný přidělovat hesla, vybere ze seznamu členů týmu uživatele, kterému bude heslo předáno k vypracování.

Vytváření. Autor zpracovává podobu hesla do výsledné podoby (tj. mění a doplňuje obsah jednotlivých polí) a po dokončení práce jej odešle k redakci, příp. ke kontrole.

Redakce. Redaktor provede kontrolu jazykové a formální správnosti hesla; heslo může v případě zjištěných nedostatků vrátit zpět autorovi. Je-li heslo v pořádku a nevyžaduje-li kontrolu, je heslo předáno editorovi ke schválení.

Kontrola. Redaktor provede věcnou kontrolu správnosti hesla; není-li s podobou spokojen, předá autorovi zpět k přepracování. Pokud kontrola proběhne úspěšně, je heslo předáno editorovi ke schválení.

Schvalování. Pokud heslo nevyhovuje, je předáno autorovi zpět k přepracování, v opačném případě je heslo zveřejněno.

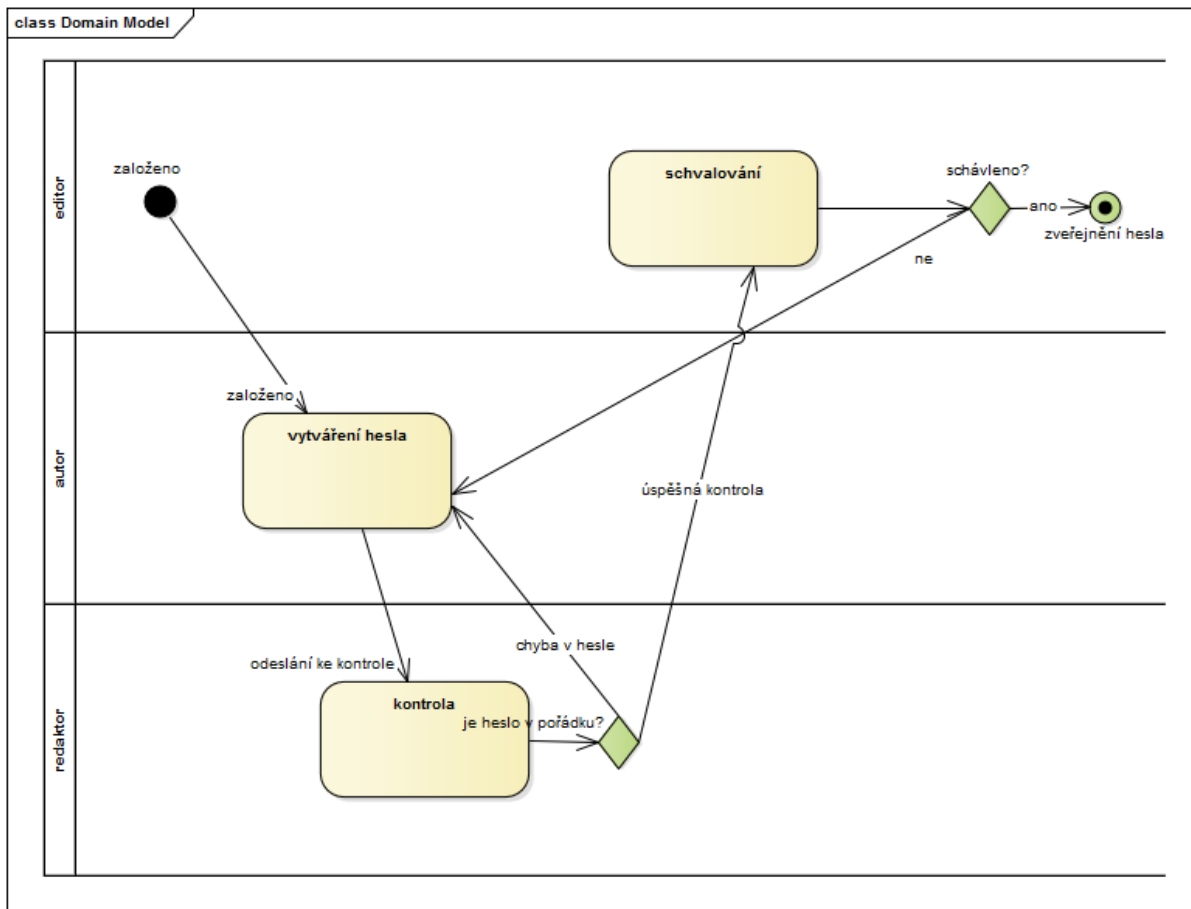
Vzhledem k tomu, že každá role může agregovat více funkcí (autor může být zároveň redaktorem i editorem a podobně), slouží tento popis jako přehled životního cyklu hesla. Prakticky se přechody mezi jednotlivými fázemi řídí oprávněním příslušného uživatele měnit stav hesla. Tedy v případě, že se editor rozhodne založené heslo rovnou vyplnit a poslat ke kontrole nebo rovnou zveřejnit, systém mu takový krok umožní, což zjednoduší práci v případě jednočlenné redakce.

Hotovo. Žádný uživatel není oprávněn provádět v hesle změny (s výjimkou změny stavu).

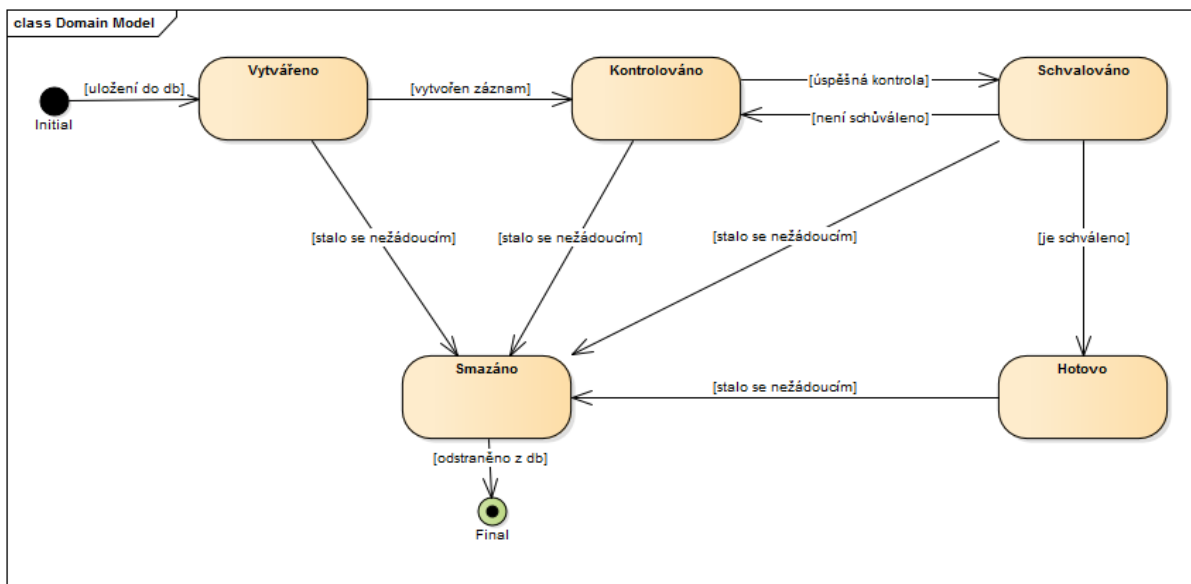
Podle fáze vypracování, ve kterém se heslo nachází, je nastaven i jeho stav.

Stav hesla je subjektivní a záleží na vůli zpracovatele a výši jeho oprávnění stav měnit, jedná se tedy o jeho atribut.

Přiřazení stavu vychází z modelu životního cyklu hesla.

Obrázek 4 - Stavový diagram hesla z pohledu tvůrce; srov. s předchozím obrázkem

Obrázek 5 – Stavový diagram

3. Další postup při vývoji systému EČK

Vývoje EČK je rozdělen do pěti fází (v závorce předpokládaný harmonogram):

1. analýzu prvního stupně (9/2015 – 9/2016)
2. analýzu druhého stupně (10/2016 – 3/2017),
3. přípravu zadávací dokumentace (4/2017 – 9/2017),
4. implementace (10/2017 – 9/2019),
5. testování a zkušební provoz (6/2019 – 10/2019).

Tento dokument uzavírá první fázi vývoje, popisující základní architekturu a hlavní funkce systému; mnohé problémy ponechává otevřené nebo jen naznačuje různé varianty jejich řešení.

Analýza druhého stupně zohlední zpětnou vazbu od zástupců partnerských pracovišť projektu, bude precizovat standardy pro zápis dat, provede detailní rozpis datové struktury a stanoví princip grafického řešení. Její součástí bude vytvoření slovníčku pojmů.

Při přípravě zadávací dokumentace dojde k výběru řešení tam, kde v analýze druhého stupně bude popsáno variantně, k vyjádření technické a implementační podmínky.

Organizační zajištění implementace softwarového řešení má následující teoretické možnosti:

1. dodavatelské (externí IT společností na základě výběrového řízení),
2. interně
 - a. zřízením dostatečně velkého programátorského týmu na úrovni celé AV ČR
 - i. v rámci Knihovny AV ČR,
 - ii. v rámci Střediska společných činností AV ČR,
3. zřízením dostatečné programátorské kapacity na úrovni sdružení ústavů III. VO založeného za účelem vytvoření a rozvoje systému EČK,
4. zřízením dostatečné programátorské kapacity v rámci ÚČL AV ČR.

Systém EČK představuje software velkého rozsahu (v řádu nižších stovek tisíc řádek kódu) a jeho implementace bude náročná na kompetence i kapacity, vynaložené v krátkém období 1–3 roků. Z tohoto důvodu se jako nejefektivnější jeví implementace systému dodavatelským způsobem, popřípadě vyčleněním samostatného týmu v Knihovně či Středisku společných služeb AV ČR. Obě organizace mají zkušenost se zadáváním, vývojem i provozem softwarových systémů tohoto rozsahu i stupně komplexnosti.

Postup implementace bude mít dvě fáze:

1. vývoj softwarového balíku Aplikace EČK,
2. vývoj softwarového balíku Portál EČK.

Balík Aplikace EČK lze provozovat i před tím, než bude dokončen Portál EČK. V případě, že by systém byl vyvíjen pouze pro jednu instituci, lze dokonce implementovat pouze první z obou balíků.

4. Možnosti financování dalšího vývoje EČK

První fázi vývoje systému EČK (analýza prvního stupně) financovala Akademie věd ČR dotací z prostředků Strategie AV21, z menší části ÚČL AV ČR ze svého institucionálního rozpočtu.

Možnosti financování fází 2–5:

1. druhá a třetí fáze (analýza druhého stupně a příprava zadávací dokumentace):
 - a. dotace z prostředků AV ČR,
 - b. dotace z prostředků III. VO AV ČR,
 - c. dotace z prostředků Strategie AV21,
 - d. sdružené prostředky zapojených pracovišť,
 - e. vlastní prostředky ÚČL AV ČR,
 - f. kombinace zdrojů.
2. čtvrtá a pátá fáze (implementace, testování a zkušební provoz):
 - a. dotace z prostředků AV ČR,
 - b. grant (NAKI, TA ČR, OP VVV):
 - i. samostatný,
 - ii. součást většího projektu,
 - iii. kombinace zdrojů.

Zdroje uvádíme v pořadí podle jejich vhodnosti pro daný účel.

Náklady na druhou a třetí fázi se budou pohybovat v řádu stovek tisíc Kč, náklady na fázi čtvrtou a pátou (vlastní programování a ladění systému) v řádu milionů Kč.

Z toho důvodu nelze u čtvrté a páté fáze uvažovat o financování z prostředků ústavů AV ČR.

Za základní variantu pokládáme financování dalších fází vývoje systému EČK z centrálních prostředků AV ČR nebo III. VO a prezentace výsledku tohoto vývoje jako stěžejního výstupu Strategie AV21. Uvažovat lze také o financování dalšího rozvoje cestou výzkumných infrastruktur. Budeme se proto ucházet o mimořádnou dotaci AV ČR.

Pokud se podaří zajistit pro implementaci systému nebo některé jeho části grantové financování, samozřejmě bude čerpání prostředků AV ČR jako doplňkového zdroje.

5. Dokumenty

5.1. Stav digitální encyklopedistiky v ČR a v zahraničí

Kulturní encyklopedistika má v ČR dlouholetou tradici, na výzvy vyplývající z přesunu encyklopedických informačních zdrojů z knih do podmínek nových digitálních médií (zejména internetu) však odpovídá poněkud opatrně. Nejodvážnějším krokem na tomto poli je dosud *Slovník české literatury po roce 1945* (www.slovníkceskeliteratury.cz), který převedl do digitální hypertextové formy dva literární slovníky dříve vydané tiskem a vytvořil na tomto základě encyklopedické dílo s otevřeným, postupně rostoucím heslářem, které bohatě využívají možností webu (průběžná aktualizace, proodkazování uvnitř i vně hesláře apod.). Ucelené bloky hesel, o něž je on-line *Slovník české literatury po roce 1945* nově rozšiřován, jsou zároveň fixovány knižním vydáním (*Slovník českých nakladatelství 1949–1989* (2014). Metodou postupného rozšiřování a revidování je budován rovněž *Slovník českých nakladatelství 1849–1949* (<http://www.slovník-nakladatelstvi.cz>) nebo – z jiné vědní oblasti – muzikologický slovník (<http://www.ceskyhudebnislovník.cz/>). Progresivní propojení encyklopedického díla a digitální mapy s odborným obsahem představuje projekt *Divadelní architektura ve střední Evropě* (<http://www.theatre-architecture.eu/cs/db>). Naopak apatické vůči možnostem digitálního média zůstávají např. *Slovník českých filozofů* (<http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/index.html>) či *Databáze českého uměleckého překladu po roce 1945* (<http://www.obecprekladatelu.cz/DUP00.htm>).

EČK má ambici prolomit tento ostych před možnostmi nového média a vytvořit informační komplex, který bude reflektovat společenskou potřebu informací i aktuální principy mediálního chování, ale bude založen na jiných principech vytváření obsahu, než má dnes celosvětově nejvlivnější encyklopedický zdroj – síť Wikipedií (viz kap. 1). Oporou při tom budou poznatky teoretiků nových médií počínaje J. D. Bolterem, který pojednal problematiku elektronických encyklopedií v knize *Writing Space. Computers, Hypertext and the Remediation of Print* (New York 2011). Takto proponovaná encyklopedie by se blížila projektu Europeana, který je ovšem spíše rozcestníkem k heterogenním informačním zdrojům o evropské kultuře a umění (www.europeana.eu). EČK má blíže k projektu německojazyčné biografistiky *Biographie-Portal* (<http://www.biographie-portal.eu>), který sdružuje hesláře čtyř respektovaných encyklopedií, ale činí tak právě formou Portálu, nikoli společného softwarového prostředí, což je ambicí EČK.

Na internetu jsou provozována rozsáhlá encyklopedická díla zaměřená nikoli k jedné z národních literatur, ale k literatuře světové, např. *The Literary Encyclopedia* (<http://www.litencyc.com>) či *Kindlers Literatur Lexikon* (<http://www.derkindler.de/>). Tyto projekty bývají ovšem provozovány na komerční bázi, což je v podmínkách stredo-evropských států naší velikosti a jazykové charakteristiky nemožné. Z dílčích encyklopedických děl publikovaných na internetu je inspirativní např. slovník *Panorama literatury polskiej* (<http://www.panoramaliteratury.pl/>), který vznikl v Polské akademii věd.

Vývojový tým EČK bere rovněž v potaz aktuální odbornou rozpravu nad principy a možnostmi digital humanities, viz např. kolektivní publikace *Digital Humanities* (MIT Press: Cambridge 2012) a aktivity v rámci mezinárodní infrastruktury DARIAH.

5.2. Oslovení participantů EČK

V srpnu 2015 byli osloveni ředitelé ústavů III. vědní oblasti AV ČR s nabídkou participovat v rámci Strategie AV21, výzkumného programu Paměť v digitálním věku, témata „**Ostrov spolehlivého poznání. Encyklopedická báze digitálního věku**“, na vývoji softwarového systému EČK, jenž by jednak poskytl redakční prostředí pro vytváření encyklopedií s kulturním obsahem, jednak by umožnil společnou prezentaci encyklopedických děl, která vznikla či vznikají v daných pracovištích. Protože v době, kdy byly ústavy osloveny, již byla zahájena první fáze vývoje systému EČK spočívající zejména v analýze dat, jež by v rámci tohoto systému měla být zpracovávána, byli potenciální spolupracovníci požádáni o čtyři základní informace (která encyklopedická díla by v budoucnu chtěli pomocí systému EČK digitalizovat či vytvářet; jaké typy encyklopedických hesel tato díla zahrnují; jakou strukturu jednotlivé typy hesel mají; popis redakčního procesu při vzniku jednotlivých encyklopedických děl).

Na tuto výzvu postupně reagovali vedoucí těchto ústavů III. VO:

1. Sociologický ústav AV ČR,
2. Historický ústav AV ČR,
3. Ústav dějin umění AV ČR,
4. Masarykův ústav a Archiv AV ČR,
5. Slovanský ústav AV ČR.

Koncepce návrhu počítá s tím, že se okruh spolupracujících pracovišť bude měnit a že se do něj mohou zapojovat i univerzitní nebo paměťové instituce mimo AV ČR.

Některá díla, která tyto ústavy navrhují do projektu začlenit, již byla vydána, některá teprve vznikají, a to buď tak, že jsou vydávána postupně (tj. některé části jsou již publikovány), nebo jsou teprve ve stadiu přípravy a žádná jejich část zatím vydána není. Konkrétně jde o následující díla těchto ústavů:

Sociologický ústav (SOC) k digitalizaci navrhl: *Slovník českých sociologů*; *Možné doplňky k Slovníku českých sociologů* a *Velký sociologický slovník*. – *Slovník českých sociologů* vznikl v letech 2010–2013 v rámci projektu Dějiny a současnost české sociologie; obsahuje 178 biografických, věcných a bibliografických hesel o jednotlivých osobnostech české sociologie od její prehistorie v 19. století po současnost. Hesla jsou různě dlouhá v návaznosti na oborový význam dané osobnosti (od cca 2200 do 50000 znaků; kratší hesla převažují; celkový rozsah knihy je 766 NS) a jsou doplněna fotografiemi. Text Slovníku je zcela aktuální, souhlas autorů s novým vydáním je bez problémů zajistitelný, dále bude třeba zajistit souhlas vydavatele originálu (Academia, na základě licenční smlouvy). – *Možné doplňky k Slovníku českých sociologů*: lze uvažovat o třech věcných oblastech: informace o oborových pracovištích, informace o institucionálním zázemí a informace o českých sociologických a pro sociologii relevantních periodících. – *Velký sociologický slovník* vznikl v letech 1988–1993 v rámci tehdejšího Sociologického oddělení Ústavu pro filosofii a sociologii ČSAV, resp. Sociologického ústavu ČSAV; obsahuje věcná hesla z historické, teoretické, metodologické, výzkumně orientované, pojmoslovné a do jisté míry i institucionální oblasti sociologie a příbuzných oborů; jeho hesla jsou i přes dobu vzniku stále relevantní. SOÚ nemá *Slovník* k dispozici

v elektronické podobě. – Kontaktní osoba: doc. PhDr. Zdeněk R. Nešpor, Ph.D., e-mail: zdenek.nespor@soc.cas.cz.

Historický ústav (HÚ) k digitalizaci navrhl *Biografický slovník českých zemí* a *Akademickou encyklopedii českých dějin*. – *Biografický slovník českých zemí* je již částečně publikován (<http://www.hiu.cas.cz/cs/veda-a-vyzkum/encyklopedie-atlasy/biograficky-slovník-ceskych-zemi.ep/>), jeho jednotlivé sešity jsou vydávány tiskem (zatím 18 sešitů, do písmenné skupiny „Fr“). – *Akademická encyklopedie českých dějin* je také dosud vydávána tiskem (plánovaný rozsah 14 svazků; dosud jsou vydány tři, A–Č, k vydání je připraven 4. svazek, D–G; plánovaný rozsah vícesvazkového díla by bylo možné tradičním způsobem postupného psaní svazků dle abecedy uzavřít cca v roce 2030, což je prakticky neúnosné. Spolu s přáním HÚ průběžně doplňovat, aktualizovat a rozšiřovat i hesla již publikovaná, je to důvodem pro přání zařadit tento slovník do našeho projektu (EČK). Zatímco *Biografický slovník* obsahuje jen hesla personální s ustálenou strukturou, *AEČD* obsahuje hesla různé tematiky, struktura je zde nutně vymezená vágněji; hesla jsou šesti typů, od „superhesla“ nad 30 NS po heslo odkazové. Kontaktní osoba: prof. PhDr. Eva Semotanová, DrSc, e-mail: semotanova@hiu.cas.cz.

Slovanský ústav (SLÚ) k digitalizaci navrhl *Biografický slovník ruské emigrace v Československu*. Slovník teprve vzniká, měl by obsahovat cca 1300 hesel; hesla jsou jednotné povahy (personální) a mají jednotnou, propracovanou strukturu. Slovník bude po částech zpřístupňován pro veřejnost na počítačích v knihovně Slovanského ústavu; hesla postupně doplňována i po zveřejnění. Po zpracování všech hesel bude slovník předložen k posouzení dvěma recenzentům, zabývajícími se dějinami ruské emigrace. Slovník vzniká ve Wordu a v současné době je převáděn do SQL databáze; na konci roku 2015 bude v knihovně SLÚ zpřístupněno prvních cca 300 hesel. Kontaktní osoba: PhDr. Dana Hašková, e-mail: dana.haskova@slu.cas.cz.

Ústav dějin umění (ÚDU) k digitalizaci navrhl *Encyklopedii epigrafiky* a *Encyklopedii české kultury* zaměřenou na výtvarné umění středověku. – *Encyklopedie epigrafiky* (autor: Jiří Roháček) zahrnuje věcná hesla pokrývající vnější a vnitřní znaky nápisů a jejich disciplinární a kulturně historický kontext, edice, instituce, osobnosti, nositelé nápisů, metodiku a dokumentace; struktura všech hesel je jednotná, encyklopedie má obsahovat obrazovou dokumentaci (fotografie, kresby, tabulky; obrazová dokumentace se předpokládá u cca poloviny hesel). – *Encyklopedie české kultury* zaměřená na české výtvarné umění středověku má obsahovat jednak hesla o architektuře, sochařství, nástěnné, deskové a knižní malbě, jednak krátké medailony osobností české medievistiky; i zde je jednotná struktura hesel. Obě encyklopedie zatím vznikají, práce na nich jsou v počátcích. Kontaktní osoba: PhDr. Jiří Roháček, CSc., e-mail: rohacek@udu.cas.cz.

Masarykův ústav (MÚ) k digitalizaci navrhl *Encyklopedii života a díla T. G. Masaryka* (autor Josef Tomeš a kol.). Slovníková příručka by měla vzniknout v návaznosti na uzavírání *Spisů TGM* a plán posledních svazků (chronologie života a díla, soupis díla a rejstříky); encyklopedie by měla být potencionálně převoditelná do webové aplikace, která by formou přehledně a jednotně strukturovaných hesel shrnula dosavadní poznatky o životě a díle T. G. Masaryka. Encyklopedie bude rozdělena do dvou abecedně uspořádaných svazků; první díl zahrne věcná hesla, mapující jednotlivé etapy a události Masarykova života, rodinné a příbuzenské vazby, akademickou, veřejnou a politickou činnost, dílo, základní pojmy jeho filosofie a programatické politické postuláty, ale též

organizace a instituce s ním spojené nebo po něm nazvané, jeho ideový a politický odkaz, různé interpretace Masarykova díla, působení i historické role a rozdílné formy komemorace Masarykovy osobnosti. Druhý díl bude obsahovat biografická hesla. Hesla obou dílů budou doplněna odkazy na prameny a literaturu v reprezentativním výběru. Celé encyklopedické dílo uzavřou doplňky: chronologie Masarykova života a práce a bibliografických soupisů jeho díla (včetně výborů) a jmenný, eventuálně místní rejstřík. Hesla budou středního rozsahu (1–3 NS). Encyklopedie právě vzniká, žádné hotové heslo zatím není k dispozici. Kontaktní osoba: Mgr. Lucie Merhautová, Ph.D., e-mail: Merhautova@mua.cas.cz.

Ukázky některých hesel uvedených ústavů viz v kap. 6.5 a 6.6.

5.3. Vznikající encyklopedie ÚČL

Vedle encyklopedických děl těchto ústavů bereme samozřejmě v potaz **encyklopedická díla vzniknuvší** či vznikající **na půdě Ústavu pro českou literaturu AV ČR (ÚČL)**. Jedná se o tato nově vznikající či aktuálně doplňovaná díla:

Slovník české literatury po roce 1945. Slovník vznikající na půdě Lexikografického oddělení (ved. Michal Příbáň) je rozsáhlý lexikografický projekt vzniklý na základě sloučení digitalizovaných verzí *Slovníku českých spisovatelů po roce 1945* (red. Pavel Janoušek) a *Slovníku českých literárních časopisů, periodických literárních sborníků a almanachů 1945–2000* (red. Blahoslav Dokoupil). Slovník je přístupný na internetu na adrese: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/about.jsp>. Slovník obsahuje hesla čtyř typů (spisovatel, instituce – tj. nakladatelství, literární organizace, časopis, dílo). Je průběžně doplňován novými hesla a hesla stávající jsou průběžně aktualizována (autory jsou primárně členové Oddělení lexikografie ÚČL).

Slovník českého literárněvědného strukturalismu; jedná se o grantový projekt (GA ČR) řešený v letech 2012–2016; hlavní řešitel: Ondřej Sládek, Ph.D. Slovník má mapovat základní termíny, školy a problémy literárněvědného strukturalismu, jeho spoluautory jsou vedle zaměstnanců Oddělení teorie ÚČL AV ČR i badatelé z řady dalších bohemistických pracovišť, ale i jiných vědních oborů. Autorský tým pracuje na tvorbě hesel, hotová hesla odesílá redaktorovi k nahlédnutí, hesla jsou posuzována kolektivně v rámci pracovní skupiny. Slovník obsahuje jen hesla předmětová (terminologická) různých velikostí. Slovník je nyní ve stadiu vzniku, vznikající hesla jsou zatím jen v textové (wordovské) podobě.

Encyklopedie českého literárního samizdatu 1948–1989; jedná se o grantový projekt (GA ČR) řešený v letech 2015–2017; hlavní řešitel: Michal Příbáň, Ph.D. Slovník se zabývá samizdatem jako médiem kulturní opozice v širším historickém a sociálněvědném kontextu. Autory jsou převážně členové Lexikografického oddělení ÚČL AV ČR. Slovník bude obsahovat cca 300 hesel (personálních, děl, edic, nakladatelství, tematická hesla). Autorský tým pracuje na tvorbě hesel, hotová hesla odesílá redaktorovi k nahlédnutí, hesla jsou posuzována kolektivně v rámci pracovní skupiny. Slovník je nyní ve stadiu vzniku, vznikající hesla jsou zatím jen v textové (wordové) podobě.

Slovník českého dramatu 20. století (Slovník literárních děl. Svazek 1. České drama 1895–1989), ed. Aleš Merenus. Jedná se o slovník moderního českého dramatu vymezený roky 1895 až 1989. Obsahuje hesla jednoho typu (umělecké dílo), každé heslo má závaznou strukturu (sestavá

z jedenácti částí). Autorský tým sestává ze členů různých oddělení ÚČL AV ČR, vzniká na půdě Oddělení 20. století a literatury současné. Autorský tým pracuje na tvorbě hesel, hotová hesla odesílá redaktorovi k náhledu, hesla jsou posuzována kolektivně v rámci pracovní skupiny. Slovník by měl mít 200 až 250 hesel. Slovník je nyní ve stadiu vzniku, vznikající hesla jsou zatím jen v textové (wordové) podobě. Ukázky některých hesel viz v kap. 6.5 a 6.6.

5.3.1. Stávající encyklopedie ÚČL

Ze slovníkových děl vzniklých na půdě ÚČL AV ČR, resp. ÚČSL ČSAV, uvažujeme o zahrnutí digitalizovaných verzí těchto příruček:

Lexikon české literatury je dosud největší lexikografický projekt zahrnuje českou literaturu od jejích počátků do r. 1945, a to jak v heslech autorských, tak institucionálních (vydavatelé, nakladatelé, spolky apod.) a v heslech děl (anonymní díla starší české literatury) a periodik a almanachů. Knižně slovník vycházel v letech 1985–2008 (editoři Vladimír Forst, Jiří Opelík, Luboš Merhaut); sestává ze čtyř dílů v sedmi svazcích, obsahuje cca 3500 hesel. Hesla LČL byla digitalizována pomocí individuálně navrženého internetového redakčního systému, odlišného od redakčního systému Slovníku české literatury po roce 1945, ale založeného na obdobné technologii. Systém pro Lexikon české literatury neobsahuje publikační modul a data nelze zpřístupnit internetovým uživatelům. Verze textů v redakčním systému byla oproti knižnímu znění redakčně upravena. Druhou digitální verzi Lexikonu české literatury představuje veřejně dostupná, avšak dnes již technicky zastaralá aplikace společnosti Infinity Media, s. r. o., z roku 1999 na CD ROM (zahrnuje díly 1–3, tj. bez dílu 4). Tato verze obsahuje i obrazové přílohy (které neobsahuje *Lexikon* tištěný).

Slovník literární teorie vznikl na půdě pod vedením Š. Vlašína a byl vydán v roce 1977 (2. vyd. 1984). Obsahuje přes 1400 hesel v jednom svazku. Základní příručka poetiky, rétoriky, versologie, genologie, textologie a editologie; jen v malé míře obsahuje hesla čistě teoretická (jak je nabízejí v novější době vydané slovníky překladové, zejm. A. Nünning ed., nebo původní české, zejména Müller – Šidák eds.). Zatím je slovník zpřístupněn v naskenované podobě jako soubor formátu PDF na webu ÚČL AV ČR (<http://www.ucl.cas.cz/edicee/prirucky/slovnikove/142-slovník-literarni-teorie>).

Slovník básnických knih je roku 1990 vydaná příručka autorů M. Červenky, V. Macury, J. Meda a Z. Pešata obsahuje hesla týkající se jednotlivých básnických sbírek české literatury od obrození do roku 1945. Hesla mají jednoduchou strukturu (záhlaví – název, autor, rok vydání – a výklad). Zatím je slovník zpřístupněn v naskenované podobě jako soubor formátu PDF v Edici E na webu ÚČL AV ČR (<http://www.ucl.cas.cz/cs/244-uncategorised/1963-internetove-slovníky>).

Ukázky některých hesel viz v kap. 6.5 a 6.6.

5.3.2. Encyklopedie vázané na ÚČL

Do projektu budou zahrnuta také díla týkající se literární vědy, která nevznikla jako institucionální projekt ÚČL, jsou s ním však úzce spojena.

Slovník světových literárních děl je doposud jediný český slovník děl světové literatury, vznikl pod vedením V. Macury a podíleli se na něm mnozí pracovníci ÚČL i dalších akademických institucích, knižně vyšel ve dvou dílech v roce 1988. Obsahuje složitě strukturovaná hesla. Slovník není

přístupný v elektronické podobě. Jeho relevance je přitom veliká, v české literárněvědné lexikografii doposud nevznikl žádný obdobný projekt a hesla ve slovníku uvedená nezastarávají (při případném druhém vydání by bylo vhodné doplnit hesla nová).

Slovník českých nakladatelství 1849–1949 autora Aleše Zacha (dostupný na adrese: <http://www.slovník-nakladatelství.cz/vyhledavani/>). Heslář slovníku eviduje profesionální nakladatelství, knihkupectví a tiskárny s nakladatelskou produkcí i subjekty, které nakladatelsky působily mimo živnostenské struktury; hesla mají jednotnou strukturu. Slovník vzniká od r. 2007. V současnosti obsahuje více než 300 hesel menších a regionálních nakladatelství a doplňuje tištěný *Lexikonu české literatury* 1–4 (1985–2008), který zahrnul hesla stěžejních nakladatelských podniků. Tento slovník je uživatelům internetu volně k dispozici, postupně je doplňován o nová hesla, resp. postupně jsou zpřesňována hesla stávající. Ukázky hesla viz v kap. 6.5.

5.4. Analýza podkladů

V zájmu komplexnosti podkladů pro analýzu jsme uvažovali i taková díla kulturní encyklopedistiky, která vznikají mimo AV ČR, ale mají shodný charakter (především Českou divadelní encyklopedii, kterou dlouhodobě vytváří a publikuje Institut umění – Divadelní ústav, viz http://encyklopedie.idu.cz/index.php/Hlavn%C3%AD_strana, dále slovníky spisovatelů jednotlivých světových literatur, vydávané nakladatelstvími Odeon a Libri apod.). Celkem šlo o přibližně 20 **encyklopedických děl** – od jednosvazkových po mnohasvazkové (. Celkový počet hesel obsažených v těchto encyklopediích se pohybuje v řádu desítek tisíc. Tematický záběr heslářů je široký, dominuje oblast věd o umění, co se týče témat oblast osobností a uměleckých děl.

Jak bylo řečeno výše, různé encyklopedie se nacházejí v různých podobách a v různých stadiích vzniku.

Naprostá většina encyklopedií byla připravena či je připravována jako **tištěná kniha**. Nepočítá se tu tedy s průběžným doplňováním či aktualizací, pokud ano, tedy jen dodatky k poslednímu vydanému dílu (u vícesvazkových titulů, např. *Lexikon české literatury*). Prakticky to znamená, že **heslář** těchto slovníků je dán apriori bez možnosti doplňování či redukce. Provázání hesel v rámci díla se děje jen prostřednictvím (výběrových) odkazů grafického typu (šipka). Tyto knihy však zpravidla obsahují rejstříky (personální, pojmové), které umožňují vyhledávání paradigmatické: nejčastěji podle jmen osob, někdy i podle pojmů či místních jmen atd. lze procházet příčně mezi hesly.

Některé slovníky však přímo vznikaly jako **internetové projekty** (*Slovník české literatury po roce 1945*, *Slovník českých nakladatelství 1849–1949*; částečně sem lze zařadit i *Lexikon české literatury* na CD ROM, ten však není úplný). Zde se počítá jak s průběžným doplňováním nových hesel, tak s aktualizací nových; otevřena je i možnost smazání stávajícího hesla a jeho nahrazení (nebo nenahrazení) heslem novým. Heslář zde tedy není dán apriori. Odkazování se děje pomocí hypertextového odkazu a je zde možností fulltextového vyhledávání a pokládání složitějších dotazů (typu „najdi dílo vzniklé roku XXXX“ apod.); u digitalizovaného *Lexikonu* a u *Slovníku české literatury* se tyto složitější dotazy liší podle typu hesla. (Tak např. v *Lexikonu*: v případě osob lze vyhledávat zadáním roku či místa narození nebo roku či místa úmrtí, pohlaví a názvu časopisu, do něhož hledaná osoba přispívala; v případě děl lze vyhledávat podle roku vzniku, hledání lze omezit místem

vydání, rokem vzniku nebo jménem přispěvatele; u nakladatelství, institucí a spolků lze zadat místo a období činnosti, u hnutí pouze rozsah let, kdy vyvíjela činnost.). Využit lze Booleovských operátorů and, or a not pro hledání v celé aplikaci (při hledání v aktivním textu se tato možnost deaktivuje). Hledání lze snadno omezit na části hesel (výkladovou, bibliografickou a odkazy na použitou literaturu).

Internetové encyklopedie navíc nabízejí určitý další uživatelský komfort: k heslům lze připojovat vlastní poznámku (v případě *Lexikonu*), lze je tisknout pro svou potřebu, exportovat ve formátu rtf.

Jakousi střední cestu pak představují slovníky, jež byly připraveny jako tištěná kniha a tak také vydány, později však byly umístěny na internetu ve formě digitálního obrazu stránek (**oskenované publikace**, nejčastěji ve formátu PDF; tak funguje např. „Edice E“ ÚČL AV ČR, viz <http://www.ucl.cas.cz/edicee/>).

Jakkoli se ve všech případech jedná o slovníky zpracované předními vědeckými ústavy a za dodržování maximální faktické přesnosti a metodologické relevance, jde o slovníky různě pojaté: od především faktografických (*Lexikon české literatury*) po spíše esejistické (*Slovník básnických knih*); obecně kolísá poměr výkladové (narativní) části a části faktografické (zejm. bibliografické). K tomu blíže v kap. 5.5). Všechny slovníky mají obdobnou **strukturu vzniku**; o ní viz kap. 5.5.

5.5. Typologie hesel a jejich srovnání

5.5.1. Typologie hesel

Jednotlivé slovníky vždy sledují logiku svého oboru/vědní disciplíny, a té přizpůsobují kategorizaci svých hesel. Většina slovníků – zdaleka však ne všechny – se např. shodne na typu hesla „personální“, tj. věnované jedné osobnosti (avšak bude se různit v jeho výstavbě), zatímco např. typ hesla „dílo“ se již v jednotlivých slovnících bude výrazně lišit: v literárněvědných slovnících zůstává omezeno na „literární dílo“, uměnovědné slovníky (jak je proponuje ÚDU) požadují odlišit „sochu“, „stavbu“ apod.

Rozdíly jsou též v rozsahu hesel. Jen některé slovníky pracují se „superhesly“, tj. relativně vyčerpávajícími pojednáními (*Sociologický slovník*, slovníky Historického ústavu, *Lexikon české literatury*, připravovaný *Slovník českého literárněvědného strukturalismu*), na druhou stranu jen některé slovníky obsahují „minihesla“ – hesla čistě odkazová (ve slovnících elektronických jim odpovídá hypertextový odkaz, ten je však součástí jiného hesla, není samostatným heslem). Charakter předmětu se odráží i v mediální komplexnosti obsahu: zatímco slovníky literárněvědné tradičně pracují jen s textem (teprve *Slovník české literatury po roce 1945* obsahuje fotografie), u slovníků věnovaných výtvarné kultuře je obrazová příloha téměř obligatorní jev.

Vzrůstající čtenářské očekávání mediálních příloh a tlak na vydavatele slovníků v tomto směru je jedním z důvodů, proč mají jednotliví autoři zájem na digitalizaci svých encyklopedistických děl.

5.5.2. Stavba hesel

Analyzovali jsme tyto typy hesel: personální, hesla děl a periodik. O personálních heslech a o heslech děl lze říci, že patří (spolu s hesly pojmovými) k nejčastějším. Hesla periodik jsme analyzovali vzhledem ke specifické potřebě vyřešit jejich vztah ke kategoriím INTERPI, kde je periodikum pojímáno jako podkategorie objektu dílo.

a) Personální hesla.

Personální heslo jsme analyzovali ve třech slovnících vznikajících na půdě ÚČL a v pěti slovnících mimo tento ústav. Míra shody ve stavbě hesla je velmi nízká. Shodné položky (dané logickou typou hesla) jsou jméno osoby a data a místa narození a úmrtí; liší se však formálně (invertovaným, resp. neinvertovaným tvarem jmen, formátem dat; užitím maiuskulí/minuskulí) i umístěním v rámci hesla; místo narození nebývá uváděno vždy, datum je někdy omezeno na letopočet.

Další pole představují výkladová část a bibliografie, tyto položky jsou však strukturovány různě, a to jak v umístění shodných polí, tak v míře strukturovanosti jednotlivých polí (12 polí bibliografické části v *Lexikonu české literatury* oproti jednomu poli téže části hesel slovníků ÚDU, HÚ, MÚ aj.).

Jen některé slovníky mají pole „Pseudonym“, velmi rozdílně je formulováno stručné záhlaví hesla (charakteristika osoby).

Ve srovnání s jinými typy hesel je však možné prohlásit personální hesla za hesla s nejhomogennější stavbou.

b) Hesla věnovaná dílům a periodikům

Tato hesla se svou stavbou navzájem liší diametrálně, a to přesto, že obsahují méně polí (a to opět vnitřně méně strukturovaných) než hesla personální. Pole, jež si v jednotlivých slovnících navzájem odpovídají, jsou odlišně vnitřně strukturována, některé slovníky obsahují pole, jež jiné slovníky nemají. Ve slovnících děl se jako nejpropracovanější jeví *Slovník českého dramatu 20. století* (viz kap. 5.3), jenž z obdodných slovníků výrazně vyčnívá tím, že sleduje i život literárního díla v recepci, nejen popis jeho vnitřní stavby. Periodika jsou nejpodrobněji strukturována ve *Slovníku české literatury po roce 1945*.

Míra různé strukturace polí v těchto heslech však neodráží ani tak míru jejich informační nasycenosti, jako spíše jiné členění těchže informací.

Obecně lze konstatovat, že hesla popisující kulturní objekty stejné kategorie (osoba, dílo, pojem) tíhnou ve všech porovnávaných slovnících navzdory dílčím odlišnostem k dvěma ideálním typům: jeden představuje stručné heslo, sestávající typicky (kromě záhlaví) z dále nečleněného výkladového textu, druhý představuje komplexní heslo, kde je výklad dále členěn a rozšířen o popisné či dokumentační rubriky včetně literatury předmětu.

5.5.3. Sumarizace potřeb a představ o řešení

Základní požadavek slovníkářských týmů ze všech zainteresovaných ústavů je možnost aktualizovat stávající (tj. již publikovaná/zveřejněná) hesla a doplňovat hesla nová (v menší míře pak také možnost smazat či skrýt hesla publikovaná). Objevuje se i požadavek nerespektovat postupné vydávání nových (tištěných) svazků podle abecedy, a publikovat (elektronicky zpracovaná) hesla podle momentálních potřeb.

Obecným požadavkem autorských týmů je možnost spravovat hesla svého slovníku (slovníků) ve vlastní režii; jako samozřejmý je vnímán požadavek vlastního (oborového) redaktora.

Mediální přílohy (vizuální, audiální, audiovizuální) nejsou obecným požadavkem, u vybraných typů slovníků však mohou být stěžejní.

Požadavky formulované ze strany oslovených ústavů AV ČR odrážejí fakt, že tato pracoviště zatím nemají větší zkušenost s elektronickou (internetovou) encyklopedistikou. Jejich požadavky vyvěrají

spíše ze zkušeností s omezeními encyklopedistiky „papírové“. Možnosti „navíc“, které internetové slovníky nabízejí, tato pracoviště ve svých úvahách exploatují minimálně (např. na otázku, jaké vyhledávání by pro ně bylo ve slovníku ideální, uvažují jen o základním vyhledávání fulltextovém, nikoli o složitějších dotazech).

Komplikovanější požadavky uplatnili především zainteresovaní zaměstnanci ÚČL jakožto pracoviště, které má s internetovou encyklopedistikou větší zkušenost (srov. <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/about.jsp>).

5.6. Analýza vnitřních zdrojů (programové řešení slovníků vzniklých na půdě ÚČL)

Pro výchozí analýzu EČK bylo nutné napřed analyzovat současná data, jejich formáty, redakční systémy a jejich případný potenciál pro využití v dalším vývoji EČK.

5.6.1. Slovník nakladatelství

Na webové adrese <http://www.slovník-nakladatelstvi.cz/> se nachází Slovník českých nakladatelství 1849–1949.

Struktura dat. Slovník obsahuje dva typy datových záznamů – nakladatelství a osobnost. Databáze zahrnuje prvek relace, a to propojením osobností na nakladatelství, ve kterém působily. Struktura dat je následující:

Osobnost: jméno, datum narození, místo narození, datum úmrtí, místo úmrtí, popis, obrazový doprovod, související nakladatelství

Nakladatelství: název, stručný popis, působnost, doba působnosti, obrazová dokumentace

Kompatibilita dat, možnost rozvoje nebo převodu. Datová struktura tohoto slovníku je podmnožinou Standardu EČK a mělo by být možné jej začlenit beze zbytku. Automatická konverze dat by měla být možná. Využití kódu nebo jeho části je licencováno pro vlastní potřebu ÚČL, na jehož serverech je systém umístěn, z hlediska vývoje nového systému jde o marginální příspěvek.

Poznámky uživatelů. Slovník je přehledný, intuitivně ovladatelný. Písmo lze na monitoru zvětšovat, což je uživatelsky přívětivé.

Lexikon české literatury na CD-ROM

Procházení databázi je možné pomocí rejstříku názvů hesel, prostřednictvím fulltextového (v celém textu) a strukturovaného fulltextového vyhledávání (vyhledávání v oddělených částech hesla jako výklad, bibliografie, literatura, možnost využít logiku „buď, anebo“, rozlišování velkých a malých písmen, vyhledání jen celých slov).

Struktura dat. Data jsou uložena v binárním formátu a provázána odkazy. Datové typy jsou pouze čtyři – spisovatelé, nakladatelství, díla a časopisy. Problém více způsobů zápisu jmen je zde vyřešen výčtem a pro vyhledávání a slovní popis dat jsou použity popisy jak slovní, tak i číselné, např. „13.–18. století“; 1200; 1800.

Typ jméno:

-struktura

"ID";"Název";"NameID";"Typ";"Třída";"Narození";"Místo1";"Úmrtí";"Místo2";"ID2";"Poznamka";"Pridano";"Muž";"Bday";"Bmonth";"Rok1";"Rok1Do";"Dday";"Dmonth";"Rok2";"Rok2Do";"Live";"Accuracy";"GameCat";"ObdobiText";"Obdobi";"Místo1Presne";"Místo2Presne";"SortID"

- příklad

3;"ADAM" Z VELESLAVÍNA,
Daniel";2;;1;"31.8.1546";"Praha";"18.10.1599";"Praha";10001;;0;1;31;8;1546;1546;18;10;1599;1599
;0;0;2;;;;"Praha";"Praha";14

Jsou uvedena i další verze jména například – Adam z Veleslavína, Daniel; Adam, Daniel z Veleslavína; ADAM; Daniel; Z VELESLAVÍNA

Typ nakladatelství:

Tento typ se rozpadá do několika dalších podtypů – nakladatelství, spolek, hnutí, instituce a skupina.

- struktura

IDNázevNameIDTypPoznamkaID2PridanoGameCatObdobiTextObdobiSortID

- příklad záznamu:

123OBČANSKÁ TISKÁRNA105nakladatelstvíNAKLADATELSTVÍ BRNĚNSKÉ TISKÁRNY viz OT, PAPEŽSKÁ
KNIHTISKÁRNA BENEDIKTINŮ RAJHRADSKÝCH viz OT, PETROV viz OT30000022305

Typ dílo:

- struktura

"ID";"Název";"NameID";"Vznik";"Rok";"RokDo";"Místo";"Poznamka";"ID2";"Pridano";"Typ";"Druh";"Forma";"GameCat";"ObdobiText";"Obdobi";"SortID"

- příklady

169;"ALEXANDREIDA";63;"kolem 1300";1290;1310;;;20001;0;;;1;;;38

175;"BIBLE (ěeské pøeklady)";73;"13.-18. století";1200;1800;;"viz 4. díl (Dodatky)";20007;0;;;2;;;215

Typ časopis:

Tento typ se skládá ze dvou podtypů – časopis a ostatní.

- struktura

IDNázevNameIDTypPoznamkaID2PridanoOverenoGameCatObdobiObdobiTextSortID

- příklad

11PERLY ČESKÉ230ostatní500090022464

Kompatibilita dat a možnost rozvoje nebo převodu

Data jsou uložena v binární podobě na speciálně vytvořeném CD-ROMu. K datům se nelze jednoduše zpětně dostat. Další rozvoj je vzhledem ke stáří a konstrukci aplikace navázané na CD-ROM nemyslitelný. Vlastníkem systému je dnes již zaniklá soukromá společnost. Převod dat by byl vzhledem k problémům s diakritikou a formátem dat komplikovaný. Jako lepší varianta se jeví manuální kopírování dat a doplnění odpovídajících strukturálních atributů.

Poznámky uživatelů. Se systémem se pracuje snadno. Poněkud matoucí je používání menu vedle textu, nad i pod textem, ale po vytvoření zvyku to nevádí. Text aplikace je zbytečně drobný a není možné jej zvětšit. Není také možné otevřít více záznamů najednou.

CD-ROM Česká literatura od roku 1945

Aplikace obsahuje množství textových a multimediálních materiálů dostupných pouze z CD-ROMu v dnes již nepoužívaném formátu.

Vyhledávání je možno pouze fulltextově v názvech a obsahu záznamů, lze jej zúžit na požadovanou kategorii.

Struktura dat. Data jsou uložena na CD ve formátu Constant database. Bohužel implementace uložení byla vytvořena na míru firmě Infinity media, která CD-ROM vytvářela, a zpětně není možné jednoduše zjistit strukturu dat. Dle prezentace dat v aplikaci se data dělí na typy spisovatel, dílo, nakladatelství, časopisy, literární ceny a výrazy.

Nejobsáhlejší jsou záznamy týkající se spisovatelů. Zde se samostatně ukládají jejich data narození a úmrtí a zbytek dat je v textové podobě s prokliky na související záznamy typu nakladatelství, dílo a další. Pouze textovým výčtem je zaznamenána i bibliografie a související literatura. Ostatní prvky jsou obsahově chudší. Kromě textů jsou k heslům ukládány i fotografie nebo odkazy na související objekty. Samotné fotografie jsou uloženy na CD-ROMu pod interním identifikačním číslem, jejich extrakce je tedy jednoduchá, avšak přiřazení k osobnostem komplikovanější. Vnitřní vztahy jsou nicméně malou podmnožinou plánovaného Standardu EČK.

Kompatibilita dat a možnost rozvoje nebo převodu. Databáze je bohužel proprietární a není možné z ní jednoduše extrahovat data pomocí běžně dostupných nástrojů, které jsou zdarma k dispozici. Mezi jednotlivými záznamy jsou jednoduché odkazy, které však nebude možné převést. Při několika pokusech se povedlo získat pouze fragmenty dat bez zachované diakritiky, hlavním problémem by však bylo obnovení odpovídajících klíčů:

<8e>ivá øeka^@^K<8e>ivá slova^@BSborník k jeho <9a>edesátinám - 1939, obsahuje té<9e> øadu B. pøedná<9a>ek^@^W<8e>ivá slova I. A. Bláhy^@^]P 1961 poté in Tøi malé <9e>eny^@^K<8e>ivá socha^@^K<8e>ivá stopa^@^O<8e>ivá voda (1)^@^O<8e>ivá voda (2)^@^R<8e>ivé návraty (1)^@^R<8e>ivé návraty (2)^@^Pvzpomínky, 1992^@^L<8e>ivé obrazy^@CVznik Jiráskovy nové kroniky U nás - studie + montá<9e> pramenù, 1980^@^M<8e>ivé prameny^@?PP 1985, obsahuje: Možnost dalšího rozvoje je tedy vzhledem k médiu a použitým technologiím nulová. Z právního hlediska je vlastníkem systému dnes již zaniklá soukromá společnost.

Poznámky uživatelů. Výsledky vyhledávání nejsou vidět celé, výsledek se musí označit kurzorem, aby se zobrazil celý včetně data, což komplikuje používání. Rozdělení textů do více částí není přehledné. Často je uživatel ztracen, ve které oblasti Lexikonu se vlastně nachází. Samotná instalace Lexikonu se podařila až na několikátý pokus.

Lexikon české literatury v internetovém redakčním rozhraní

Tento systém nemá publikační rozhraní, slouží pouze ke shromažďování materiálů a k jejich redakci. V levém sloupci je vidět seznam možných atributů, vpravo jejich hodnoty a také je zde možné editovat, smazat nebo přidat komentář.

Struktura dat. Data jsou uložena v sql databázi v XML podobě. Lze do určité míry upravovat množství některých atributů a jiné nechat zcela prázdné. Ukázce na snímku odpovídá následující zápis v databázi (pouze fragment):

```
724      4      <?xml      version="1.0"      encoding="UTF-8"?>\n<document-  
data><kod><data>OS00724</data></kod><jmeno><prijmeni><data>HABERVEŠL      Z  
HABERNFELDU</data></prijmeni><krestni><data>Ondřej</data></krestni></jmeno><narozeni><m  
isto><data>asi
```

```
Praha</data></misto><datum><data><den></den><mesic></mesic><rok>16</rok><vagni>konec  
16.      století</vagni></data></datum></narozeni><umrti><misto><data>asi      Haag  
(Nizozemí)</data></misto><datum><data><den></den><mesic></mesic><rok>1645</rok><vagni>  
po 1645</vagni></data></datum></umrti><zahlavi><data><p>Pobělohorský exulant, autor  
politické literatury.</p></data></zahlavi><biografie><data><p>Psal se i Habrvešl, Habrvašl,  
Habrwaschel, Haberbeschel aj. Syn Albrechta H., měšťana Starého Města pražského a člena  
zámožné patricijské rodiny, který 1594 získal za své zásluhy erb a přídomek z Habernfeldu...
```

Systém představuje zjednodušenou verzi slovníku, nemá podporu obrázků a nabízí pouze fulltextové prohledávání. Nemá vnitřní odkazy ani jinak neřeší vzájemné vztahy hesel. Nabízí následující typy polí: časopis, dílo, instituce, nakladatelství, osobní, souborné, vedlejší dílo a vedlejší osobní. Atributy mohou být pouze textové, případně textové s formátováním. Pro logické členění celků se využívá značka ■ – tímto znakem se oddělují logické sekce, např. bibliografické rubriky knižně, korespondence. Jména se ukládají ve formátu příjmení, jméno – např. LOMNICKÝ Z BUDČE, Šimon. Časové údaje jsou zde pak zaznamenány dvojmo, nejprve slovně pro zobrazení, pak číselně pro vyhledávání. Přepisy přibližně dodržují úzus chronologické transkripce. Pokud jde o role v redakci a při ovládání systému, Lexikon rozeznává tři uživatelské úrovně – autor, redaktor, hlavní redaktor a pak administrátor, který má systémové pravomoce.

Kompatibilita dat a možnost rozvoje nebo převodu. Struktura dat není příliš komplikovaná a při vynaložení určitého úsilí na zmapování atributů a jejich přiřazení k odpovídajícím protějškům ve Standardu EČK by mělo být možné provést automatickou konverzi. Jelikož se však bude konvertovat pouze textová interpretace (jiná není k dispozici), případné další provázání děl a spisovatelů bude nutno udělat manuálně. Systém je postaven na malé množství dat s nekomplikovanou strukturou.. Velký problém pro případné další využití představuje nedostupnost zdrojových kódů aplikace a jejich licencování.

Poznámky uživatelů. Systém je uživatelsky velmi nepřívětivý. Zásadním nedostatkem je absence publikačního rozhraní. Cennou funkcionalitou z hlediska redakční práce je vyhledávání v nezveřejněných heslech.

Slovník české literatury po roce 1945

Jedná se o online aplikaci dostupnou na adrese <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/> . Jedná se o relativně novější projekt, proto k němu zůstala zachována i zadávací dokumentace.

Principiální požadavky zadání na redakční systém byly:

- Příprava XML hesel (dokumentů) tří typů: typ Spisovatel, typ Časopis a typ Vedlejší (každý z nich je definován pomocí RelaxNG schematu).

- Týmové sestavování hesla v řadě definovaných kroků, kde v každém kroku má za heslo odpovědnost jiný člen redakčního týmu. Tento postup simuluje přípravu hesla tradičním redakčním způsobem (postup od autora k redaktorovi, od redaktora k vedoucímu redaktorovi, od vedoucího k tiskařům)
- Absolutní historie vývoje hesla (uchování všech verzí vývoje XML).
- Možnost přidávání komentářů k heslům a jejich částem.
- Odkazy mezi hesly v aplikaci i ven do internetu.
- Po úspěšném dokončení vývoje hesla jeho zakonzervování a převedení do veřejné části aplikace.

Struktura dat. Opět se zde jedná o XML dokumenty uložené v SQL databázi. V tomto projektu jsou nadefinovány čtyři typy hesel – autor, časopis, instituce a vedlejší. Každý z těchto typů má určité množství různých atributů. Těchto atributů může být také několik typů:

- text – zachovává pouze textovou informaci, formátování písma, vkládané odkazy atp. budou ignorovány
- formátovaný text – řezy písem, odkazy, obrazové přílohy
- obraz – binární data s komentářem
- strukturovaný text – z více položek formátovaný text, používá se pro výčtové položky
- datum
- výčtová položka – výběr např. muž – žena

Aplikace zajišťuje třístupňové redakční workflow. Každý uživatel registrovaný v redakčním systému má jednu či více z následujících rolí:

- Autor – smí vytvářet nová hesla
- Redaktor – smí zakládat nová hesla a určovat jim odpovědné autory
- Vedoucí – smí zakládat nové uživatele a uveřejňovat hesla

Vlastní struktura hesel je zde již poměrně komplikovanější, jak je možno vidět na příkladu hesla typu autor:

Jméno: text

Obrazové přílohy: obraz

Obrazové přílohy: obraz

Datum narození: datum

Místo narození: text

Datum úmrtí: datum

Místo úmrtí: text

Osobní životopis: formátovaný text

Obrazové přílohy: obraz

Literární životopis: formátovaný text

Obrazové přílohy: obraz

Výklad díla: formátovaný text

Bibliografie: formátovaný text
Obrazové přílohy: obraz
Dílo: formátovaný text
Název: text
Text: text
Datum: datum
Žánr: výběrová položka
poznámka: text
Obrazové přílohy: obraz
Redigoval: strukturovaný text
Příspěvky in: strukturovaný text
Pseudonymy a šifry: strukturovaný text
Literatura: strukturovaný text
Vydáno v cizích jazycích: strukturovaný text
Související odkazy: strukturovaný text
Jméno autora hesla: strukturovaný text
datum aktualizace hesla: datum
datum aktualizace bibliografie: datum

V XML reprezentaci vypadá fragment záznamu autor následujícím způsobem (celý záznam má několik desítek stran textu v důsledku množství formátovacích XML značek):

```
<?xml version="1.0" encoding="UTF-16"?>
<version tag="autor" id="id_verze"><element title="PŘÍJMENÍ, Jméno" deleteable="deleteable"
editable="editable" commentable="commentable" required="required" tag="jmeno" desc="Název
hesla" type="plaintext" name="Název hesla" id="IDAYN2W"><data> KOLÁŘ, Jiří
</data></element><addelement title="PŘÍJMENÍ, Jméno" required="required"
singleton="singleton" desc="Přidat název hesla" name="Název hesla" id="el1"><element
title="PŘÍJMENÍ, Jméno" deleteable="deleteable" editable="editable"
commentable="commentable" tag="jmeno" desc="Název hesla" type="plaintext" name="Název
hesla" id="new"/></addelement><element deleteable="deleteable" editable="editable"
commentable="commentable" tag="krestni" desc="Křestní jméno" type="plaintext" name="Křestní
jméno" id="el783"><data>Jiří </data></element><addelement singleton="singleton" desc="Přidat
křestní jméno" name="Křestní jméno" id="el35"><element deleteable="deleteable"
editable="editable" commentable="commentable" tag="krestni" desc="Křestní jméno"
type="plaintext" name="Křestní jméno" id="new"/></addelement><element
deleteable="deleteable" editable="editable" commentable="commentable" tag="prijmeni"
desc="Příjmení" type="plaintext" name="Příjmení"
id="el784"><data>KOLÁŘ</data></element><addelement singleton="singleton" desc="Přidat
příjmení" name="Příjmení" id="el36"><element deleteable="deleteable" editable="editable"
commentable="commentable" tag="prijmeni" desc="Příjmení" type="plaintext" name="Příjmení"
id="new"/></addelement>
```

Kompatibilita dat a možnost rozvoje nebo převodu. Zde lze vidět již znatelně komplikovanější strukturu dat doplněnou vzájemným provázáním objektů pomocí odkazů. Požadavky na takovouto strukturu překonaly v té době možnosti redakčního týmu, a proto určitá část strukturních prvků nebyla téměř či vůbec využívána. Vysoká strukturace přináší výhody při strukturovaném vyhledávání, ale pokud nejsou hodnoty vyplněny, je spíše kontraproduktivní. Kompletní převzetí struktury není účelné, konvertovat půjde vybrané prvky. Atributy, které se nebudou při konverzi převádět v poměru 1:1, budou vloženy do odpovídajících atributů Standardu EČK. Další rozvoj této aplikace není možný z důvodu licenčních podmínek. Některé použité postupy se z hlediska dnešní doby jeví jako nepříliš efektivní.

Poznámky uživatelů. Uživatelsky velmi vstřícný, lze snadno prohledávat, a to kombinací fulltextového vyhledávání různých řetězců ve vybraných polích hesla; výhodou je možnost pokládat relativně komplexní dotazy (struktura možných dotazů v hesle osobností, děl, institucí či periodik se liší).

5.7. Zvažovaná a vyloučená řešení

5.7.1. Wikipedie

Na prvním místě se dlouho jako ideální řešení jevílo převzetí softwaru MediaWiki (<https://www.mediawiki.org/>), který je základem webu Wikipedie a je šířen pod svobodnou licencí GNU GPL. Díky mnoha modulům a rozšířením se tento software jeví jako řešení valné většiny požadavků. Velké naděje jsme vkládali v konglomerát rozšíření označovaný jako Semantic MediaWiki (<http://semantic-mediawiki.org/>), vydávaný rovněž pod licencí GPL. Mezi tato rozšíření patří extenzivní využívání formátu WikiData, která umožňují strukturovat obsah na stránkách a pomocí popisného jazyka Linked Data tak logicky propojit ohromné množství obsažených dat pro počítače a připravit je pro automatické zpracování. Nedílnou součástí je rozšíření Semantic Forms, které pomocí jazyka SparQL umožňuje dotazování na strukturu dat a odpovědi týkající se vztahů mezi daty. Pomocí tohoto rozšíření je možné i na počátku definovat formulářová pole, která chceme vyplňovat a tím urychlit zadávání dat. Množství modulů pro MediaWiki je ohromující a nabízí obrovský arzenál funkčnosti.

Jelikož se zdálo, že tento systém za pomoci přídatných modulů řeší všechny požadavky, byl proveden pokus se zadáváním dat z databáze *Slovníku českých nakladatelství 1849–1949*. Ačkoliv teoreticky měla být celá aplikace snadno použitelná, při testování se objevilo mnoho jejích nedostatků.

Takto rozsáhlý ekosystém různých modulů různých autorů je velmi obtížné spravovat a zachovat stabilitu, zvláště u projektu tohoto typu, který předpokládá mnohaletý rozvoj. Během testování se projevilo, že není možné používat Semantic Forms a zároveň uchovávat starší verze dokumentů, tyto dva moduly spolu nefungují. Další překážkou se ukázalo použití vícestupňové redakce a nastavování uživatelských práv v souvislosti se Semantic Forms. Buď bylo možné přistupovat ke všem formulářům, nebo k žádným. Nečekaným problémem byla čeština při řazení zadaných dat, což se sice podařilo překonat, ale vzhledem k množství různých jmen v různých jazycích, které předpokládá EČK, by to znamenalo veliké úpravy. Až dosud šlo o spíše drobné překážky, které by se

za vynaložení určitého úsilí pravděpodobně podařilo překonat. Nejzávažnějším problémem se stala nejednoznačnost výstupů Semantic Forms jak při vyhledávání, tak i zobrazování dat. a to za situace, kdy prototypování bylo prováděno pouze na (z hlediska struktury) zcela jednoduché databázi, jakou představuje zmíněný slovník nakladatelství.

K požadavkům rovněž patřilo, aby data jednotlivých slovníků byla oddělena a kontrolu nad nimi měl vždy jen příslušný redakční tým, což by v tomto případě znamenalo další množství konfiguračních prací. O těchto problémech se na stránkách jednotlivých projektů i jinde po internetových fórech dosti diskutovalo, ale bohužel ani po několika letech tyto potíže nejsou v projektu WikiMedia odstraněny. Navíc autoři modulů pro tento systém jen za dobu přípravy této analýzy nezřídka zveřejnili několik nových verzí svých systémů, což značně komplikuje soudržnost uvažovaného řešení a do budoucna znamená téměř neřešitelný problém s aktualizacemi – při každém povýšení modulů převzatých z WikiMedia na novou verzi by se musely znovu přepsat i příslušné části systému EČK. Na základě těchto výsledků bylo rozhodnuto, že systém WikiMedia je pro tak komplikované zadání, jaké představuje EČK, nevyhovující.

5.7.2. Linked Data

Na software MediaWiki navazuje využití schématu Linked Data pro označení relací mezi objekty ve formátu použitelném i pro automatické procesování. Ač se tento koncept jeví jako velmi výhodný, bohužel se zatím nedostal za hranice teoretického využití. Pro popis vztahů mezi objekty v našem datovém modelu bude výhodnější použít spíše prvky z MARC 21. Pro další rozvoj se nicméně počítás možností, že publikační rozhraní bude rozšířeno tak, aby při zobrazování strukturovaných záznamů obalovalo jednotlivé atributy do značek Linked Data. Tím by bylo usnadněno procházení dat ze strany různých automatizovaných jednotek (např. vyhledávací roboti).

5.7.3. Původní formát Standardu EČK

V počátcích analýzy jsme vycházeli z původního formátu Standardu EČK, vycházejícího z praxe literárněvědné lexikografie, respektive již fungujících projektů ÚČL. Po prostudování požadavků dalších zúčastněných institucí jsme zjistili značný nesoulad s tímto formátem. Původní Standard EČK

*Obrázek **Ошибка! Не указана последовательность.** - Náhled ukázkového hesla v Interaktivním slovníku z jiných zdrojů a akademických institucí.*

Při hledání takového modelu pro popis kulturních fenoménů, který by komplexně popisoval realitu, byl univerzální a do budoucna otevřený a umožňoval interoperabilitu se znalostními systémy na národní i mezinárodní úrovni jsme vzali v úvahu i datový model tzv. muzejních autorit, vytvořených v rámci projektu Moravského zemského muzea CITEM (<http://www.citem.cz>).

Takovýto model jsme nakonec našli v znalostním modelu INTERPI (<http://www.interpi.cz/>), který vznikl v rámci pětiletého projektu Národní knihovny a Národního archivu Praha. Struktura INTERPI je koncipována tak, že obsahově i oborově vyhovuje většině požadavků, které se nashromáždily v průběhu analýzy (více v kapitole 6.1.2.5). Navíc vychází z mezinárodně využívaného knihovnického standardu MARC 21 a má tedy nativně danou návaznost na kooperační síť. Výhodou je také

očekávané rozšíření systémů založených na znalostním modelu INTERPI v paměťových institucích (muzea, knihovny apod.).

Znalostní model INTERPI byl navržen především pro databázi autoritního typu, nikoli pro encyklopedii. Pro EČK proto bude muset být rozšířena o pole, která umožní zadání rozsáhlých strukturovaných textů a připojení multimediálních příloh k jednotlivým záznamům.

Implementací základních rysů znalostního modelu INTERPI, především definice nejobecnějších sedmi tříd kulturních objektů, a jejich rozšířením vznikl výsledný formát Standardu EČK. Ten pokrývá všechna očekávání, která spolupracující instituce spojují s EČK.

5.7.4. Nevyhovující interní řešení

První návrh systému EČK počítal s třívrstvou architekturou, kde by data byla postupně propagována vzhůru skrze jednotlivé úrovně. Vespod by se nacházely jednotlivé samostatné slovníky, nad nimi by se nacházela úroveň odpovídající například jednotlivým ústavům či institucím. Na tuto druhou úroveň by se data kopírovala po dokončení redakční práce a převedení do zveřejněného stavu. Na nejvyšší úrovni by se nacházela sdružující instance EČK, která by ve své databázi obsahovala data ze všech slovníků. V případě podobné architektury by bylo nutné vymyslet způsob předávání dat spolu s protokolem, který by zajišťoval aktualizaci dat. Z dostupných podkladů vyšlo najevo, že každá instituce má více slovníků či databází a pro každou tuto entitu by bylo nutné zřídit samostatný server či rozdělit přístupy, což by návrh značně komplikovalo. Další zásadní problém by potenciálně představovala centralizace dat do jednoho místa, protože zapojených institucí je mnoho a a svá data považují za místní know-how. Z toho důvodu padla volba na dvouvrstvou architekturu, kde spodní úroveň nazývaná Aplikace EČK obsahuje více slovníků s jejich oddělenými databázemi, redakční, vyhledávací a publikační systém. Na vrchní úrovni Portálu EČK se předpokládá pouze rozhraní pro zadávání dotazu, jeho distribuci na připojené Aplikace EČK, zveřejnění seznamu výsledků a propojení odkazy směrem na výsledky v jednotlivých Aplikacích EČK. Takto si každá instituce zachová vlastnictví všech dat, ale zároveň bude zajištěno propojení mezi instancemi.

Pokud jde o technologii ukládání a správy dat, původně jsme předpokládali využití klasické SQL databáze. V ní by byly uloženy jednotlivé záznamy v určité formě XML zápisu. Vzhledem k širší požadavků se jako vhodnější ukázala pustit se cestou nestrukturovaných key-value databází. Toto rozhodnutí sice brání využití přímé inline editace, ale na druhou stranu zjednodušuje množství dalších operací. Tyto databáze ukládají automaticky původní verze dokumentů, takže by v tomto případě docházelo ke značnému nabobtnávání databáze.

Po diskusi jsme dále zavrhlí implementaci interního systému pro posílání zpráv (vnitřní mail, chat) pro redakční týmy. i díky jednání s uživateli rutinně užívaného redakčního systému pro *Slovník české literatury po roce 1945* se ukázalo, že takto koncipovaný segment lze nahrazován současnosti uspokojivě nahradit běžnými externími mailovými nebo chatovacími službami.

6. Přílohy

6.1. Obligatorní pole sedmi základních typů hesel

1. Personální heslo / INTERPI: osoba/bytost

Obligatorní pole hesla	Vlastnost entity v INTERPI (strana)	MARC21
název hesla/jméno + pseudonym + šifra	31	100
Podtřída	31	368?
podtyp		368?
obor působnosti	35	372
pohlaví	35	374
datum narození	35	046f
datum úmrtí	35	046g
místo narození	35	370a
místo úmrtí	35	370b

2. Institucionální heslo / INTERPI: korporace

Obligatorní pole hesla	Vlastnost entity v INTERPI (strana)	MARC21
název hesla (označení instituce)	44	110
podtřída	43-44	368a (definováno jako „typ korporace“)
podtyp		368?
datum zahájení činnosti	46	046k/q
zařazení: obor působnosti	49	372
datum ukončení činnosti	46	046l/r
místo působení	46	370e

3. Heslo typu lidský výtvar / INTERPI: dílo / výtvar

Obligatorní pole	Vlastnost entity v INTERPI (strana)	MARC21
název hesla (hlavní název díla)	62	100 a+t
podtřída	61	368?

podtyp		368?
autor	63	700
typ díla (literární, výtvarné, filmové, periodikum...)	63	368
datum zveřejnění (počátek existence)	65	046k/q
konec existence	65	046l/r

4. Souborné heslo / INTERPI: obecný pojem

Obligatorní pole	Vlastnost entity v INTERPI (stránka)	MARC21
název hesla (označení)	68	150
podtřída	67	368?
podtyp		368?
počátek existence	72	046k/q
konec existence	72	046l/r

6. Heslo „událost“ / INTERPI: událost

Obligatorní pole	Vlastnost entity v INTERPI	MARC 21
název hesla (označení)	56-57	111
podtřída	56	368?
podtyp		368?
typ události / obecný doplněk (výstava, konference...)	57	kvalifikátor v poli 111, tj. vzniká např. Zelená a bílá (výstava); asi by šlo využít i jiné pole
původce (organizátor)	58	700
datace	57	046
místo (geografický doplněk)	57	370

7. Heslo „geografický objekt“ / INTERPI: geografický objekt

Obligatorní pole	Vlastnost entity v INTERPI	MARC21
název hesla (označení)	51	151
podtřída	50	obvykle kvalifikátor ve 151, popř. 368?

podtyp		368?
hierarchická struktura	54	034 GPS souřadnice; 043 geografický kódovník
vznik	53	046
zánik	53	046

8. Heslo „rod“ / INTERPI: rod/rodina

Obligatorní pole	Vlastnost entity v INTERPI	MARC21
název hesla (označení)	51	100, ind. 3
podtřída	50	368
podtyp		368?
zařazení	54	??
počátek existence	52	046
konec existence	53	046

6.2. Struktura hesla typu Dílo, šablona Dílo umělecké, Periodikum, Budova

Dílo umělecké

Periodikum

Budova

Minimální heslo	Maximální heslo	Umělecké památky Moravy	Encyklopedie českých tvrzí	Encyklopedie českých klášterů	Vlastnost entity v INTERP I (strana)	MARC21
		Boršice u Blatnice (Uherké hradiště)	Struhy (Mladá Boleslav)	Klatovy (Klatovy)	62	100 a+t
		sídlo	budova	budova	61	368?
		sídlo	tvrz	klášter	63	700
					63	368
					65	046k/q
					65	046l/r
Charakteristika		Ves řádkového typu na jz. výběžích Bílých Karpat ve svažitém údolí	Panský dům upravený z bývalé tvrze ...	Bývalý konvent dominikánů u kostela sv. Vavřince		
Výklad		KOSTEL SV. KATEŘINY - vystavěn r. 1788; r. 1849 opraven (zvětšen?)...	Nejstaršími zdejšími zemany byli v letech 1362-1366 Vesel a Bonik ze Struh. ... Renesanční budova ve Struhách je beze všech opchybností stojící panský dům v severovýchodní části dvora...	Dominikáni byli do Klatov údajně uvedeni v roce 1300, objevila se však i domněnka, že řeholníci přišli již kolem roku 1260,...		
	Prameny / lokace					
Bibliografie sekundární				T. V. Bilek, 1893, 218; F. Vněk, K. Hostaš, 1899, 76-79		
Autor hesla základní			-ZF-	pv (ps)		
Autor hesla doplňkový						
Datum aktualizace základní						
Datum aktualizace doplňkové						
Verze hesla						
Odkazy						
Ilustrace			ano	ano		

6.3. Atributy hesla zobrazované v seznamu výsledků vyhledávání

Kategorie	Zobrazit
Osoba	jméno, příjmení, rok narození, rok úmrtí
Instituce	název, obor působnosti, rok zahájení, rok ukončení
Dílo	název, typ díla, rok zahájení (rok ukončení, je-li)
Termín	Název hesla, podtřída (rok/y, jsou-li)
Událost	Název, typ události, datace
Geografický objekt	Název, podtřída (vznik, zánik, jsou-li)
Rod	Název, podtřída, začátek existence, konec existence

6.4. Dotazy – výchozí představa možností dotazování

Osobnost:

Vytříd' z hesláře všechny spisovatele/malíře/režiséry.

Najdi heslo/hesla „Jan Novák“.

Kdo psal pod pseudonymem Tomáš Fuk?
Kdo publikoval pod šifrou vk?
Spisovatelé narození v letech 1905-1910.
Spisovatelé narození v Náchodě.
Spisovatelé, kteří zemřeli v letech 1938-1945.
Spisovatelé, kteří zemřeli v Plzni.
Křížový dotaz: Najdi všechny malíře, kteří se narodili mezi roky 1914-1938 v Ostravě.

Periodikum:

Vytříd' z hesláře všechna periodika literární/divadelní/filmová.
Najdi heslo/hesla „Literární noviny“.
Časopisy, které vycházely v letech 1914-1918.
Časopisy vydávané v Brně.
Časopisy, které redigoval Josef Škvorecký.
Časopisy, které vydávalo nakladatelství Odeon.
Samizdatové časopisy vydávané v letech 1977-1989.
Křížový dotaz: Která literární periodika vycházela v letech 1975-1989 v Ostravě?

Instituce:

Vytříd' z hesláře všechna nakladatelství/divadla/výstavní síně.
Najdi instituci „Československý spisovatel“.
Která nakladatelství fungovala v letech 1946-1948.
Která nakladatelství sídlila v Liberci.
Exilová nakladatelství z let 1970-1989.
Křížový dotaz: Která oficiální nakladatelství fungovala v letech 1956-1968 v Ústí nad Labem.

Dílo:

Vytříd' z hesláře všechna literární/výtvarná/filmová díla.
Najdi dílo „Legenda o sv. Kateřině“.
Najdi všechna díla, jejichž autorem je Vladimír Holan.
Najdi díla zveřejněná mezi lety 1810-1936.
(Týká se pouze děl, která jsou zpracována formou samostatného hesla, nikoli děl zmíněných v jiných heslech.)

Událost:

Vytříd' všechny inscenace/výstavy/konference.
Najdi událost „Všeobecná zemská jubilejní výstava v Praze 1891“.
Vyhledej všechny události typu „výstava“ v Brně.
Vyhledej všechny události typu „konference“ v letech 1961-1969.
Křížový dotaz: Které výstavy se konaly v Českých Budějovicích v letech 1920-1925.

Termín:

Vytříd' všechny literárněvědné/uměnovědné/jazykovědné termíny.
Najdi termín „vypravěč“.

6.5. Ukázky hesel z vybraných stávajících slovníků

Hesla jsou uváděna v plném znění.

Slovník českých sociologů

Schoenbaum Emil

* 10. června 1882 v Benešově

+ 16. listopadu 1967 v Mexico City (Mexiko)

Vystudoval matematiku na filosofické fakultě české Karlo-Ferdinandovy univerzity (PhDr. 1905), kde se pod vlivem Karla Petra věnoval zejména teorii čísel. V roce 1906 odešel do Göttingen studovat pojistnou matematiku. Na žádost T. G. Masaryka se začal zabývat sociálním pojištěním a v letech 1906-39 byl zaměstnancem Všeobecného pensijního ústavu. Roku 1919 se habilitoval na filosofické fakultě UK a v roce 1923 byl jmenován řádným profesorem pojistné matematiky a matematické statistiky na nově zřízené přírodovědecké fakultě UK, kde byl v letech 1932-33 též děkanem. V meziválečném období byl členem Státní rady statistické a Sociálního ústavu RČS (1935-39 předseda), členem Královské české společnosti nauk a řady dalších vědeckých organizací a společenských spolků. Roku 1939 odešel do exilu ve Spojených státech, odkud během války spolupracoval jako odborný poradce s československou exilovou vládou. Vypracoval návrh poválečné reorganizace československého sociálního pojištění (1944) a současně se podílel na reformách pojistných systémů v řadě zemí Latinské Ameriky (Bolívie, Ekvádor, Chile, Kostarika, Mexiko, Paraguay). V období 1945-48 se vrátil do Československa a nadále působil na přírodovědecké fakultě. Znovu emigroval po únoru 1948, stal se pracovníkem Mezinárodního ústavu sociálního pojištění v Mexiku.

Schoenbaum se zabýval matematickou teorií důchodových a pojišťovacích systémů i jejím teoretickým ukotvením (Volterrový integrální rovnice), jeho řešení se mezi světovými válkami označovalo jako „česká pojistně-matematická škola“. Byl autorem výpočtů k zákonu o sociálním pojištění (1924) a řady zahraničních pojistně-matematických systémů (např. v Řecku 1932). Roku 1930 se podílel na založení časopisu *Aktuáreské vědy*. Sociálně pojišťovací zákony, které spolu s dalšími inicioval a zpracovával, se týkaly pracovní doby, závodních rad, minimální mzdy, kolektivních (tarifních) smluv, pracovního soudnictví ad. Nejvýznamnějším byl zákon o sociálním pojištění (1924), jehož prostřednictvím se Československo ve druhé polovině dvacátých let stalo příkladem pro řadu dalších evropských zemí. Schoenbaum poprvé v evropských dějinách sjednotil soustavy nemocenského, zdravotního a důchodového pojištění dělníků. Některé spisy podepisoval také variantou příjmení Schönbaum.

KNIHY: *Použití Volterrových integrálních rovnic v matematické statistice* (ČAVU, Praha 1917); *O jisté integrodiferenciální rovnici* (ČAVU, Praha 1920); *Finanční a organizační základy sociálního pojištění* (Masarykova sociologická společnost, Praha 1925; 2. vyd. 1927); *Sociální pojištění novinářů* (Duch novin, Praha 1929); *Světová hospodářská krise a nezaměstnanost* (Sociální ústav, Praha 1932; spoluautor); *Současný stav sociálního pojištění v Československu* (Sociální ústav, Praha 1934); *Aktuální problémy staršího a invalidního pojištění* (ÚS nemocenských pojišťoven, Praha 1936); *Návrh na reformu sociálního pojištění v ČSR* (Čechoslovák, Londýn 1945; také anglicky a španělsky).

STUDIE: Z vystěhovalcké statistiky (*Naše doba* 1910); Náhradní ústavy pensijního pojištění (*Sociální revue* 1920); Dr. Winter a sociální pojištění (*Sociální revue* 1926); Pracovní trh a pokles porodů (*Naše doba* 1930); Nezaměstnanost mladých a starých (*Sociální revue* 1935).

LITERATURA: Igor Tomeš: *Obory sociální politiky* (Portál, Praha 2011).

Lexikon české literatury, knižní verze – hesla typu periodikum, dílo, autor

Anarchistická revue

1905

Sociální, politická a literární revue.

Redaktor a vydavatel: S. K. Neumann, Řečkovice u Brna. — *Periodicita:* 3 čísla: první bez datace, druhé srpen, třetí říjen. Časopis přestal vycházet pro nedostatek finančních prostředků.

Revue začala vycházet jako pokračování Nového kultu, který zanikl na začátku 1905. Navázala na něj zájmem o sociální otázky a konkrétní politický zápas dělnictva, pokračovala v boji proti militarismu, klerikalismu a českým politickým stranám. Zabývala se problematikou anarchistického hnutí a řešením vztahu dělnictva a inteligence. K literárním otázkám se AR vyslovovala především v polemických článcích S. K. Neumanna, který byl jejím předním přispěvatelem. Otiskla také překlady statí L. Descavese, P. Kropotkina, E. Malatesty, E. Recluse, F. Stackelberga, O. Wilda aj. V příloze přinesla reprodukce kreseb V. H. Brunnera a F. Gellnera.

zt

Anděl strážný

la, A. B. Šťastný, Č. Tonder, S. Unzeitig, J. J. Váňa, I. Zháněl. I v meziválečném období byl v zásadě stále zachován původní program, ale zvýšila se literární úroveň; tehdy sem pravidelně přispívali: C. Berka, K. Doubravský, R. Ducháčková, V. Javořická, J. Kárník, J. Kratochvíl, J. Křivánek, R. Konečný, J. M. Orebský, K. Ptáčková-Pilařová, F. Střížovský, M. Tuček, J. Valoušek, E. Zvěřina a zvláště básníci O. F. Babler, K. Bochořák, J. Deml, F. Hrubín a J. Zahradníček. V posledních 3 ročnících se AS více orientoval na zájmy menších čtenářů (po-hádky); přispěvateli zde ponejvíce ještě byli: J. K. Baby (= J. Kratochvíl), V. Beránek, D. Gajdošová, K. Hroch, J. Jemar, J. Kachlík, M. Kva-pilová, J. Koudelák, F. Pokorný, N. Šmehlíková, L. Zelina. — Od počátku byla u AS bohatě zastoupena i ilustrační složka: zvláště perokresby, ale i barevné reprodukce (např. Raffael, M. Aleš, J. Úprka, F. Ženíšek), od roč. 33 (1913/14) i reprodukce fotografických snímků. Roč. 61–63 (1945/46–1947/48) graficky upravoval a hojně ilustroval F. Bílkovský. Pravidelnou součástí každého čísla byly rovněž hádanky, rébusy a křížovky. V 40. letech též vycházely nepravidelně k některým ročníkům samostatné povídkové přílohy.

LITERATURA: I. Sháněl: A. s., *Vlast'* 1902/03, č. 11; V. Javor: A. s., *Úhor* 1914; M. E. (E. Masák): *Šedesát let, Anděl strážný* 1940/41.

pš

Andělíku rozkochaný

14. století

Staročeská milostná píseň.

Umělá středověká milostná píseň, zapsaná 1396 i s notací. Melodie — ač umělého původu —, rytmus i forma vykazují četné lidové prvky; z toho, že je píseň zapsána se dvěma jinými skladbami, určitě lidovými, vyplývá, že byla přes svůj umělý původ zpívána lidem.

66

Je to sedmiveršová obdivná apostrofa milované paní neznámého autora, spojená s milostným vyznáním. K dvorské milostné poezii evropské se řadí snahou uchovat jméno milé v anonymitě, pojetím lásky jako milostné služby muže, kterému je do úst vloženo vyznání, a přírodním motivem (přirovnání milé ke kvítku).

EDICE: V. Hanka: *Dvě staré písně*, ČČM 1829; F. L. Čelakovský: *O některých knihách obsahu nábožného, sb. Rozbor staročeské literatury 1* (1842, s. 146); in J. Feifalik: *Altöechische Leiche, Lieder und Sprüche des 14. und 15. Jahrhunderts, Sitzungsberichte der philosophisch-historischen Klasse der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften 1862*; in Z. Nejedlý: *Dějiny předhusitského zpěvu v Čechách* (1904 → *Dějiny husitského zpěvu 1*, 1954); in J. Vilikovský: *Staročeská lyrika* (1940); in V. Janovic: *Milostné verše pěti století* (1976). ■

LITERATURA: Z. Nejedlý in *Počátky husitského zpěvu* (1907) + *Dějiny husitského zpěvu za válek husitských* (1913, obojí → *Dějiny husitského zpěvu 1, 3, 4*; 1954, 1955); J. Vilikovský: *Milostná lyrika staročeská*, in *Pisemnictví českého středověku* (1948); V. Černý in *Staročeská milostná lyrika* (1948); K. Petráček: *Staročeská milostná lyrika a středomořská tradice*, SaS 1977; viz též EDICE.

zdt

František Josef Andrlík

* 21. 9. 1852 *Polička*

† 28. 11. 1939 *Ústí nad Orlicí*

Prozaik, především autor literatury pro děti a mládež. Organizátor, kritik a překladatel dětské literatury.

Pocházel z rodiny krejčího. Vystudoval reálku v Poličce (1868) a učitelský ústav v Hradci Králové (mat. 1871). Působil jako podučitel ve Výprachticích u Lanškrouna (1871–72) a až do penzionování (1912) jako učitel v Ústí nad Orlicí. Podnikl dvě velké cesty na Balkán, které se výrazně odrazily v jeho díle. Vedle vlastní tvorby se o literaturu pro mládež zasloužil jako organizátor: řídil několik edičních řad, pokoušel se vydávat časopis, usiloval o vyšší

Popularia (J. Rokyta)

Nakladatelství přeložené oddechové beletrie při knihtiskárně v Praze

Působnost 1926–1933

Knih-tiskárnu J. Rokyta založil 1877 původně ve Slaném sazeč Jan Rokyta (* 1843 Mělník, † 1905 Praha). 1893 ji přenesl do Prahy na Nové Město, kde ji po jeho smrti vedla vdova Julie Rokytová (roz. Svobodová; * 1854, † 1928) a později převzal syn Jaroslav Rokyta (* 1884 ?, † ? ?). Významnější nakladatelskou činnost rozvinula tiskárna jen na přelomu 20. a 30. let 20. století. Neprotokolovaným názvem *Popularia* chtěla údajně odlišit svou nakladatelskou produkci od publikací nakladatelství a knihkupectví módních stříhů a hospodyňské literatury v Praze na Smíchově, jejímž majitelem byl Jan Rokyta, pravděpodobně Jaroslavův bratr. (Jejich další příbuzný Jaroslav Rokyta provozoval pod svým jménem tiskárnu v Košířích.) Redaktorem nakladatelství *Popularia* byl vyučený knihkupec Antonín Zubr starší (* 1886 Praha, † ? ?), předtím zaměstnaný u firmy Alois Hynek. 1927 získal knihkupeckou a nakladatelskou koncesi, a protože obchod otevřel v budově tiskárny J. Rokyta, byl v odborných kruzích považován nejen za redaktora, ale i za majitele nakladatelství *Popularia*.

Vyšlo cca 65 titulů. – Nakladatelství se zaměřilo na soudobou oddechovou četbu populárních i méně známých cizích autorů. Překlady z němčiny, angličtiny a francouzštiny, vydávané zprvu po sešitech, soustředilo do edic podle čtenářského zaměření i jazykové provenience. V edici *Romány lásky* (1926–1933) vycházeli především němečtí autoři Georg Hartwig (i jako Jiří Hartvig) a Lola Steinová (vl. jm. Lola Sternová), dále Margareta Elzerová, Arthur Zapp, Doroty Goebelerová, Margarete Fronauová, ojediněle i Eduard de Keyser, Gertrud Stendalová (vl. jm. Gertrud von Brockdorff), Josephine Schade-Hädickeová, Walter Angel, Anselm Goth, Erich Ebenstein a Gert Rothberg, které překládali Julie Vlasáková, Miluše Mittenhubrová (i pseud. Ivan Bělský), Josef Žemla, František Šádek, J. Kosterková, Edvard Václavek a Marie Preisová-Vávrová. Edice *Dobrodružství* (1927–1933) přinesla především westerny, ojediněle i detektivky amerických a anglických autorů (William Patterson White, Charles Alden Seltzer, Edgar Wallace, Gordon Young, Ben Bolt a Frank C. Robertson) v překladech Jaromíra Aclera, Bohumila Dobrovolného, J. Dobrovolného, Karla Štěpánka a Jindřicha Tůmy. Nejmenší edice *Galantní romány* (1930–1931) doplnila dva románové cykly (Félicien Champsaur o sochaři Gardanovi, Jean de Létraz a Suzette Destyová o dívce Nicol) prózami dalších francouzských autorů (Jean Marèze, Guy d'Arzac, Anne Armandyová, Paul Véber) v různých překladech. Při pozdější doprodeji opatřila zřejmě tiskárna některé svazky novými vstupními stranami bez údajů o edicích. – Pro jednotně graficky rozvržené svazky navrhli barevné dějové obálky Václav Čutta a Jan Goth (edice *Romány lásky*), František Horník a A. L. Salač (*Dobrodružství*) a Fráňa Smatek (*Galantní romány*). Ten doprovodil všechny svazky poslední edice i stereotypními, vzájemně zaměnitelnými ilustracemi. Tisk všech titulů zajistila mateřská firma J. Rokyta v Praze.

Dokumentace: Lexikon dobrodružné literatury 8, Nakladatelé K–Z ([2016]), s. 119–124.

Literatura a prameny: Ž. [L. K. Žižka]: Pražský knihkupec a nakladatel Ant. Zubr... [glosa k padesátinám], Československý knihkupec 14, 1937, s. 10. ■ Národní archiv, Policejní ředitelství I, konskripce, karton 515, obraz 807, 809.

Související osobnosti

Rokyta, Jaroslav

Zubr, Antonín (starší)

Působíště

Praha

Heslo bylo naposledy změněno 28.08.2016 23:32

6.6. Ukázky hesel z vybraných vznikajících slovníků

Encyklopedie české kultury (Ústav dějin umění)

Josef Krása

9. 8. 1933 – 20. 2. 1985

Josef Krása byl dlouholetým vědeckým pracovníkem Ústavu teorie a dějin umění AV ČR (později Ústav dějin umění). Svým působením rozhodujícím způsobem ovlivnil jeho podobu a činnost a i v nepřízní normalizačních let zůstával věrný vědeckým i etickým zásadám odborné práce na poli dějin umění.

Jako žák Jana Květa a Jaroslava Pešiny absolvoval Krása studium dějin umění na FF UK. Již ve své dizertační práci, věnované renesanční výzdobě svatováclavské kaple, ukotvil své bádání v problematice nástěnné malby. i když se k ní v průběhu své činnosti vždy znova a znova vracel, přece se jen profiloval jako znalec české středověké knižní malby. Světové proslulosti nabyla zejména jeho monografie *Illuminované rukopisy Václava IV.*, která záhy vyšla i v německém překladu. Tato publikace, podobně jako řada Krásových článků, zůstává doposud jedním ze základních textů nejen ke knižní malbě, ale i k veškerému umění a kultuře kolem roku 1400. Výbor ze zmíněných drobnější studií vyšel až posmrtně v objemném svazku *České iluminované rukopisy 13.–16. století*. V Krásově činnosti posledních let se rýsovaly dva nové směry zájmu: umění doby posledních Přemyslovců a soubor nebohemikálních rukopisů v českých sbírkách. Zatímco v prvním případě stačil napsat zásadní statě o nástěnné a knižní malbě pro katalog výstavy *Umění posledních Přemyslovců*, z druhého badatelského předsevzetí zůstal bohatý fotografický materiál uložený dnes ve fototéce ÚDU AV ČR a jediná publikovaná studie o anglickém žaltáři v knihovně na Křivoklátě.

Ke Krásovým pozoruhodným vlastnostem patřila nejen tolerance, ale i úpřimný zájem o odlišné názory a interpretace. Teprve postupně se ukazuje, že jeho výklady ukazovaly vesměs správným směrem. Jeho předčasně uzavřené dílo se vyznačuje inspirující širší metodologického přístupu, kterým v mnohém předjímal další vývoj oboru.

Výběrová bibliografie:

České iluminované rukopisy 13. – 16. století, ed. Karel Stejskal, Praha 1990

Rukopisy Václava IV., Praha 1971; německá mutace Prag 1974

Středověká nástěnná malba na Slovensku (s Karlem Stejskalem a Vlastou Dvořákovou), Bratislava 1978

The Travels of Sir John Mandeville, New York 1983; německá mutace München 1983

Encyklopedie českého literárního samizdatu 1948–1989, Michal Přibáň (ed.)

HAŇŤA PRESS

1989 (– 1995)

Čtvrtletník Společnosti Bohumila Hrabala

Časopis začala vydávat v březnu 1989 nově založená Společnost Bohumila Hrabala (SBH), jež se současně obrátila na Ministerstvo vnitra a životního prostředí (MVŽP) se žádostí o registraci. s podtitulem *Čtvrtletník Společnosti Bohumila Hrabala* list vyšel podruhé 5. května 1989. Ve dvojčísle 3/4 z 30. května 1989 redaktor **Václav Kadlec** čtenáře informuje, že MVŽP jednání o registraci Společnosti „přerušilo“ (z publikované kopie dopisu je zřejmé, že uvedené důvody neodpovídaly skutečnosti), v důsledku čehož nebude vycházet ani její zpravodaj. Nakonec byla SBH registrována až v nových podmínkách v polovině prosince 1989. Počátkem března 1990 vyšlo 5. číslo časopisu, připravené ještě původní samizdatovou technikou, tj. jako xerokopie formátu A5 pořízené zmenšením formátu předlohy. Rozsah listu byl 20 stran, u dvojčísla 40 stran, páté číslo vyšlo v rozsahu 36 stran. Redakční radu (uvedena je v č. 1 a 2) tvořili **Karel Dostál, Oldřich Hamera, Václav Kadlec, Zdeněk Růžek a Jiří Trnka**. První číslo vyšlo v nákladu 50 výtisků, druhé v nákladu 90 výtisků.

V samizdatovém období měl časopis, pojmenovaný podle jedné z významných postav Hrabalovy prózy, charakter bulletinu SBH (v č. 1 byla otištěna zakládací listina Společnosti a její stanovy). Na pokračování vycházela **Kadlecova** biografická a bibliografická studie *Bázlivý hrdina Bohumil Hrabal*, zařazena byla studie **Josefa Zumra** *Ideová inspirace B. Hrabala*, převzatá ze samizdatového sborníku *Hrabaliana*, či stať **Pavla Řezníčka** *Dosti Hrabala!*. Rubrika *Kdo je kdo v životě a díle B. Hrabala* představovala osobnosti Hrabalovi blízké (Vladimír Boudník, Karel Marysko), rubrika *Z čítanky Bohumila Hrabala* měla přinášet úryvky z děl Hrabalových oblíbených autorů (v č. 1 Lao'c, dále již rubrika nevycházela), v rubrice *Z tvorby členů SBH* byly uveřejněny texty **Jima Čerta** a **Václava Kadlece**. Jako dokument byl v č. 3/4 otištěn *Manifest*

explosionalismu z roku 1956. Vzhledem k silícímu společenskému napětí se v časopisu objevila i témata překračující hlavní zájem SBH: např. č. 1 přináší *Otevřený dopis Karlu Sýsovi* od **Milana Jungmanna**, který je reakcí na Sýsovu stať *Vymknuta z kloubů* uveřejněnou v týdeníku *Kmen*, č. 2 článek **Ludvíka Vaculíka** *Pod diktaturou lidu*. Do páté čísla z března 1990 přispěli mj. **Bohumil Hrabal** (*Mešuge Stunde*, jeden z *Dopisů Dubence*), **Milan Jankovič** (studie *Text jako proud*), **Miroslav Kromiš** (stať *Prolegomena k novému braku*) a **Jan Křen** (vzpomínka na politologa Milana Hübla, jednoho ze zakládajících členů SBH).

Od roku 1990 vycházel *Haňta press legálně*, postupně se však měnili vydavatelé (Pražská imaginace; J. Neubert, Dobřichovice; Hroch; Emporium) i redaktoři (po **Václavu Kadlecovi** **Karel Dostál** a zejména **Tomáš Mazal**). Do roku 1995 vyšlo celkem 18 čísel kontinuálně číslovaného časopisu, který uveřejňoval především texty **Bohumila Hrabala** a autorů ze spřízněného okruhu, vzpomínkové stati, eseje a odborné studie, bibliografické soupisy, výběr ze zahraničních ohlasů Hrabalova díla, ukázky z Hrabalovy korespondence apod.

(mlp)

Lexikon české literatury (veřejně nepřístupná digitální verze)

A. STORCH SYN

(Nakladatelství)

Název:

A. STORCH SYN

Datace:

1876-1951

Záhlaví:

Pražské nakladatelství vydávající překlady řeckých a latinských klasiků, literaturu pro děti a mládež a loutkové hry; knihkupectví, antikvariát, prodej loutkových divadel.

Charakteristika:

Knihkupeckou tradici rodiny založil již Alexander S. nejstarší (1816-1892), který přišel do Prahy 1842 z Chotěbuzi v tehdejší pruském Slezsku (dnes Polsko). Pracoval nejprve u malostranské firmy F. Scheib, 1848 převzal antikvariát po D. Neustadtlovi (založen 1806) a 1853 získal koncesi a obchod na své jméno. V Praze se pohyboval v českých kruzích a děti (syny Alexandra a Rudolfa a dceru Augustu) vychovával v českém duchu. Kromě antikvariátu (vydával seznamy „knih z oboru literatur slovanských a jiných“) vyvíjel i příležitostnou nakladatelskou činnost, zaměřenou zejména na slavistiku, literaturu pro mládež a překlady antických autorů pro gymnazijní potřebu. Na některých vydávaných knihách uváděl zprvu jméno A. Štorch, po osamostatnění syna Alexandra působila firma s označením Alexander Storch starší. Po otcově smrti převzala obchod provdaná dcera A. Danzerová (uváděna též jako Dantzerová, † 28. 7. 1919), která jej počátkem 1903 prodala A. Zemanové. Závod však řídil F. J. Rosendorf, jenž se pokusil pod firmou A. Storch oživit nakladatelskou činnost. Knižnice Moderní prózy (torzo prvotiny F. S. Frabši), Moderní repertoár (drama F. Wedekinda Mladý svět) a Knihovna spisů beletristických směrem křesťanským (misionářský román F. Doubravy Oběť) však po prvních svazcích 1905 nepokračovaly a firma zanikla. - Alexandr S. mladší (* 7. 5. 1851 Praha, † 9. 8. 1901 Praha) po studiu na gymnáziu pracoval od 1868 u svého otce; 1876 získal vlastní koncesi, a aby se odlišil od otcova podniku, otevřel pod firmou A. Storch syn knihkupectví a antikvariát orientovaný zejména na učebnice, školní knihy a překlady antických autorů. Aktivně se účastnil veřejného i profesního života: byl dlouholetým členem obecního zastupitelstva a městské rady, starostou staroměstského Sokola a župy Barákovy, starostou staroměstského občanského klubu, funkcionářem pražského grémia knihkupců, spoluzakladatelem a funkcionářem Spolku čes. knihkupců a nakladatelů, angažoval se ve zřízení odborné gremiální školy. Za jeho časté nepřítomnosti zajišťoval chod firmy zkušený knihkupec a antikvář J. Foit (1848-1904). V nakladatelské činnosti, zahájené 1879, S. zprvu navázal na otcovy podněty a na publikace vlastního antikvariátního skladu (převzal část produkce Jednoty čes. filologů). Po jeho náhlé smrti 1901 vedla závod vdovským právem Marie S. (1856-1940), která pokračovala i v nakladatelské činnosti. s ní se podílel na řízení firmy Alexandr S. nejml. (* 5. 2. 1883, † 18. 9. 1966 Praha), jenž do 1901 studoval Akademické gymnázium v Praze a 1907 se ujal vedení podniku. Pokračoval v intencích otcova programu: soustředil se zejména na literaturu pro děti a obchod rozšířil o speciální oddělení s prodejem loutkářské literatury, loutek a loutkových divadel od M. Alše a V. Skály, dekorací od předních soudobých umělců, rekvizit aj. V duchu rodové tradice pracoval v Grémium (člen výboru) i ve Spolku, později Svazu knihkupců a nakladatelů ČR (člen výboru, řadu

let jednatel), byl členem školního výboru gremiální školy, spoluzakladatelem a funkcionářem Obchodního družstva knihkupců a Záložny knihkupců a nakladatelů. Působil též jako soudní znalec v oblasti knihkupecké, od 1929 byl několik let členem představenstva nemocenské pojišťovny obchodní a úřednické. Ve 30. letech výrazně omezil produkci a těžišťe podniku soustředil do knihkupectví a antikvariátu. Nakladatelskou činnost ukončil 1948 a 1951 převzal jeho knihkupectví n. p. Kniha, jenž je jako specializovanou prodejnu divadelní literatury zachoval až do počátku 90. let. - A. Storch st. působil v Dominikánské (dnes Husově) ul. na Starém Městě (čp. 156-I), po jeho smrti se firma přemístila na Ferdinandovu (dnes Národní) třídu č. 12 (čp. 137) na Novém Městě. Firma A. Storch syn sídlila nejprve v nynější části Staroměstské radnice na Malém rynku (čp. 4), později ve stejném domě (dnes Malé náměstí č. 10). V srpnu 1897 se závod přestěhoval do vlastního nákladně přestavěného domu (na výzdobě fasády se výrazně podílel výtvarný spolupracovník firmy M. Aleš) na Staroměstském náměstí č. 16 (čp. 552). Po dobu opravy domu vyhořelého v květnu 1945 sídlila firma 1945-48 Na Můstku č. 9. Nakladatelská produkce firmy A. Storch syn vycházela z profilu knihkupectví a antikvariátu a koncentrovala se zejména na překlady antických autorů, učebnice a příručky a literaturu pro děti a mládež, později zejména na loutkové hry. Knižnice Sběrka klasiků řeckých a římských v překladech českých (1885-1938, 21 sv., red. J. Kvíčala, J. Král a R. Novák, od sv. 4, 1887 jen J. Král, od sv. 19 red. neuveden) obsáhla díla řeckých (Aristofanes, Euripides, lyričtí básníci) a římských (M. T. Cicero, P. Ovidius Naso, T. M. Plautus, P. Vergilius Maro) autorů v překladech J. Červenky, P. Hrubého, J. Krále, A. Krejčího, F. Krska, V. Kubelky, R. Nováka, A. Škody. V knižnici České spisy pro mládež (1883-1916, 63 sv.), zahrnující beletrii i poučnou literaturu, publikovaly zejména S. Podlipská a E. Krásnohorská, beletrii dále vydávali F. J. Andrlík, V. Beneš Třebízský, L. Benýšek, K. Čermák, A. Daněk, F. Hrnčíř, J. E. Hulakovský (spolu s vlastními pracemi i překlady bajek La Fontainových aj.), R. Jesenská, M. Karas, F. Kramatová, V. Lužická, T. Mellanová, A. Mojžíš, J. N. Neudörfl, H. Pilbauerová, A. Pokorná, K. V. Rais, S. Řehák (pseud. St. Ř. Kamenický), A. Řeháková, F. R. Skočdopole, Č. Tonder, K. Vognar, F. A. Zeman; ruské a srbochorvatské pohádky uvedl M. Kozák; z cizích autorů jen F. Hrnčíř P. J. Stahla a F. B. Tomsa F. Hoffmanna. Storchova sbírka dobrodružných povídek (1920-23, 48 sv.) přináší šestnáctistránkové řemeslné adaptace zpravidla cizích dobrodružných předloh. Postupně se stále výrazněji prosazovaly knižnice loutkových her. Do ediční řady Divadlo s loutkami (1887-1909, 27 sv.) přispěli mj. L. Fiala, F. Hrnčíř, R. Kafka, S. Podlipská, F. A. Zeman (pseud. J. Květnický). Na tradiční repertoár českých lidových loutkářů se zaměřila knižnice Matěje Kopeckého komedie a hry (1901-05, 26 sv.) a později k ní přibyl i soubor Kopeckého her uspořádaný J. Veselým, Komedie a hry 1-4 (b. d., 1927-30). Prodej tzv. Alšových loutek, které od 1912 zprvu podle Alšových kreseb modeloval K. Koblre a vyráběla firma A. Münzberg (koncem 20. let nabídka čítala již 148 figur), doplňovaly knižnice Sběrka praktických letáků pro přátele loutek (1915-16, 7 sv., red. J. Veselý) a Vyzkoušené hry pro Alšovy loutky (1916-25, 13 sv., red. K. Koblre a J. Veselý), pro niž cizí i české klasické náměty upravili O. Faltus, J. Káš, K. Koblre a V. Zákrejs, hry F. von Poccioho přeložili J. Hloušek, K. Mašek aj. Do poslední knižnice Storchovo loutkové divadlo pro malé loutkoherce (1. řada 1926-38, 95 sv.; 2. řada 1941-44, 40 sv.; 3. řada 1946-48, 30 sv.) přispěli vždy několika desítkami her V. Havlík, B. Schweigstill (i pseud. Jiří Klas a Prokop Tichý) a J. Žemla, dále též A. Eliášek, O. Haering, J. Kimla, J. Knotek, Kuzma (pseud. Jonny), O. Šeller, R. F. Vojíš aj. Produkce mimo knižnice zahrnovala zejména obrázkové knížky pro nejmenší, pohádky a další práce pro mládež F. Kramatové, E. Krásnohorské, S. Podlipské a F. A. Zemana, cestopisy J. Kořenského v cyklu Kulturní obrázky pro mládež, dále též učebnice a příručky (zejména jazykové, přírodopisné, matematické, těsnopisné), atlasy, slovníky, průvodce Prahou, zpěvníky, gratulanty, učebnice tance apod. - Kmenovým ilustrátorem loutkových her byl M. Aleš, s nakladatelstvím dále spolupracovali zejména výtvarníci V. Černý, V. Čutta, C. Kotyšan, R. Lauda, K. Liebscher, J. Sedláček Hauptmann, K. Šimůnek, K. Štapfer, V. Vostradovský, J. Wenig, v posledním období též V. Cinybulk. (Nakladatelství A. Storch:)

Bibliografie autorská:

KNIŽNICE. Beletrie: Knihovna spisů beletristických směrem křesťanským (1905); Moderní prózy (1905); Moderní repertoár (1905). ■ Z DALŠÍ PRODUKCE. Původní práce: K. Sabina: Duchovní komunismus (1861) + Pravopis český (1862, pseud. Vojtěch Vrána) + Dějepis literatury českoslovanské staré a střední doby (1866); Antologie jihoslovanská s předcházející krátkou srovnávací naukou o tvarech a připojeným slovníčkem (1863); Sokol, národní kalendář česko-slovanský na obyčejný rok 1863. - Překlady: G. J. Caesar: Paměti o válce občanské (1881) + Zápisky o válce galské (1882); G. Sallustius Crispus: O válce jugurthinské (1882). ■ (Nakladatelství A. Storch syn:) KNIŽNICE. Beletrie a práce o literatuře: České spisy pro mládež (1883-1916); Sběrka klasiků řeckých a římských v překladech českých (1885-1938); Divadlo s loutkami (1887-1909); Matěje Kopeckého komedie a hry (1901-05); Sběrka praktických letáků pro přátele loutek (1915-16); Vyzkoušené hry pro Alšovy loutky (1916-25); Storchova sbírka dobrodružných povídek (1920-23); Storchovo loutkové divadlo pro malé loutkoherce (1926-48). ■ Z DALŠÍ PRODUKCE. Původní práce: J. Ježek: Naše hroby 1-4 (1881); V. Řezníček: Politická

abeceda pro Čechy (1891); J. Veselý: Scénář vybraných her loutkových kdekoli vydaných (b. d., 1916); Komédie a hry M. Kopeckého 1-4 (b. d., 1927-30); V. Cinybulk: Dvacet pohádek (1948). - Překlady: P. Ovidius Naso: Vybrané básně (1883); Xenofon: Anabasis neboli výprava Kyra mladšího (1884); Q. Horatius Flaccus: Vybrané básně (1893). ■

Bibliografie odkazová:

BIBLIOGRAFIE: Seznam knih vydaných nákladem knihkupectví a antikvariátu A. S. syn aneb do téhož nákladu převzatých a též spisů, od kterých se větší počet výtisků na skladě nachází (1890, 1897); Seznam knih, které vydalo aneb v komisi má nakladatelství A. S. syn... (1906, 1908). ■ LITERATURA: H. Kaislerová: Knihkupec a nakladatel A. S. (diplom. práce, Fakulta sociálních věd a publicistiky UK 1971, s bibliografií). ■ an: 50leté narozeniny slaví dne 7. t. m..., Knihkupecký oznamovatel 8, 1900/01, č. 30; an.: A. S. (nekrolog), tamtéž, č. 41; G. Klika: Krváčky, Úhor 1920, s. 10; an: Knihkupec - inteligent, Knihkupecké rozhledy a zprávy 1920, č. 1-6; Gd. (J. Gotthard): Pietní vzpomínka 75. narozenin † A. S., Českosl. knihkupec 1926, s. 187; Ž. (L. K. Žižka): Jubilejní dny domu Storchů, tamtéž, s. 411; K-r. (R. Kettner): Vzpomínka, tamtéž, s. 412; an.: Oslava trojího jubilea firmy A. S. syn, tamtéž, s. 421; Gd. (J. Gotthard): Osmdesátých narozenin..., tamtéž 1931, s. 199; Ž. (L. K. Žižka): Čtvrtstoletí samostatnosti p. kol. A. S. ..., tamtéž 1932, s. 392 + 50 let A. S., tamtéž 1933, s. 42; f. j.: A. S., Světozor 1941, s. 225; an. (L. K. Žižka): Šedesátiny A. S., Knihkupec a nakladatel 1943, s. 20; A. Storch: Květnové dny na Staroměstském náměstí, tamtéž 1945, s. 84.

Autor:

az

KUNDERA, Milan: MAJITELÉ KLÍČŮ

Hra o jednom dějství se čtyřmi vizemi

(čas. 1961 – prem. 1962)

Modelová hra zasazená do období protektorátu, která konfrontuje konformitu maloměšťáků s posláním těch, kteří bojují za pokrok.

Majitelé klíčů je motivicky i dějově sevřená jednoaktová hra složená z 21 číslovaných obrazů, jež znázorňují chronologicky seřazené události odehrávající se v průběhu devadesáti minut (od 7.30 do 9 hodin) ve dvou pokojích maloměstského (Vsetín) rodinného bytu manželů Krůtových během jednoho nedělního dopoledne v době protektorátu (pravděpodobně v létě roku 1944). Druhou rovinu hry, úzce navázanou na perspektivu hlavní postavy dramatu – sedmadvacetiletého nedostudovaného architekta Jiřího Nečase – představují čtyři vize, které jsou vsazeny na dějově exponovaná místa základní příběhové linie (chvilky Jiřího nezvratných rozhodnutí). Děj hry začíná poklidnou scénou ranního vstávání, která je náhle přerušena nečekaným telefonátem. Jiřímu volá jeho bývalý známý z odboje a žádá ho, aby poskytl úkryt jeho spolupracovníci, Jiřího dávné přítelkyni Věře. Jiří ve zmatku vyběhne z bytu na smluvené místo setkání a omylem přitom vezme oboje klíče od bytu. Ostatní jeho obyvatele v něm tak uvězní, což vyvolá značnou nevoli tchána, tchýně i manželky Aleny. Po návratu Jiřího domů – poté, co Věru na smluveném místě nenašel – po něm Alenin nevlastní otec, bývalý sokol a generál ve výslužbě, požaduje, aby mu vrátil klíče od bytu. Spor o klíče je přerušen příchodem vyčerpané Věry, kterou Jiří pozve do bytu, aniž by odhalil ostatním členům domácnosti pravý účel její návštěvy. Toto rozhodnutí následuje po první vizi, která zastavuje běh příběhu a metaforicky znázorňuje „disputaci“ o povaze hrdinství. Dalším dějovým zlomem je příchod domovníka Sedláčka, představitele české kolaborace, který Věru brzy identifikuje jako podezřelou osobu a s revolverem v ruce se jí pokusí zabránit v útěku. V následné vizi, která má podobu soudu, dochází Jiří k nezvratnému rozhodnutí zabít domovníka, aby zachránil Věře život. Poté Jiří s Věrou ukryjí jeho tělo pod postel a Věra odejde, aby počkala na něj a Alenu u připraveného auta, které je má odvézt do slovenských hor. Po Jiřího neúspěšném pokusu vylákat Alenu z bytu následuje třetí vize, kde se Jiří rozhoduje, zda má spáchat sebevraždu, nebo odejít a žít dál. Nakonec se rozhodne Alenu z bytu odvést násilím, ale její rodiče mu v tom zabrání vlastními tělem. Poslední vize pak znázorňuje Jiřího definitivní rozhodnutí zanechat nic netušící Alenu i její rodiče napospas osudu a znovu se zapojit do odboje. Závěrečný obraz ukazuje Krůtovu absurdní radost z „kapitulace“ Jiřího, který mu před odchodem odevzdá své klíče od bytu.

Drama odehrávající se na pozadí druhé světové války je otevřenou polemikou s lidskou omezeností, stádním uvažováním, konvenční morálkou a především pak s představou, že tzv. velkým dějinám lze uniknout do pohodlného závětrí „rodinného krbu“. Hra nemilosrdně analyzuje dopady životní filozofie typického českého maloměšťáka, tzv. majitele klíčů, který nedokáže vyběhnout z vlastní přizemní představy o spořádaném životě a jenž si s odpuzující a až živočišnou pudovostí (Krůtovi jsou na několika místech přirovnávání k myším) zakládá na vlastním blahobytu a žije v totálním sebeklamu. Ve vyostřeném protikladu k prostředí rodiny Krůtových stojí zástupkyně komunistické odbojové buňky Věra Konečná, která je představitelkou nadosobních ideálů, osobní statečnosti a nezištné lásky. Uprostřed takto vyhraněně rozvrženého konfliktu, kde jsou na jednu stranu postaveny zkarikované postavy maloměšťáků a na stranu druhou značně zidealizovaná nositelka pokroku, se nalézá hlavní postava dramatu, Jiří Nečas. Ten je ideovým ohniskem i dějovým svorníkem dramatu, jež znázorňuje proces jeho myšlenkové emancipace (explicitně zobrazené ve vizích) od maloměšťáckého prostředí a rostoucí odhodlání aktivně bojovat proti zlu i za cenu lidských obětí. Nečasova identifikace s hrdiny, kteří jako titánové otáčejí kolem velkých dějin, je dokonána v závěrečném obraze, kdy je protagonista nucen nechat svou nic netušící ženu a její rodiče osidlům smrti, aby se sám mohl vydat bojovat za lepší svět. Kundera konstruuje svět *Majitelů klíčů* záměrně kontrastně, když jednotlivé postavy dramatu vzájemně konfrontuje na několika úrovních. Jejich odlišné názorové pozice, nahlížené z různých úhlů, se navzájem komentují jak skrze akce probíhající souběžně ve dvou dramatických prostorech (v obývacím pokoji a v pokoji mladých manželů Jiřího a Aleny), tak skrze prokládané dialogy, v nichž nenadálým spojením replik z různých významových kontextů vzniká význam další. Odlišnost perspektiv postav je zvýrazněna i prostřednictvím přísně vedených motivů, kdy různé postavy totožnou skutečnost interpretují protichůdnými způsoby (například Krůta vnímá tikot svých hodin jako „píseň lesa“, kdežto Jiřímu připomíná otravné „bzučení mouchy“). Typizaci postav pak Kundera podtrhuje volbou mluvících jmen (Nečas, Krůta, Věra Konečná), která přispívají k významové jednotě celé hry.

Ve hře se objevují některé, pro pozdější Kunderovo dílo příznačné tvůrčí postupy (více rovin a linií vyprávění, konfrontace několika subjektivních perspektiv postav, mnohaúrovňová dialogizace vyprávění, kontrapunktické rozvíjení stěžejních

motivů apod.), témata a motivy (velké versus malé dějiny, vyostřené okamžiky existenčních rozhodnutí apod.) i jeho autorská strategie přímého působení na čtenáře a jeho interpretaci díla (Kunderův vlastní výklad hry v doslovu k druhému vydání textu). *Majitelé klíčů* jsou pak jedním z prvních textů nové vlny tzv. modelové dramatiky (P. Karvaš, L. Kundera, L. Smoček, apod.), která se zvedla na začátku šedesátých let především pod vlivem překladů her F. Dürrenmatta a pro niž jsou charakteristické typizované psychologicky neprokreslené postavy, které jsou pouze nástrojem pro rozvíjení experimentálně vytvořené situace. Svou poetiku hra rovněž čerpá z absurdních dramát, především E. Ionesca (československá prem. *Nosorožce* 30. 9. 1960). V textu se tento vliv uplatňuje zejména v hyperbolizaci a hromadění frází, banalit a životních pravd v replikách manželů Krůtových (např. „Žena je dárkyně života“, „Mužem se člověk nerodí, mužem se člověk stává“, „Štíhlá žena není mužské gusto“ apod.), ale také (podobně jako v *Nosorožci*) v dramatické technice do sebe vložených, navzájem kontrastujících simultánně rozvíjených dialogů či expozicí tématu konformismu (i když naprosto odlišně zpracovaném). Epické postupy hry zase přibližují dramatice B. Brechta a filozofický základ (zobrazení vypjatých životních situací, téma odpovědnosti za vlastní život a za lidstvo jako celek) lze vidět ve francouzském existencialismu (především u J. P. Sarta). *Majitelé klíčů* do určité míry navazují také na linii budovatelského dramatu padesátých let, v nichž na pozadí protektorátní doby probíhá fundamentální boj za novou beztrždní společnost (například M. Jariš: *Patnáctý březen*, 1949).

V době vzniku hry byl již Kundera etablovaným básníkem (*Člověk zahrada širá*, 1953; *Poslední máj*, 1955; *Monology*, 1957), autorem monografie o Vladislavu Vančurovi (*Umění románu*, 1960) a esejistou (v časopisech *Nový život*, *Kultura* atd.). *Majitelé klíčů* tak představují autorův první přímý kontakt s divadlem, jehož výslednou podobu silně ovlivnila autorova spolupráce s režisérem O. Krejčou a dramaturgem K. Krausem, když text vznikl v tzv. dramatické dílně Národního divadla podobně jako dramata F. Hrubína *Srpnová neděle* (1958) a *Kříšťalová noc* (1961), *Jejich den* (1959) J. Topola či hra *Zápas s andělem* (1963) F. Pavlíčka. O dobové popularitě hry svědčí množství tuzemských vydání (mezi lety 1961–64 vyšla hra čtyřikrát – poslední tři vydání jsou rozšířena o alternativní řešení některých dialogických pasáží, která vzešla z konkrétních divadelních realizací hry), překladů (rusky, anglicky, německy, španělsky, francouzsky, italsky, atd.) a rovněž počet domácích (v letech 1961–1966 byl text na českých profesionálních scénách uveden patnáctkrát) i zahraničních divadelních inscenací (například Moskva, Göttingen, Frankfurt, Londýn, Montevideo, Paříž, Řím atd.). V roce 1963 autor za hru obdržel Státní cenu za literaturu. Kvůli Kunderově emigraci v době normalizace a také vzhledem k jeho vlastnímu zákazu jakýchkoli mediálních adaptací jeho textů končí inscenační historie hry v prostředí českého divadla rokem 1966.

Ač měla hra světovou premiéru v olomouckém Divadle Oldřicha Stibora (prem. 14. 4. 1962), nejvýznamnější inscenací zůstává její uvedení v Národním divadle v Praze v režii O. Krejči. V inscenaci Krejča důsledně vycházel z textu hry a jejímu smyslu podřídil všechny divadelní složky. Herecké jednání bylo oprostěno od zbytečných popisností a realisticky pojaté psychologizace postav, projev herců byl gesticky i pohybově záměrně minimalistický a hlavní prostor byl ponechán slovnímu jednání. Rychlé přechody mezi jednotlivými prostory umožňovala variabilní scéna J. Svobody, který dva hlavní hrací prostory (pokoj manželů Krůtových a ložnici Jiřího a Aleny) umístil na dva posuvné vozy, jež se podle potřeby vysunovaly a zasunovaly směrem k divákům a od nich. Čtyři vize hry pak byly inscenovány v černém „absolutně“ prázdném prostoru, jehož hloubka byla vytvářena pouze pomocí světla (světelná opona, odrazy světla v zrcadle umístěném nad hracím prostorem apod.) a zvuků (odbíjení hodin apod.). Kostýmy napomáhaly při charakterizaci postav, barevně doplňovaly scénu a zároveň podporovaly aktuální platnost hry tím, že místo módy příznačné pro dobu protektorátu odpovídaly stylu oblíbenému na začátku šedesátých let. V hlavních rolích zde vystoupili členové souboru Národního divadla L. Munzar (Jiří Nečas), M. Tomášová (Alena), M. Nedbal (Krůta), B. Waleská v roli jeho manželky a dále například F. Filipovský (domovník Sedláček). Z dalších inscenací textu pak zaujalo režijní pojetí J. Fišera a herecký výkon Z. Dufka (v roli Jiřího Nečase) na scéně Divadla bratří Mrštíků a ostravská inscenace E. Němce, v níž přechody mezi první dějovou linií a scénami vizí byly realizovány „bez jakékoli přestavby a bez složitého jevištního aparátu“ (Gabriel 1962).

Krátce po svém uvedení se hra dočkala řady většinou velmi pozitivních reakcí. Recenzenti především oceňovali analytickou metodu hry (Machonin 1962), její promyšlenou stavbu (Rozner 1964), naléhavost, s níž diváka nutí odpovídat si na základní společenské a mravní otázky (Gabriel 1962), a aktuálnost její výpovědi (Kudělka 1962). V některých kritikách však byl hře vyčítán způsob, jakým byly postavy manželů Krůtových redukovány na „panoptikální figuríny“ (Pokorný 1962) či přílišná doslovnost metaforických komentářů ve vizích (Rozner 1964). Ostrou polemiku na stránkách Literárních novin pak vyvolaly závěrečné obrazy hry a především „etický rozměr“ jejího vyústění, v níž se projevil hlubší dobový spor o pojetí humanismu v socialistické společnosti. Zvolené řešení dramatického konfliktu jde podle S. Machonina „proti logice

socialistického humanismu, zápasícího vždy až do konce o každou lidskou hodnotu“ (Machonin 1962). Podobně D. Pokorný Kunderovi vyčítá, že hlavní postava dramatu Jiří Nečas nedal své ženě Aleně a jejím rodičům možnost se zachránit. Takový postoj Pokorný považuje za antihumanistický a nemůže jej „vykoupit ani velikost myšlenek a cílů“ (Pokorný 1962). Naopak J. Vostrý oponuje, že „soudit hru jenom podle vyřešení zápletky prostě nejde“, protože „základem tohoto dramatu je srovnání dvou zápletek“ (Vostrý, LitN 1962). P. Blažiček usuzuje, že smysl hry je vědomě obrácen proti „pevně zakořeněnému ‚humanismu‘ dobráctví, které rádo polituje a nerado jedná“ (Blažiček 1962). V. Kudělka v závěrečném řešení základní situace dramatu spatřuje „ne nedostatek, ale naopak chvályhodnou snahu autora sledovat otázku, kterou si položil, až do konce“ (Kudělka 1962) a J. Rozner je přesvědčen, že Kundera nikoho „neodsoudil a neobětoval“, protože „konstrukcí zápletky vytvořil pro Jiřího situaci, ve které Jiří nemůže nikoho z Krútových zachránit“ (Rozner 1964).

I. (vydání) čas. *Divadlo* 1961, č. 9; rozm. Dilia 1962; Orbis 1962; ČsSpis 1964.

II. (vybrané překlady) německy *Die Schlüsselbesitzer*, přel. B. Bechr a R. Kunze, Neuwied a Praha 1963.

III. (inscenace) prem. 14. 4. 1962 DOS Olomouc, r. M. Horanský; 17. 4. (uvádí se i 6. 4.) 1962 DPB Ostrava, r. E. Němec; 20. 4. 1962 DBM Brno, r. J. Fišer; 29. 4. 1962 ND Praha, r. O. Krejča; 20. 5. 1962 DJKT, Plzeň, r. J. Dalík; 16. 6. 1962 HD Jihlava, r. K. Neubauer; 9. 9. 1962 StDZN Opava, r. V. Spilka; 8. 11. 1962 JČD České Budějovice, r. K. Neubauer; 17. 11. SD Šumperk, r. P. Freistadt; 1. 12. DP Gottwaldov, r. S. Holub; 9. 1. 1963 MOD Ml. Boleslav, r. M. Švarc; 3. 3. 1963 Divadlo pohraniční stráže Cheb, r. K. Nováček; 4. 5. 1963 MD Příbram, r. I. Weiss; 29. 6. (uvádí se i 26. 6.) 1963 DFXŠ Liberec, r. O. Šimáček; 19. 3. 1966 DVN Karlovy Vary, r. V. Bartoš.

IV. (mediální adaptace) TV film *Vlasníci ključeva*, Jugoslávie 1968, r. S. R. Stefanović.

V. (sekundární literatura) *doslov*: M. Kundera, in *Majitelé klíčů*, Orbis, Praha 1962, s. 82–91 * *monografie*: O. Krejča, J. Svoboda a J. Hirschová: Milan Kundera *Majitelé klíčů* Rozbor inscenace Národního divadla v Praze, DivÚ Praha, Praha 1963; M. Shimako: Časoprostorové řešení inscenace Kunderových „Majitelů klíčů“ v režii Otomara Krejči a scénografii Josefa Svobody, diplomová práce, Praha 1966 * *studie*: J. Vostrý: Konfrontace, *Divadlo* 1962, č. 6, s. 11–17; J. Vostrý: Moudrost formy, *Divadlo* 1962, č. 8, s. 21–31; J. Kopecký: Nůž na konzervy, in *týž*: Dramatický paradox, ČsSpis, Praha 1963, s. 113–131; L. Suchařípa: Dramatikův stín, *Divadlo* 1963, č. 9, s. 12–19; M. Smetana: Drama na výsluní úspěchu, *AScena* 1965, č. 12, s. 14–16; J. Rozner: Majitelé klíčů neboli mnohovýznamovost literární a filosofická, in M. Kundera: *Majitelé klíčů*, ČsSpis, Praha 1964, s. 125–153; M. Goetz-Stankijewicz: Aspects of history, in *týž*. The Silenced Theatre, University of Toronto Press, Czech playwrights without a stage, Toronto/Buffalo/London 1979, s. 224–238; J. Herman: Kapitoly z dějin české dramatiky po r. 1945, *AScena* 1992, č. 5, s. 10–11; K. Hala: Jean-Paul Sartre a Milan Kundera. Drama *Majitelé klíčů*, in S. Fedrová (ed.): *Otázky českého kánonu*, Sborník příspěvků z III. kongresu světové literárněvědné bohemistiky, UČL AV ČR, Praha 2006, s. 485–492; Z. Hořínek: Drama Milana Kundery, in *Jakub a Jeho pán*, div. prog., MD Brno, Brno 2012, s. 121–138 * *recenze*: D. Pokorný, *LitN* 1962, č. 21; G. Leclerc, *Plamen* 1962, č. 12; J. Hilmera, *AScae* 1962, č. 11–12; J. Opavský, *RP* 28. 5. 1962; J. Surkov, *Kultura* 28. 6. 1962; J. Vostrý, *LitN* 1962, č. 22; M. Smetana, *DivN* 1962, č. 22; P. Blažiček, *DivN* 1962, č. 25/26; S. Machonin, *LitN* 1962, č. 20; V. Gabriel, *Kultura* 24. 5. 1962; V. Kudělka, *D* 1962, č. 6 a 7; M. Smetana, *DivN* 1962, č. 22.

VI. (rozšiřující literatura) *dějiny*: P. Janoušek a kol.: *Dějiny české literatury 1945–1989 III.*, Academia, Praha 2008, s. 412–414; V. Just: *Divadlo v totalitním systému*, Academia, Praha 2010, s. 77, 83 a 87 * *slovníky*: M. Pilař a K. Kudlová: *Milan Kundera, in Slovník české literatury po roce 1945* <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1265&hl=milan+kundera+>; A. Pernica: *Modelové drama*, in P. Pavlovský (ed.) *Základní pojmy divadla*, Libri, Praha 2004, s. 182 * *monografie*: H. Albertová: *Josef Svoboda: scénograf*, Divadelní ústav, DivÚ Praha, Praha 2010, s. 106–109; J. P. Sartre: *Existencialismus je humanismus*, Vyšehrad, Praha 2004 * *studie*: E. Uhlířová: *Ionesco neboli Pastýřův chameleon*, *Divadlo* 1963, č. 6, s. 46–56; H. Albertová: *Od Srpnové neděle k Romeovi a Julii*, *DISK* 2012, č. 39, s. 58–78.

Aleš Merenus

Binarita,

Binarita, též binarismus, binárnost (z lat. *bini*, „dvojí, po dvou“) značí princip členění zkoumané oblasti na základě elementárního opozičního vztahu disjunkce, neslučitelnosti (buď/anebo). Ve strukturalistické verzi binární analýzy se kontinuum pozorovaného rozkládá podle univerzálních vztahových os ustavujících logické opozice (kontradikce); prvky zkoumaného pole se rozpadají na dva dále již nerozložitelné „stavy“ dané přítomností, nebo nepřítomností určitého rozlišujícího (distinktivního) rysu. Tak se induktivně dospívá k inventáři základních binárních opozic, které tvoří paradigmatickou matici dané oblasti a strukturují ji jako relacionální systém nebo síť. Postup ovšem může mít svůj apriorní aspekt, když již předem vychází z elementární binární logické struktury jako obecné zákonitosti, strukturálního principu, který mnohost daných jevových realizací podkládá. V kontextu modelování umělých jazyků, resp. vytváření transformačních programů, lze binaritu chápat rovněž jako princip reverzibilní de/kompozice kódu za pomoci dvou základních signálů nebo jednotek (formalizovaných např. jako + a – nebo 0 a 1), jenž umožňuje další kombinatorní popis a operace systému.

Binární metoda se uplatňuje jak v moderní lingvistice (např. komponentová strukturální analýza v lexikální sémantice atd.) a sémiologii, tak v teorii informací, genetice a obecně v počítačích metodách exaktních i humanitních věd. To odráží její přinejmenším dvojí původ: strukturální lingvistiku v tradici Ferdinanda de Saussura a aplikaci binárního kódu v automatických výpočetních procesech (pojem „bit“, z angl. *binary digit*, zde odpovídá počtu kroků v binárním stromu; binární kód v podobě dvojkové soustavy zformuloval již Gottfried Wilhelm Leibniz). Binarismem se pak někdy označuje silný epistemologický postulát (nalézáme jej u strukturalistů Romana Jakobsona nebo Claua Lévi-Strausse), podle něhož jsou binární vztahy biologicky zakódovány ve způsobu, jakým se lidská mysl chápe skutečnosti (rozlišování na základě binárních diferencí). V metodologickém smyslu je třeba odlišovat binaritu od prvotnější metody dichotomizace, dělení jevů na páry určené svým vzájemně protikladným vztahem. Na druhé straně dichotomické vztahy mohou v binární analýze fungovat na nižší úrovni tak, že jsou jen variantami téže základní binární relace (převádění většího počtu opozic na opozice zakládající – postup, který sledujeme např. v Jakobsonově reinterpetaci Trubeckého fonologického popisu v práci *Preliminaries to Speech Analysis: The Distinctive Features and Their Correlates*, Jakobson – Fant – Halle 1969 [1951]).

Půdu pro vliv binárního principu v moderní lingvistice připravilo strukturální pojetí Ferdinanda de Saussura – především jeho idea diferenčního založení jazyka, formujícího se současně s odtržením se od myšlenkových nebo fónických, resp. materiálních substancí, a z tohoto diferenčního základu jazyka vyplývající metodologické důsledky: relační pojetí znaku, systémové pojetí jazyka atd. Pro strukturální metodu – její binární variantu – je zde zásadní to, že žádný prvek systému na jakékoli úrovni (např. akustické, morfologické nebo sémantické) nemá předurčenou hodnotu a jeho význam vzniká výlučně na základě vztahu k dalším prvkům.

Ze Saussurova pojetí, z rozlišení mezi *langue a parole* – a z něho vyplývající možnosti systematizace takřka nekonečného množství fónických variací hlásek přirozených jazyků – vychází Nikolaj Sergejevič Trubeckoj, když popisuje fonologickou úroveň jazyka. Princip binarity se při ustavení fonologie stává zásadním, neboť na úrovni funkční platnosti akustických variací zjišťuje Trubeckoj jejich redukovatelnost na opozičním základě; takto objevené jednotky – fonémy – nejsou ničím jiným než svazky či průsečíky (podle Johna Lyonse) distinktivních rysů, které jsou organizovány na osách binárních protikladů (přítomnost/nepřítomnost). Trubeckoj tak objevuje „atomickou“ úroveň jazyka; distinktivní rysy jsou jakousi podmínkou fungování řeči a komunikace (jak dokládá např. komutační test, kdy změnou jediné jednotky se mění význam celého souboru).

Principem rozkladu povrchových, empirických fenoménů na elementární opoziční (případně ekvivalentní a korelační) vztahy je inspirováno Jakobsonovo strukturální pojetí nejen fonologie, nýbrž lingvistiky, poetiky a nakonec jeho myšlení obecně. Binární opozice nejsou pro Jakobsona pouhou heuristickou pomůckou, nýbrž reflektují „infrastrukturální“ povahu jazyka samotného a jsou – což je stejně důležité – společným jmenovatelem veškerých myšlenkových procesů. Tento názor se promítá do Jakobsonova hledání fonologických univerzálií (inventáře distinktivních rysů platných pro veškeré přirozené jazyky, kritizovaného např. Peterem Ladefogedem nebo Jeffem Mielkem), morfologických nebo poetologických rozborů. Jakobson později (1973, aj.) rozvíjel tezi, podle níž jsou jazykový a genetický kód budovány analogicky. Strukturální paralelnost těchto kódů spočívá především v duální povaze jejich zárodečných prvků, složení z diskrétních, binárně organizovaných komponentů. Jakobson rekonstruuje na základě izomorfie genetického a verbálního kódu a také principu dvojí artikulace fonologickou, morfologickou, syntaktickou a lexikální rovinu genetického systému: např. fonémy

odpovídají nukleotidům, stavebním kamenům nukleových kyselin, kodon – sekvence tří nukleotidů v molekule DNA nebo mRNA – odpovídá slovu a gen větě. Jakkoli se tento epistemologický optimismus setkal s kritikou, paralel mezi lingvistikou a genomickými vědami využila i sama molekulární biologie (představa přenosu buněčné informace, nukleových „písmen“, „synonymie“ kodonů ad.) a tato analogie zakládá některé přístupy v biosémiotice a bioinformatice (srov. Sebeok 1976).

Principy strukturní lingvistiky (těmi jsou podle Trubeckého nevědomá povaha infrastruktury jazykových jevů; odkryvání vztahů namísto prvků, na nichž se tyto prvky realizují; systémovost; obecná zákonitost) rozeznává jako jedno ze svých východisek francouzský etnolog Claude Lévi-Strauss, a to prostřednictvím Jakobsona, s nímž se poznal osobně v New Yorku v roce 1942. V článku „Strukturní analýza v lingvistice a antropologii“ nazývá Lévi-Strauss objev fonologie „revolucí“ a soudí, že „[f]onologie nemůže ve vztahu ke společenským vědám nehrát tutéž obrozující úlohu, jakou sehrála například jaderná fyzika ve vztahu ke všem exaktním vědám“ (Lévi-Strauss 2006 [1945], s. 40). V základu jeho metody stane předpoklad (inspirovaný ovšem i myšlením Émila Durkheima a Marcela Mause), že velké množství zdánlivě heterogenních empirických dat lze postupnými kroky převést na hloubkové strukturní schéma, přeložitelné do soustavy binárních vztahů. Mezi jevovou stránkou daných etnologických jevů (totemismus, alianční pravidla, rituály, masky, příprava jídel, geografické a společenské uspořádání domorodých vesnic, mytické narativy) a jejich logickou strukturou existuje stejný vztah jako mezi zprávou a kódem, který tuto zprávu umožňuje zkonstruovat. Musejí přitom existovat transformační pravidla, která umožňují převést zprávu z jednoho systému do druhého a zároveň rozkrýt pod všemi proměnami (pojem transformační grupy) nevědomý (neuvědomovaný) strukturní invariant. Ve svých pracích od studia příbuzenských struktur (*Les structures élémentaires de la parenté*, 1949), přes analýzu totemismu (*Le Totémisme aujourd'hui*, 1962, čes. 2001) a logiky myšlení přírodních národů (*La pensée sauvage*, 1962, čes. 1996) až po studium mytologie nativních amerických společností (*Mythologiques I–IV*, 1964–1971, čes. 2006–2009) postupuje Lévi-Strauss opakovaně tak, že se snaží postupnými kroky převést složité jevy na komplexní strukturní schémata a ta zase na elementární vztahovou strukturu.

Příkladem může být (pro svou cílenou zjednodušenost) raná Lévi-Straussova analýza oidipovského mýtu. Lévi-Strauss zde určuje čtyři mytémy, konstituenty mýtu, které jsou jako věty tvořeny na základě elementárního subjekt-predikátového vztahu. Přeuspořádáním prvků ze syntagmatické osy (jejich narativní textové sekvence: 1, 3, 2, 4, 2, 4, 3, 4, 1, 2) na osu paradigmatickou (jejich sémantická paralelizace) odhaluje hloubkovou strukturu mýtu ve formě prostorového schématu. Mezi danými mytémy přitom odhaluje paralelní relaci, spočívající v tezi (A1, A2) a jejím popření (B1, B2); A1: nadhodnocené rodinné vztahy (Kadmos hledá svoji sestru Europu, unesenou Diem; Oidipus se ožení s lokastou, svou matkou; navzdory zákazu Antigona pochovává svého bratra Polyneika) x B1: znehodnocené rodinné vztahy (Spartáné se vzájemně vyhladí; Oidipus zabije svého otce Laia; Eteokles zabije svého bratra Polyneika); A2: hubení nestvůr (Kadmos zabije draka; Oidipus zahubí Sfingu) x B2: potíže s chůzí (Labdakos značí „kulhavý“, Laios „křivý“, Oidipus „oteklá noha“). Mýtus zde podle Lévi-Strausse poskytuje logický nástroj, jak pojmut překročení nebo překlenutí neslučitelných opozic: příbuzenské vztahy nadhodnocené x znehodnocené; popření autochtonnosti člověka x trvalost lidské autochtonnosti. Společnou vlastností opozičních vztahů je právě to, že jsou kontradiktorní, a vlastní úlohou mýtu jako logické struktury mediace protikladů je jejich paralelizace: „Cílem mýtu [...] je poskytnout logický model sloužící k vyřešení určitého rozporu“ (Lévi-Strauss 2006 [1955], s. 203).

Lévi-Straussovo dílo se stalo dominantní inspirací i ikonou celého francouzského strukturalismu. Zčásti z týchž důvodů se stalo terčem kritiky jak v empirickém etnologickém ohledu, tak z hledisek metodologických (Edmund Ronald Leach, Clifford Geertz, Dan Sperber ad.; viz též Dosse 1991, 1992). Univerzální povaha binárních infrastruktur a synchronní limity antropologické analýzy začaly být stále více vnímány jako etnocentrická projekce analyzujícího. Pro Lévi-Strausse je však vědecké myšlení na určité úrovni niterně spjato s myšlením mytologickým, což je snad jen jiné vyjádření izomorfie, kterou měl na mysli Jakobson. Analytická dekompozice mýtů je de facto mytomorfni (nabývá logické formy mýtu); proto může Lévi-Strauss považovat Freudovy komentáře k oidipovskému komplexu za nedílnou součást oidipovského mýtu.

Binárnost kladou do svých metodologických základů ve větší či menší míře nejrůznější sémioticko-strukturalistické přístupy, např. Hjelmslevova glosématica, Barthesova sémiologie, Chomského generativní gramatika nebo Lotmanova sémiotika kultury. Také v tzv. narativních gramatikách, inspirovaných kromě některých již zmíněných koncepcí též postupy funkčně-morfologického rozboru kouzelných pohádek u Vladimira Proppa, zaujímá binarita důležitou pozici. Tak je tomu mj. v práci *Grammaire du Décaméron* (Gramatika Dekameronu, 1969) Tzvetana Todorova nebo v Bremondově *Logique du récit* (Logika vyprávění, 1973). Nelze však nevidět, že se zde binární (resp. dichotomní, případně dyadický) princip komplikuje zavedením osy syntaktické (z hlediska gramatiky vyprávění), resp. syntagmatické (z hlediska systému narativity), což je zvláště zřetelné při hledání logické formy minimální narativní sekvence, minimálního konstituentu

narativu, který má v gramatickém smyslu odpovídat větě. Existují tak koncepce monadické, dyadické a triadické, v každém případě však nehomologické se základními binárními osami prostorového schématu.

Nejucelenější aplikací binární metody v naratologii je zřejmě pojetí kategoriální sémantické formy ve strukturální sémantice Algirdase Juliena Greimase (*Sémantique structurale*, Strukturální sémantika, 1966, *Du sens*, O smyslu, 1970). Greimas, který vychází z názoru, že zárodečnou oblastí narativity je význam, pracuje důsledně s analogií mezi fonologickou a sémantickou úrovní řeči: sém je distinktivním rysem významu, fonému odpovídá sémém, lexém je hierarchickým systémem sémémů. Podobně postupuje při definování aktantů (jako třídy diskretních sémémů) a princip rozkládání fenoménů na minimální binární opozice uplatňuje i při analýze funkcí (přičemž používá i Souriauovu teorii dramatických funkcí a Tesnièreovu závislostní gramatiku). Umberto Eco k metodologické povaze (nejen Greimasova) sémantického systému v *Teorii sémiotiky* (2009 [1976]) poznamenává, že limit podobných přístupů spočívá v nemožnosti popisu všeobecně platné struktury sémantických polí, která utváří kulturní vidění světa, jelikož tyto systémy jsou pluralitní a neustále se transformují. Eco sám proti tomu pracuje s pojmem encyklopedií a obecně s pragmatickou dimenzí semiózy. Jeho kritika poukazuje na slabinu binarity projevující se ve chvíli, kdy si činí nárok na univerzální platnost.

Důležitý moment v metodologické kritice binarizujícího myšlení v humanitních vědách (jak na úrovni objektů, tak metajazyka) představuje dekonstrukce Jacquesa Derridy, a to proto, že jeho pojmy využívá a zároveň rozvíjí do radikálních důsledků. Z přísně relacionálního pojetí jazykového systému u Ferdinarda de Saussura („jazyk nemá ani ideje ani hlásky, které existovaly před systémem jazyka, ale jen konceptuální a fónické rozdíly, které z tohoto systému vplynuly“, de Saussure, cit. in Derrida 1993 [1972], s. 155) vyvozuje Derrida mj. ideu *différance*. Ta – jakožto princip hry diferencí – představuje samu možnost konceptuality a existence řeči, možnost, která nedisponuje žádnou pozitivní časoprostorovou charakteristikou a která řeč umožňuje právě v této nepostižitelné a nestopovatelné „negativitě“. Derrida důsledně narušuje právě onen zakládající princip binární opozice a jeho prostorovému založení dává zásadně problematizující časový rozměr, vzpírající se hypostazi. Naopak v časovém aspektu (řeči i jejího popisu) dekonstruuje Derrida metafyzický primát přítomnosti představou stopy stopy, chápáním přítomnosti správného smyslu jako něčeho ustavovaného stopami absence. Myslet *différance* zároveň znamená myslet vymazání, zrušení neredukovatelné difference, zvážení společné, ještě nediferencované půdy, na níž věci či jevy nemají ještě své základní příznaky a jména.

Souběžně s tím ukazuje, že používání opozičních dvojic se v západním filosofickém myšlení, jehož kontinuitu nachází v řadě Platón, Aristoteles, Jean-Jacques Rousseau, Georg W. F. Hegel, Edmund Husserl (ale též Ferdinand de Saussure), podřizuje logice, v níž jeden člen opozice je chápán jako sekundární nebo negativní a druhý jako pozitivní, primární: tak je tomu i s dichotomiemi písmo/hlas, tělo/duše, vnějšek/vnitřek, společnost/příroda, označující/označované (tak již v lingvistice: příznakovost na sémantické, morfologické, syntaktické, fonologické atd. úrovni). Derridovou strategií je tyto opozice převrátit a vzápětí, což je ještě podstatnější, rozkolísat samu jejich existenci, resp. statickou binaritu. V pasáži, která ústí v dekonstrukci postulátů a postupů Lévi-Straussova etnologického strukturalismu, ostatně Derrida píše: „nemá smyslu otrásat metafyzikou, aniž bychom používali metafyzických pojmů; nemáme k dispozici žádnou řeč – žádnou syntaxi a žádný slovník –, jež by byla cizí těmto dějinám [metafyziky]; nemůžeme pronést jedinou destruktivní výpověď, která by se již nemusela připodobnit formě, logice a implicitním postulátům právě toho, co chtěla popírat“ (1993 [1967], s. 180).

Literatura: C. Bremond, *Logique du récit*, Paris 1973; J. Derrida, „Differance“, Bratislava 1993 [1972], s. 146–176; J. Derrida, „Struktura, znak a hra v diskursu věd o člověku“, in J. D.: *Texty k dekonstrukci: Práce z let 1967–1972*, Bratislava 1993 [1967], s. 177–195; U. Eco, *Teorie sémiotiky*, Praha 2009 [1976]; A. J. Greimas, *Sémantique structurale*, Paris 1966; A. J. Greimas – J. Courtés, *Semiotics and Language: An Analytical Dictionary*, Bloomington 1982 [1979]; R. Jakobson, *Main trends in the science of language*, London 1973; R. Jakobson – C. G. M. Fant – M. Halle, *Preliminaries to Speech Analysis. The Distinctive Features and their Correlates*, Cambridge, MA, 1969 [1951]; M. Kanovský, *Štruktúra mýtov: Štruktúrálna antropológia Clauda Lévi-Straussa*, Praha 2001; C. Lévi-Strauss, „Strukturální analýza v lingvistice a antropologii“, in C. L.-S.: *Strukturální antropologie*, Praha 2006 [1945]; C. Lévi-Strauss: „Struktura mýtů“, in C. L.-S.: *Strukturální antropologie*, Praha 2006 [1955]; C. Lévi-Strauss, *Strukturální antropologie*, Praha 2006 [1958]; C. Lévi-Strauss, *Strukturální antropologie – dvě*, Praha 2007 [1973]; P. Michalovič – P. Minár: *Úvod do štrukturalizmu a postštrukturalizmu*, Bratislava 1997; P. Michalovič – V. Zuska: *Znaky, obrazy a stíny slov. Úvod do (jedné) filozofie a sémiologie obrazů*, Praha 2009; W. Nöth, *Handbook of Semiotics*, Bloomington – Indianapolis 1995 [1985]; T. Sebeok, *Contributions to the Doctrine of Signs*, Lanham, MD, 1976; T. Todorov, *Grammaire du Décameron*, The Hague – Paris, 1969.

Richard Müller

7. Prameny a literatura

7.1. Literatura

- BALÍKOVÁ, Marie – KUNT, Miroslav – ŠUBOVÁ, Jana – ANDREJČÍKOVÁ, Nadežda: *Metodika tvorby znalostního modelu INTERPI: Certifikovaná metodika*. Praha, 2014, též in: <<http://www.interpi.cz/download/INTERPI-metodika-model.pdf>>.
- BOLTER, Jay David – GRUSIN, Richard. *Remediation: Understanding new media*. Cambridge – London, 1999.
- BOLTER, Jay David. *Writing Space. Computers, Hypertext and the Remediation of Print*. New York, 2011.
- BURDICK, Anne – DRUCKER, Johanna – LUNENFELD, Peter – PRESNER, Todd – SCHNAPP, Jeffrey. *Digital Humanities*. Cambridge, 2012.
- MANOVICH, Lev. *The Language of New Media*. Cambridge – London, 2001.
- MEYER, Erik (ed.). *Erinnerungskultur 2.0: Kommemorativ Kommunikation in digitalen Medien*. Frankfurt am Main, 2009.
- OPELÍK, Jiří. „Poznámky k současnému stavu české literární lexikografie“. *Česká literatura* XLIII, 1995, č. 1, s. 3–8.
- PIORECKÝ, Karel. „Remediace literární lexikografie“. *Česká literatura* 57, č. 5, 2009, s. 711–721.
- SMYČKA, Václav. „Dějiny zachycené v síti. Odsun/vyhnání v hypertextu Wikipedia“. *Dějiny – teorie – kritika*, 2014, roč. 11, č. 1, s. 93–107.
- SOKOL, Jan. „Wikipedie – pohled zevnitř“. Dostupné z: <<http://www.jansokol.cz/2015/03/wikipedie-pohled-zevnitr/>>.
- ZACH, Aleš. „Projekt internetového slovníku českých nakladatelství“. *Česka literatura* 55, č. 4, 2007, s. 556–580.

7.2. Prameny

- Antropologický slovník* PF MU (<http://is.muni.cz/do/1431/UAntrBiol/el/antropos/slovník.html>).
- Biographie-Portal* (<http://www.biographie-portal.eu>).
- Český hudební slovník* (<http://www.ceskyhudebnislovník.cz/>).
- Český hudební slovník osob a institucí* (<http://www.musicologica.cz/slovník/>).
- Databáze českého uměleckého překladu po roce 1945* (<http://www.obecprekladatelu.cz/>).
- Divadelní architektura ve střední Evropě* (<http://www.theatre-architecture.eu/cs/db>).
- Europeana Collections* (www.europeana.eu).
- Kindlers Literatur Lexikon* (<http://www.derkindler.de/>).
- Panorama literatury polskiej* (<http://www.panoramaliteratury.pl/>).
- Slovník české literatury po roce 1945* (www.slovníkceskeliteratury.cz).
- Slovník českých filozofů* (<http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/index.html>).
- Slovník českých nakladatelství 1849–1949* (<http://www.slovník-nakladatelstvi.cz>).
- The Literary Encyclopedia* (<http://www.litencyc.com>).

8. Seznam tabulek

Tabulka 1 - Vztah kategorií INTERPI, Standardu EČK a hesly

Tabulka 2 – Modelové personální heslo (podrobný slovník)

Tabulka 3 – Modelové personální heslo - stručný slovník

Tabulka 4 - Personální heslo (stručný slovník)

Tabulka 5 - Personální heslo (podrobné)

Tabulka 6 – Vztah verze a cyklu a vztah verze hesla a viditelnost v jednotlivých komponentách

Tabulka 7 – zobrazitelnost verzí hesla v jednotlivých systémech

Tabulka 8 - Výpis výsledků hledání

Tabulka 9 - Zjednodušený výpis výsledků hledání

9. Seznam obrázků

Obrázek 1 - Náhled Portálu EČK (nejde o grafický návrh)

Obrázek 2 - Mobilní verze instalace

Obrázek 3 - Náhled konkrétního slovníku

Obrázek 4 - Úvodní stránka Aplikace s "Menu"

Obrázek 5 - Náhled zobrazení hesel

Obrázek 6- Náhled obrazovky po zalogování (příklad možného řešení)

Obrázek 7 - Uživatelé

Obrázek 8- Stav "Viditelné" a "Neviditelné"

Obrázek 9 - Náhled editačního rozhraní

Obrázek 10 - Stavby záznamu

Obrázek 11 - Editor šablon

Obrázek 12 - Component model

Obrázek 13 - Stavový diagram hesla z pohledu tvůrce; srov. s předchozím obrázkem

Obrázek 14 – Stavový diagram

10. Slovníček termínů

Administrační systém nebo část, slouží k nastavení Aplikace a Portálu – zakládání uživatelů, editace textů a další;

API (application interface), komunikační rozhraní používané pro komunikaci mezi servery či službami, komponenta určená pro komunikaci mezi servery či aplikacemi, kde je přesně definovaná struktura vyměňovaných dat (např. vyhledávací API);

Aplikace EČK, vstupní softwarový balík;

Heslo, soubor záznamů, metadat a příloh;

Koncový uživatel EČK, čtenář, uživatel publikačního rozhraní, osoba, která v EČK hledá informace;

Pole, jeho varianta // varianta pole, (zatím je to šifra a pseudonym v poli jméno);

Portál EČK, po Aplikaci EČK druhý softwarový balík; brána do datového světa všech zapojených Aplikací EČK. Portál bude typicky (nikoli však nutně) instalován pouze jedenkrát;

Publikační systém nebo část, slouží k zobrazení dat webovým uživatelům;

Redakční systém nebo část, slouží k editaci textů;

Rozhraní, komponenta webové stránky sloužící k interakci s uživatelem;

Šablona, soubor konstantních hodnot v rámci hesla, které se výběrem šablony automaticky vloží do příslušného záznamu;

šablona globální, stejně jako šablona jen je použita v celé jedné Aplikaci EČK; promítá se do Vyhledávacího portálu celé Aplikace;

šablona hesla, umožňuje upravit pojmenování polí Standardu EČK případně jeho rozšíření;

Uživatel EČK, čtenář, člen redakčního kolektivu, administrátor aplikace, tj. uživatel publikačního, administračního nebo redakčního systému EČK;

Verze hesla historická, přístupná koncovým uživatelům; byla již alespoň 1 x zveřejněna; volí se manuálně. Jen na historickou verzi je viditelný odkaz v publikačním systému;

Vyhledávací systém nebo část, slouží k vyhledávání záznamů pro webové uživatele;

Záznam, jeden text v databázi;

Záznam povinný (obligatorní), záznam, který musí být vždy vyplněn.